

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRKİYE’SİNDE
KADININ DEĞİŞEN ROLÜNÜN KONUT
KULLANIMINA YANSIMASI**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mimar Ebru AKYOL**

Anabilim Dalı: MİMARLIK

Programı: MİMARİ TASARIM

MAYIS 2007

**CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRKİYE’SİNDE
KADININ DEĞİŞEN ROLÜNÜN KONUT
KULLANIMINA YANSIMASI**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mimar Ebru AKYOL
(502041010)**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 7 Mayıs 2007
Tezin Savunulduğu Tarih : 11 Haziran 2007**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Yurdanur DÜLGEROĞLU YÜKSEL
Diğer Jüri Üyeleri Prof. Dr. Afife BATUR (İ.T.Ü.)
Doç. Dr. Gülçin PULAT GÖKMEN (İ.T.Ü.)

MAYIS 2007

ÖNSÖZ

Kadının değişimini bir mimar olarak ele aldığım bu tez kapsamında yaptığım her türlü çalışmadan müthiş zevk aldım. Umarım hissettiğim heyecanı okuyanlara da yaşatabilmişimdir.

Bu tezi hazırlarken benimle her türlü imkânını paylaşan, sabrını ve desteğini esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Yurdanur Dülgeroğlu Yüksel'e, maddi ve manevi desteklerinden dolayı aileme ve özellikle teknik desteğinden dolayı kardeşim Ersin'e ve hep yanımda olan, önerileriyle tezime büyük katkılarda bulunan tüm arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Mayıs, 2007

Ebru AKYOL

TABLO LİSTESİ.....	v
ŞEKİL LİSTESİ	vi
ÖZET	viii
SUMMARY.....	xi

1. GİRİŞ.....	1
1.1. Çalışmanın Amacı	1
1.2. Çalışmanın Kapsamı	2
1.3. Çalışmanın Önemi ve Yöntemi.....	3
2. AİLE	6
2.1. Ailenin Toplum İçindeki Yeri.....	6
2.2. Ailenin Tanımı	8
2.3. Aile Çeşitleri	9
2.3.1. Geniş Aile	9
2.3.2. Çekirdek Aile	11
2.4. Aile İçi İlişkiler	13
2.4.1. Ailenin Güvencesi, Erkek Çocuğu	15
2.4.2. Ailenin Geçici Üyesi, Kız Çocuğu	16
2.4.3. Eşler Arası İlişkiler.....	17
2.5. Ailenin Değişimi	18
2.6. Tampon Kuramı	20
2.6.1. Tanımı.....	20
2.6.2. Tampon Kurum Olarak Aile ve Kadın	21
2.7. Bölümün Sonuçları.....	23
3. CUMHURİYET DÖNEMİNDE KADIN	25
3.1. Kadının Eğitimi.....	28
3.1.1. Eğitimin Kadın İçin Önemi	28
3.1.2. Mimarlık Eğitiminde Kadın.....	32
3.2. Kadının Ekonomik Yaşama Katılması.....	34
3.2.1. Sanayi, Hizmet ve Tarım Sektörlerinde Kadın Çalışanlar	39
3.2.2. Profesyonel Mesleklere Göre Kadın Çalışanların Dağılımı	41
3.3. Kadının Boş Vakitlerini Değerlendirmesi	43
3.4. Bölümün Sonuçları.....	45
4. MİMARLIK - KONUT- KADIN İLİŞKİSİ	47
4.1. Dünyada Yaşanan Konutla İlgili Değişimler.....	47
4.1.1. Konutun Tarihçesi	47
4.1.2. Değişen İşlevlerin Mekânları Şekillendirmesi.....	50
4.1.2.1. Mutfak.....	50
4.1.2.2. Misafir ve Oturma Odaları	53
4.1.2.3. Ebeveyn Yatak Odaları	55

4.2. Cumhuriyet Döneminde Kadının Sosyolojik, Konutun İşlevsel Açısından Değişimi.....	57
4.2.1. Erken Cumhuriyet Dönemi.....	57
4.2.2. 1950–1980 Yılları Arası.....	63
4.2.3. 1980 Sonrası.....	67
4.3. Konut İçi Üretim Faaliyetlerinin Değişiminin Konuta Yansıması	71
4.4. Değişen Mahremiyet Olgusunun Konuta Yansıması	72
4.5. Değişen Aile İçi İlişkilerin Konuta Yansıması	73
4.6. Teknolojik Gelişmelerin Konuta Yansıması	75
4.7. Kadının Değişen Rolünün Konuta Yansıması	76
4.8. Bölümün Sonuçları.....	76
5. KADIN VE KONUT	78
5.1. Tasarımcı Olarak Kadın	78
5.2. Kullanıcı Olarak Kadın.....	80
5.2.1. Kadının Konuttan Beklentileri.....	80
5.2.2. Konutta Kadın Mekânları	83
5.3. Farklı Dönemlerdeki Gelişmelerin Konut İç Mekânlarına Etkisi.....	84
5.4. Bölümün Sonuçları.....	108
6. TEZİN SONUÇLARI VE ÖNERİLER.....	110
6.1. Sonuçlar.....	110
6.2. Öneriler.....	115
KAYNAKÇA.....	117
EKLER.....	124
ÖZGEÇMİŞ.....	126

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 2.1. Çocukta Aranılan Özellikler	14
Tablo 3.1. Türkiye’de Okuma Yazma Bilen Nüfus, 1935 – 2000.....	30
Tablo 3.2. Türkiye’de Okuryazarlık ve Eğitim Durumuna Göre Nüfus, 1975–2000	31
Tablo 3.3. Kadınların Çalışmasına İlişkin Görüşler	37
Tablo 3.4. Kurumsal Olmayan Sivil Nüfus ve İşgücünün Yaş Piramidi, Kasım 2006	37
Tablo 3.5. Türkiye’de Çalışmama Nedenine Göre İşgücünde Olmayan Nüfus, 1980–2000	38
Tablo 3.6. Kadınların İşgücü Durumu, 1980–2000	38
Tablo 3.7. Türkiye’de Ekonomik Faaliyete Göre İstihdam Edilen Nüfus, 1980–2000	40
Tablo 3.8. 1990 Yılı Verilerine Göre Bazı Mesleklerde Kadın Oranları.....	42
Tablo 3.9. Boş Zamanlar Nasıl Değerlendirilmelidir?.....	44
Tablo 4.1. Erkeğin ev içi işlerle ilgisi nasıl olmalı?.....	74
Tablo 5.1. Erken Cumhuriyet Dönemi (1923–1950) İçinde Kadın ve Mimarlık	86
Tablo 5.2. 1950–1980 Arası Dönem İçinde Kadın ve Mimarlık	94
Tablo 5.3. 1980 ve Sonrası Dönem İçinde Kadın ve Mimarlık.....	101
Tablo 6.1. Erken Cumhuriyet, 1950–1980 Arası ve 1980 Sonrası Dönem Konut Özellikleri.....	113

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 3.1: Cumhuriyetin İlk Yıllarında Eğitim Seferberliğine Katılan Kızlardan Bir Görüntü.....	29
Şekil 3.2: İnas Sanayi-i Nefise Mektebi Öğrencileri Modelle Birlikteyken.....	33
Şekil 4.1: Pieter Buegel'in "Çiftlik Evine Ziyaret" İsimli Tablosu	50
Şekil 4.2: Catherine ve Harriet Beecher'in 1869 Yılında Tasarladığı Pişirme Sobası.....	51
Şekil 4.3: Frankfurt Mutfağı'nın Plan ve Fotoğrafları.....	52
Şekil 4.4: Televizyon ve Vitrin Kombinasyonuna Örnekler	55
Şekil 4.5: Karyola Örneği	56
Şekil 4.6: Osmanlı Türk Kadını	58
Şekil 4.7: Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Türk Kadını.....	58
Şekil 4.8: Cumhuriyetin İlk Yıllarında Tasarlanmış Olan Yazlık Evler	61
Şekil 4.9: Üçler Apartmanı, 1935	62
Şekil 4.10: Taşlık'ta Şark Kahvesi, 1948–1950.....	63
Şekil 4.11: Boğaziçi'nde Bir Yalı, 1939	63
Şekil 4.12: Hukukçular Sitesi, 1960–1961	65
Şekil 4.13: Çankaya'da Apartman 1970'ler	65
Şekil 4.14: Altındağ/Ankara'da Gecekondu Mahallesi ve Gecekondu Örneği	66
Şekil 4.15: Demir Evleri, 1983–1991.....	69
Şekil 4.16: Çamlıca'da Ev, 1990.....	69
Şekil 4.17: Mercan ve Platin Konutları 1990'lar	70
Şekil 4.18: Sürücüler Teras Evler Sitesi, 1989–1992	70
Şekil 5.1: Harikzedegan Apartmanı, 1922.....	85
Şekil 5.2: Rosolimo Apartmanı, 1900'ler.....	85
Şekil 5.3: Sait Bey Evi, 1932	87
Şekil 5.4: İsmail Hakkı Bey Evi, 1932	88
Şekil 5.5: Celal Bey Evi, 1932	89
Şekil 5.6: Pertev Apartmanı, 1933	90
Şekil 5.7: Çocuk Esirgeme Kurumu Kira Evi, 1930'lar.....	91
Şekil 5.8: Prof. A. Ağaoğlu Evi, 1938.....	92
Şekil 5.9: Cenap And Evi, 1952.....	93
Şekil 5.10: İstanbul Toplu Konut Örneği.....	95
Şekil 5.11: İstanbul Toplu Konut Örneği	95
Şekil 5.12: SSK Toplu Konut Örneği	96
Şekil 5.13: Ataköy Toplu Konut Örneği	96
Şekil 5.14: Ataköy Toplu Konut Örneği	97
Şekil 5.15: 4. Levent K Tipi Konut Plan Örneği, 1954–1960	98
Şekil 5.16: Çorum 1000 Evler Kat Plan Örneği.....	99
Şekil 5.17: Mesa Koru Sitesi 13 Katlı Blok Tip Plan Örneği, 1977–1978.....	100
Şekil 5.18: Sürücüler Teras Evler Sitesi, 1989–1992.....	102
Şekil 5.19: Mercan ve Platin Konutları Kat Plan Örneği, 1990'lar	103
Şekil 5.20: Soyak Olympiakent E Blok Kat Plan Örneği,.....	104

Şekil 5.21: 1+1 Balkonlu Konut Kat Plan Örneği	105
Şekil 5.22: 3+1B (Bahçe) Konut Kat Plan Örneği	105
Şekil 5.23: Göktürk, 2+1 A Konut Kat Plan Örneği	106
Şekil 5.24: Yalıkonakları/Kuzguncuk Evleri Kat Plan Örneği	106

ÖZET

Bu çalışma kapsamında Türkiye’de varolan kadın sorununa mimarlık penceresinden bakılmaktadır. 21. yüzyılın yaşandığı bu günlerde hala sıcaklığını yitirmeyen bu problemin mimari açıdan da ele alınmasının bir gereklilik olduğu düşünülerek Türk kadını için bir dönüm noktası olan Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar geçen süre içinde kadının değişimi ele alınmıştır. Bu evrede, kadın değiştikçe yüzyıllardır etkileşim içinde olduğu ve özdeşleştirildiği konutunu da değiştirmiştir. Bu nedenle tez kapsamında değişen kişi olarak kadın, değiştirdiği çevre olarak konut seçilmiş ve bu değişimler Cumhuriyet Dönemi içinde ele alınmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında verilen her türlü eğitim hakkı, medeni kanunla verilen eşit vatandaşlık hakkı ve siyasi haklar kadının toplumdaki statüsünü yükseltmiştir. Sağlanan olanaklarla eğitim seviyesi yükselen kadınlar çalışma yaşamında yerlerini almaya başlamış ve yavaş yavaş “kadına özel meslek” tanımlamalarının da dışına çıkarak her alanda çalışmaya başlamıştır. Kadınların kamusal alanlarda çalışmaya başlaması kadın tarihi açısından bir dönüm noktasını oluşturmaktadır. Böylece ekonomik özgürlüğüne kavuşan kadının özgüveni artmış ve buna bağlı olarak da ailesi ve çevresi tarafından saygı duyulan bir yapıya kavuşmuştur. Kadının çalışıyor olması her ne kadar geleneksel rollerinin önüne geçmese de aile içi rolleri değiştirmiş ve erkeğin de konut içi işlere katılmasına yol açmıştır. Çalışma yaşamına giren kadınların konfora olan düşkünlükleri de artmış, bu da doğrudan konutlarını etkilemiştir.

Tarih içinde kadınlar, toplumların üretim biçimi farklılaştıkça değişmiş ve kadının toplumlardaki değeri konutlarına da yansımıştır. Tarım toplumlarında evin egemeni olan kadın, ticaret toplumlarında ikinci plana atılmış ve evlerine hapsedilmiştir. Sanayileşme ve yaşanan dünya savaşlarıyla tekrar evin dört duvarından kurtulan kadınla birlikte konut da değişmiştir. Sanayileşmeyle doğan özel ve kamusal alan ayrımı konut mekânlarının işlevlerinin sabitleşmesine ve küçülen ailelerle birlikte konut ölçeğinin de küçülmesine yol açmıştır. Böylece mutfak, salon, oturma odası, ebeveyn ve çocuk yatak odaları, ıslak hacimler ortaya çıkmıştır. Artık aile içi ilişkiler

değişmiş, geniş ailelerin oranı giderek azalmış, ailelerde çocukların önemi son derece artmıştır. Bu dönüşümler ailenin yaşamını geçirdiği konut tipolojisine ve iç mekânlarına da yansımıştır.

Çalışmada Cumhuriyetten günümüze kadar olan dönem üç evreye ayrılarak incelenmiştir. Bunlar Cumhuriyetin yeni kurulduğu ve her alanda birçok yeniliğin yapıldığı Erken Cumhuriyet Dönemi, sosyolojik olayların patlak verdiği ve toplumun üretim şeklinin değiştiği 1950–1980 arası dönem ve artık tüketim toplumu haline gelen dönem olarak 1980 ve sonrası dönemleridir. Bu evrelerin her birinde kendine has konut yapılaşmaları ortaya çıkmıştır. Erken Cumhuriyet Dönemi modernist akımın izlerini taşıyan konutlara öncülük etmiş ancak bu konutlar yalnızca üst gelir grubuna ait ailelere hitap edebilmiştir. 1950–1980 Arası Dönemde yapsatçı düzen apartman kültüründen orta gelir grubunun da yararlanmasını sağlamış, ancak kâr amacı güdüldüğü için olabildiğince sağlıklı konut ve çevreler oluşturulmuştur. Bu dönemde ortaya çıkan bir başka durum köylerden kentlere göçle gelenlerin konut sorunu olmuştur. Bu duruma bir ara çözüm olarak gecekondular ortaya çıkmış ve giderek sayıları artan bir şekilde varlıklarını sürdürmüşlerdir. 1980 Sonrası Dönemde ortaya çıkan en önemli konut tipi toplu konutlardır. İlk önce konut açığını ortadan kaldırmak için ortaya çıkan bu konutlar amacına ulaşamamış, yine üst gelir grubuna hizmet etmiştir. Zamanla bu grup kent dışına yerleştirilen konutlarda veya kent merkezinde yer alan rezidanslarda yaşamaya başlamış ve kentten kendilerini tamamen soyutlamışlardır.

Konutun değişiminde, kadının kamusal alanlarda yerini almasına paralel olarak mahremiyet olgusunun değişimi, tüketim kültürünün artmasına paralel olarak konut içi üretim faaliyetlerinin değişimi, aile içi ilişkilerin değişimi, sanayileşmeyle gelen teknolojinin sunduğu imkânlarla bağlı olarak yeni ev aletlerinin konutlarda yerini alması etkili faktörler olmuştur. Kadının eşiyle birlikte salon toplantılarına katılmaya başlaması harem ve selamlık bölümlerinin ortadan kalkmasına, konutta ekmek, makarna, halı, kilim gibi ürünlerin üretiminin son bulması, orta alanları boş bırakılan odaların daralmasına, televizyon, buzdolabı, çamaşır makinesi gibi aletlerin evlere girmesi ilgili mekânların genişlemesine yol açmıştır. Bu aletlerin evlerde yerini alması kadınların ev içi sorumluluklarını hafifletmiş ve boş zamanlarını arttırmıştır.

Mimarlık pratiğinde kadın iki türlü varlığını sürdürmektedir. Bunlardan birincisi kadınların mimar olduğu durumlardır ki, bu durumda kadın tasarımlarıyla doğrudan

yapılı çevreye müdahale etmektedir. Ancak kadın mimarlar genellikle konut tasarımına yönelmekte ve meslek pratiğinde de ikinci planda yer almaktadır. Böylece kadınlar yine konutla fakat farklı bir rolde etkileşim sürecine girmektedir. Mimarlıkta kadının diğer rolü ise kendisi için tasarlanmış olan çevreyi kullanmaktır. Kadınlar yapılı çevre içinde en çok konutlarını kullandıkları için bununla ilgili talep ve beklentileri daha yüksektir. Her kadın konutunda uyuma, oturma, temizlik, yemek yeme ve pişirme gibi işlevleri karşılayabilecek mekânların varolmasını ve bu mekânların fonksiyonel, az emek gerektiren ve pratik bir şekilde, estetik kaygılar da göz önünde bulundurularak bir araya getirilmesini beklemektedir.

Kadın, katılımı ne şekilde olursa olsun konuta etki etmekte ve değişimi ile birlikte konut kullanım esasları da değişmektedir.

Tüm bu evrelerden sonra uygulanmış bazı konut tasarımları seçilerek yapıldıkları dönemlere göre sınıflandırılmış ve bir analiz yapılmıştır. Bu analizlerin sonucunu içeren bir tablo hazırlanarak “gelecekte konut nasıl olmalı” sorusuna da burada bir yanıt verilmeye çalışılmıştır.

THE REFLECTION OF WOMAN’S CHANGING ROLE ON THE HOUSE USE DURING THE REPUBLICAN PERIOD OF TURKEY

SUMMARY

This study examines existing woman’s problematic from an architectural point of view. Women’s issues still maintain their relevance at present during the 21. century. In this thesis, the changing role of women in society is being examined, covering an era from the early republican period as a turning point until today. In this very era, parallel to the changing role of women, the houses that women interacted and got identified with underwent a change as well. Therefore, this thesis focuses on women as the changing agent and the house as the environment she reflected herself during the Republican Period of Turkey.

The granting of rights for education, the right to equal citizenship by code of civil law, and political rights raised the status of women in society. As levels of education rose among women with the opportunities given by the granting of these rights, women started entering the labor force and slowly became visible in each and every sector, thus breaking the dictates of what was called “women’s jobs.” Women working in public spaces pose a great turn in the woman’s history. Embracing economic freedom, women’s confidence rose enabling them to gain respect from their families and social environment. Although women’s presence in the workplace did not mean an abandonment of her traditional tasks in their homes, it opened the way for men to participate in domestic tasks, which are usually attributed to women. Working women also developed a preference for comfort that got reflected in their homes as well.

As the modes of production shifted in societies throughout history, women’s role changed and woman’s value became visible on housing. While women were dominant in their homes in agricultural societies, they were pushed aside in trade societies and eventually became isolated in their homes. Women broke this isolation

as industrialization became a reality and this change reflected on houses as well. The understanding of the distinction between public and private space stabilized the functions of housing spaces and further contributed to the shrinking of housing scales, as families become smaller. Thereby kitchen, living room, parent and children's rooms, and wet spaces came into existence. Family relations changed, the range of large families decreased and children became more important. These metamorphoses were reflected on the housing typology and inner spaces as well.

The period from the foundation of the republic until today has been examined in three parts. These are;(1) the early republican period during which a myriad of changes were introduced to the society on all levels, (2) the period between 1950-1980 during which sociological events occurred as the production modes of society changed and finally, (3) the period of 1980- until present when consumer society came into scene. All these periods have different housing styles. The early republican period was a pioneer of housing projects bearing traces of the modernist movement but these remained only limited to upper class families. In the 1950-1980 era, the “build and sell” mentality made it possible for the middle class to partake in the apartment culture. However, the aim for maximum profit resulted in unhealthy housing and environments. Another issue in this era is the housing problem for urban migrants. As a temporary solution for this problem, gecekondü emerged and continued to grow in size. In the post 1980 era the most important novelty is mass-housing projects. Although aimed at ending the insufficient or lack of affordable housing stock; these mass-houses remained yet unable to fulfill this demand and served for upper classes as well. As time passed by, this group started to move further outwards the city, thereby isolating themselves from the city.

The change in the meaning of privacy, in parallel to women's appearance in public space, the change in production activities in homes parallel to the rise of consumer culture, the transformation of family relations, the spread of use of new house equipment technologies geared by industrialization, have been important factors in the change of housing. When women started to join men to visit other homes together, “harem” and “selamlık” parts were removed from houses. The end of self-production of food items such as bread and pasta, some house equipment like quilt and pillow led to narrower rooms, which previously had large middle spaces for these activities. Finally, televisions, refrigerators and washing machines etc. posed a

need for larger rooms where they could be placed in. With the presence of these new gadgets and machines, women's household responsibilities diminished and their free times increased.

In architectural practice, women continue their presence in two ways. First, one is while they are in the status of architects, they directly effect the structural environment by their designs. However, female architects today are driven more towards housing designs and remain low profile in architectural practice. Thereby women enter a new interaction phase with housing. The second role of women in architecture is the use of the environments, which were built for them. Since, women use their homes the most in the built environment, their demands and expectations regarding housing are quite high. Every woman expects that their homes have rooms for sleeping, sitting, cleaning, eating and cooking and that these spaces be functional, practical, less labor demanding and designed with aesthetic concerns.

No matter what the contribution of women is, they affect houses anyway, and "her" transformation changes the basics of the use of housing.

After all these stages some house designs were selected which are constructed and classified as their built time, then these designs were analyzed. The result of these analyzes a table has prepared and tried to give an answer to "how must be the future's houses" question.

1. GİRİŞ

“Tanrı ülkeyi yarattı ve erkek şehri kurdu. Ve kadın toplumu yarattı.” (Markham, 1999) Rahip Bradford’un da bu cümleleriyle ifade ettiği gibi kadın toplumun oluşumunda son derece önemli bir rol oynamaktadır. Çünkü o, her şeyden önce bir annedir ve her insan ilk eğitimini anne kucağında almaktadır. Kadın ne kadar çok şey bilirse o kadarını çocuğuna aktarmakta ve bu zincirleme bir şekilde nesilden nesle devam etmektedir. Ancak toplum yapısında bu kadar önemli bir yere sahip olan kadınlar çağlar boyunca evlerine hapsedilmiş, erkek egemenliği altında yaşamlarını sürdürmeye çalışmışlardır. Toplumda ikinci sınıf vatandaş muamelesi gören kadınların eğitim seviyeleri de düşük kalmış, bu durum doğrudan toplumu etkilemiştir. Bir milletin seviyesini ölçmek için önce kadınlara bakılmalıdır. (Sami, 1996) Toplumun yarısını oluşturan kadınların her alanda geri bırakılması toplumun da ilerleyişini engellemektedir. Dolayısıyla kadının yapısında meydana gelen her türlü değişim önce ailesini sonra da tüm toplumu etkilemektedir. Kuşkusuz toplumun yapısında meydana gelecek sosyal, kültürel ve ekonomik değişiklikler fiziksel çevreyi de etkilemekte, yeni oluşan koşullar çevreyi kendine göre biçimlendirmektedir. Kadının mekânı olarak nitelendirilen konut da kadının değişimine bağlı olarak evirilmektedir.

1.1. ÇALIŞMANIN AMACI

Üretimde farklılaşma başlayıncaya kadar erkeklerle eşit olan kadın, tarımsal faaliyetlerle uğraşmış ve bu dönemde hem hasadını depolamak hem de yerleşik düzene geçildiği için barınma ihtiyacını karşılamak amacıyla konutu inşa etmiştir. Ancak ticaret toplumuna geçilmesiyle konutlar kadınlar için bir hapisaneye dönüşmüştür. Tüm vaktini konutunda geçirmek zorunda kalan kadının şekillendirebildiği tek yapılı çevre konutu olmuştur. Odanın işlevinden, içinin nasıl döşenmesi gerektiğine kadar kadın karar verici olmuştur. Ancak yine de erkeğin yüksek statüsü bu mekânlarda hissedilmiş, erkeğe ait mekânlar her zaman evin en iyi döşenen yerleri olmuştur. Bu durum kadının toplumdaki statüsü yükselene kadar

sürmüş, daha sonra mekânlar ortak ve eşit kullanıma açılmıştır. Diğer bir değişle, kadın değişip geliştikçe konutu da değiştirmiştir.

Bu tezin amacı;

- İlk varolduğundan beri kadınla etkileşim içinde olan konutun, kadının değişiminden nasıl etkilendiğini ortaya koymak,
- Kadın-konut ilişkisinde meydana gelen değişimlerin yeni tasarımlara yansımalarının gerekliliğini vurgulamak ve tasarlanacak konutların yeni kadının ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olma gerekliliğini gözler önüne sermektir.

1.2. ÇALIŞMANIN KAPSAMI

Bu tez kapsamında fiziksel çevreyi kullanan aktör olarak kadın seçilmiştir. Kadının en çok etkileşim içinde olduğu fiziksel çevre de konut olduğu için kadın-konut ilişkisi ele alınacaktır. Çalışma Türk kadını için en önemli değişimlerin yaşandığı Cumhuriyet Döneminden günümüze kadar olan aralığı kapsamaktadır. Bu tez, değişim olgusuna odaklanmış ve kadının sosyolojik ve ekonomik açıdan yaşadığı değişimler ele alınmıştır. Daha sonra da yapıli çevrede, özellikle konutta, meydana gelen değişimlerle kadının değişimi arasında ilişki kurulmaya çalışılmıştır.

Tezin ilk bölümünü oluşturan giriş bölümünde, konunun amacı, kapsamı ve işleniş biçimi yani yöntemi ele alınmaktadır.

İkinci bölümde, hem hiyerarşik bir düzen oluşturmak hem de kadını yaşam döngüsü içinde ele almak adına aile kavramı üzerinde durulmaktadır. Bu bölüm altında kadın, toplumda, ailede ve aile içi ilişkilerde ele alınmakta ve oynadığı kilit rol ortaya konmaktadır. Ailenin değişiminde kadının üstlendiği roller belirtilmekte ve aile yapısında meydana gelen bu değişimlerin konutu nasıl etkilediği ortaya konmaktadır.

Üçüncü bölümde, kadının değişiminde en önemli kriterler olan eğitim durumunun değişimi ve çalışma hayatına girişi ele alınmakta ve bu iki olgunun kadının hayatında ne kadar önemli bir yere sahip olduğu tartışılmaktadır. Ayrıca yine bu bölümde kadının kendine kalan boş vakitlerini nasıl değerlendirdiği ele alınmaktadır.

Tezin dördüncü bölümünde, konutun nasıl doğduğu ele alındıktan sonra, günümüzde varolan mutfak, misafir odası, yatak odası gibi mekânların nasıl ortaya çıktığı ve nasıl değiştiği üzerinde durulmaktadır. Daha sonra kadın ve mimarlığın geçirdiği

değişimler Cumhuriyet Dönemi üç evreye ayrılarak incelenmektedir. Yine bu bölüm içinde değişen konut içi üretim, mahremiyet, aile içi ilişkiler, teknolojik gelişmeler ve kadın olgularının konutu nasıl etkilediği ayrı ayrı ele alınmaktadır.

Beşinci bölümde, kadının mimarlıkta hem özne hem de nesne şeklinde yer aldığı düşünülerek kadın hem tasarımcı hem de kullanıcı olarak ele alınmaktadır. Kullanıcı olan kadınların konuttan beklentilerinin ne olduğu ve bu kadar bütünleştikleri konutlarda kendilerine ait bir mekânlarının olup olmadığı tartışılmaktadır. Cumhuriyet Dönemi öncesinde ve Cumhuriyet Dönemi içinde yapılmış olan bazı konutlar seçilerek Erken Cumhuriyet Dönemi, 1950–1980 Arası Dönem ve 1980 Sonrası Dönem olarak sınıflandırılmış ve bir analiz çalışması yapılmıştır.

Tezin altıncı bölümünü oluşturan sonuç kısmında ise elde edilen tüm bu veriler değerlendirilmekte ve bir takım öneriler sunulmaktadır.

1.3. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ VE YÖNTEMİ

Tez çalışmasında kadın bir yandan genelden özele doğru, öte yandan kronolojik olarak sınırlandırılmaya çalışılmıştır. Kadının toplum içindeki yerini gösterebilmek adına kadın ilk önce merkezini oluşturduğu ailede, daha sonra mimarlıkta ve en son olarak konutta ele alınmıştır. Diğer taraftan tarihsel bir düzen oluşturabilmek için Cumhuriyet Dönemi belli dönemlere ayrılmış ve kadın bu dönemler içinde incelenmiştir. Dönem olarak Cumhuriyetin seçilmesinin başlıca nedeni kadınların bu dönemde eğitim hakkına, sosyal ve siyasal haklara kavuşmasıdır. Cumhuriyet Dönemi, incelenirken Cumhuriyetin ilk yıllarını kapsayan ve hemen her alanda reformların gerçekleştirildiği Erken Cumhuriyet Dönemi; tarlada sabanın yerini makinenin almasının yol açtığı bir dizi göç dalgasıyla başlayan ve toplumsal bir dönüşümün yaşandığı 1950–1980 Arası Dönem ve ekonomik düzenin değişmesiyle tüketim toplumu haline gelen 1980 ve Sonrası Dönem olmak üzere üç evreye ayrılmıştır.

Cumhuriyet Döneminden günümüze kadar geçen dönemin üç evreye ayrılarak incelendiği bu tez kapsamında, her bir dönemin konut mimari üslubunu göz önüne sermek amacı ile uygulanmış çeşitli konut planları seçilmiş ve bu konutların birimleri arasındaki ilişkileri ifadelendirmek için şemalar düzenlenmiştir. Ayrıca düzenlenen

bu şemaların ortaya koyduğu sonuçları bir arada gösterebilmek için bir tablo oluşturulmuştur.

Tez çalışmasına literatür taraması ile başlanmış ve bu doğrultuda kitaplar, dergi makaleleri, yüksek lisans ve doktora tezleri, konferans bildirileri ve elektronik kaynaklar taranmıştır. Bu taramadan sonra problem alanı belirlenmiş ve alt bölümler oluşturulmuştur.

Tez çalışmasına başlamadan önce “Kadın” ve “Mimarlık” konusu üzerine hazırlanmış başka çalışmalar da incelenmiş ve bu doğrultuda farklı bir noktaya odaklanılmaya çalışılmıştır. Daha önce yapılan çalışmalar arasında “Kadın-Konut Etkileşiminde Rol Oynayan Tasarım Parametrelerinin Belirlenmesi” (Yağcı, 1998); “Mimarlık, Konut ve Kadın” (Ünsal, 2000) tezleri yer almaktadır. Yağcı’nın tezinin amacı kadın-konut etkileşiminin, konutun biçimlenmesindeki önemini vurgulamak kadar, kadının kimliğinin tanımlanmasındaki rolünü de ortaya koymak ve kadın-konut ilişkilerinde tasarım kriterlerinin belirlenmesi için kavramsal bir çerçeve oluşturmaktır. (Yağcı, 1998) Yağcı, tezinde ilk önce kadın ve konut konusunda yapılmış çalışmalardan bir takım örneklere değinmiştir. Daha sonra İslamiyet Öncesi Dönem, İslamiyet Sonrası ve Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi gibi periyotlara böldüğü dönemlerde kadın-konut ilişkilerini incelemiştir. Bu dönemler inceledikten sonra kadın-konut etkileşiminde rol oynayan bir takım tasarım parametreleri belirlemiş ve bunları değerlendirmiştir.

Ünsal’ın tezinin amacı ise hemen her toplumda gerek yöresel gerekse kurumsal mimaride “ev” ile özdeşleşen kadın kullanıcının mekânı nasıl algıladığı ve kullandığı konusunu irdelemektir.(Ünsal, 2000) Ünsal tezinde ilk önce yöresel mimarlıkta öne çıkan cinsiyet üzerinde durmuştur. Daha sonra kurumsal mimarlıkta geçmişten günümüze cinsiyet konusunun işlenişini incelemiş ve kadın-erkek modası ile ilişkilendirilen mekân kimliği ile modernizmin tek tip kullanıcı kriterlerine değinmiştir. Bunu takiben de dönemin ünlü mimarlarının kadınlar için yaptıkları konutları incelemiştir. Oluşturduğu bir başka bölümde modernleşme sürecinde kadın ve konutu hem ayrı ayrı hem de karşılıklı olarak incelemiş ve bu sürecin kadının eviyle olan ilişkisini nasıl etkilediği üzerinde durmuştur. En son olarak da kadın kullanıcı ve konut etkileşimini geleneksel Türk evinden günümüz apartman ve gecekondularına kadar geniş bir perspektifte ele almış ve bunu görüşme ve gözlemlerle zenginleştirdiği bir örnekleme desteklemiştir.

Her ne kadar yazılmış olan bu tezlerle çalışılan konu birbirine benziyor gibi görünse de her biri farklı boşlukları doldurmaktadır. Kadın ve mimarlık konusunda yapılmış bu çalışmalar kadın-konut ilişkilerinde tasarım kriterlerinin belirlenmesi, kadın kullanıcının mekânı nasıl algıladığı gibi konular üzerine yoğunlaşmaktayken, yapılan bu tez çalışmasının odağını “değişim” konusu oluşturmaktadır. Diğer bir deyişle bu çalışma kadının sosyal açıdan değişimi ve çevresini de aynı şekilde değiştirmesi üzerine odaklanmaktadır. Birim olarak konutun seçilmesindeki neden ise kadının en çok konut ile etkileşim halinde olmasıdır. Ayrıca kadının değişiminin ailesini de etkilediği düşünölüp, hepsinin ortak kullandıkları birim olarak da konut belirlenmiştir.

2. AİLE

Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde kadının değişen rolünün konut kullanımına yansımalarının incelendiği bu tezde ilk önce kadının odağını oluşturduğu aile üzerinde durulacaktır. Kadının değişimi gibi aile de sosyolojik açıdan bir dönüşüm içine girmiştir. Ailedeki dengelerin dağılımı değiştiği için bireylerin birbiri ile olan ilişkileri de değişmiştir. Ancak aile içi ilişkilere ve yaşanan değişimlere geçmeden önce, ailenin toplum içindeki yeri ve önemi ele alınacaktır.

2.1. AİLENİN TOPLUM İÇİNDEKİ YERİ

Berelson ve Steiner toplumu *“kendi kendini devam ettiren, belli bir fiziksel yeri olan, varlığını uzun zaman sürdüren ve bir hayat şeklini paylaşan insanlar topluluğu”* olarak tanımlamaktadır. (Kongar, 1985)

Toplumun temel birimi ailedir. Yukarıdaki tanımda yer alan kendi kendini devam ettirme, bir hayat şeklini paylaşma gibi işlevleri aile kurumu yerine getirmektedir. Sosyolojik analizlerde ailenin her bireyine aktör adı verilmektedir. Çünkü her birey toplum içinde anne, baba, çocuk, akraba vs. gibi roller üstlenmektedir. Bu aktörler birbirleri ile etkileşerek “toplumsal sistemi” oluşturmaktadır. Aktörlerin toplumsal sistem içinde nasıl davranması gerektiğini “toplumsal kurumlar” belirlemektedir. Bu toplumsal kurumların toplumsal sistemler tarafından düzenlenmesiyle de “toplumsal yapı” ortaya çıkmaktadır. (Kongar, 1985)

Kapitalizm öncesi toplumlarda aile, bireylerin fizyolojik, toplumsal ve psikolojik tüm ihtiyaçlarını karşılayan, toplum açısından üretimi, üremeyi, ailenin ve toplumun yeniden üretilmesini sağlayan tek ve bağımsız bir kurumdur. Bu özellikleri ile aile, kişi ile toplum arasındaki ilişkileri düzenleyen, sürdüren ve denetleyen bir kurum olarak çalışır ve bu rolünden dolayı toplumun temeli ve vazgeçilmez ögesidir. (Özbay, 1984)

Endüstrileşen toplumlarda ise aile birçok işlevini bir takım bürokratik örgütlere devretmiştir. Örneğin, üretme görevini fabrikalara, eğitim görevini okullara,

koruyucu görevini güvenlik birimlerine bırakmıştır. Bu yüzden Weber (1946) ve Linton (1959) gibi düşünürler ailenin artık gereksiz olduğunu ve bürokratik örgütlerin ailenin yerini alabileceği savını ortaya atmışlardır. Endüstrileşen toplumlarda, aile ile bürokratik örgütler birbirlerine taban tabana zıt oldukları için ailenin ortadan kalkmasının zorunlu olduğu düşünülmektedir. Bir arada yaşamalarının mecburi olduğu hallerde ise birinden biri, diğerine uyum sağlamaktadır. Kongar (1996), aile ile bürokratik örgütler arasındaki zıtlıkları şöyle sıralamaktadır:

1. Ailenin üyeleri nispeten sabittir. Yani kan bağı bireyleri isteseler de istemeseler de birbirine bağlar. Oysa bürokratik örgütlerde bireyler iş başarıma kapasitelerine göre değerlendirilirler ve zaman zaman değişmeler yaşanır.
2. Aile içinde bireylerin ilişkileri duygusaldır. Bürokratik örgütlerde bunun ailede olduğu gibi olması söz konusu değildir.
3. Aile içi ilişkiler belli amaçlara yönelmez. Bürokratik örgütlerde ise ilişkiler belli amaçlarda araç olarak kullanılırlar.
4. Aile ilişkileri yüz yüzedir. Bürokratik örgütlerde ise ilişkiler genellikle yazışmalarla düzenlenir.

Ailenin devrettiği düşünülen fonksiyonlarına rağmen, ailenin en önemli görevlerinden olan sosyalleştirme ve kişilerin psikolojik dengesini sağlama fonksiyonları hiçbir örgüt tarafından tam anlamıyla yerine getirilememektedir. Aile içinde yetiştirme ve sosyalleşme olanağı bulamamış çocukların, aile içinde yetişenlere göre sosyalleşme süreçlerini normal olarak tamamlayamadıkları görülmüştür. Zaten, çocuğun maddi olarak beslenmesi dışında, çocuğa ahlaki değerlerin öğretilmesi, zihinsel gelişiminin sağlıklı bir şekilde tamamlanması gibi görevler aile dışındaki hiçbir kurum ya da kuruluşun tam anlamıyla yerine getirebileceği görevler değildir. Bir çocuğun yetiştirilmesinde gereken sabrı ancak aile bağlarıyla bağlı kişiler, özellikle de anne gösterebilmektedir. Bu nedenle ailenin tamamen ortadan kaldırılması söz konusu değildir. Bunun yerine aile görevlerinin bir kısmını örgütlere devrederek yapısal değişime uğramış ve küçülerek sadece temel görevleri yerine getiren bir birime dönüşmüştür. (Çağatay, 1990; Gökçe, 1990)

Ogburn'a göre (1934), çok sayıda insanı bir arada çalıştıran fabrikaların, aile ve ev yaşamında önemli bir gedik açmış olmasına rağmen, insanlar yine de zamanlarının ve enerjilerinin çoğunu ev ve aile çevresinde harcamaktadır. Bu durum özellikle

kadınlar için geçerliliğini korumaktadır. Bu da her şeyden önce aile fonksiyonunun devam etmekte olduğunu göstermektedir. (Çağatay, 1990)

Sosyalizasyon fonksiyonu konusunda son derece tutucu olan aile, istemese de değişmeye başlamıştır. Çocukları ile çok erken yaşlarda eğitim vb gibi nedenlerden dolayı ayrılan aile, tek başına üstlenmiş olduğu sosyalizasyon görevini artık okullar, arkadaşlar, çeşitli dernek ve gruplar, sinema, tiyatro vs. ile paylaşmaya başlamıştır. Ancak bireylere manevi destek sağlama görevini eskiye nazaran daha da etkin bir biçimde yerine getirdiği ve bu görevi hiçbir örgüt üstlenemediği için aile, toplumda uzun yıllar varlığını sürdürecektir. (Özbay, 1984)

Aile, toplumda yaşanan değişim esnasında ortaya çıkabilecek sorunları en hafif şekilde atlatmak için tampon bir mekanizma gibi çalışmaktadır. Aile, yeni koşullara adapte olurken kendince, geçici çözümler üretmektedir. Böylece yaşanan değişim sırasında oluşacak deformasyonları en aza indirmekte ve oluşacak kaos ortamının önüne geçmektedir. Bu görevi yerine getiren aile içinde en önemli rolü de anne üstlenmektedir. O, aileyi bir arada tutmakta ve yaşanan değişimin aile içi ilişkileri en az şekilde etkilemesine çalışmaktadır. (Kıray, 1982)

2.2. AİLENİN TANIMI

- Türk Dil Kurumu'nun tanımladığı şekliyle aile; *“evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birliktir.”* (TDK Elektronik Sözlüğü, 2006)
- Aile, evlenme veya kan bağlarıyla birbirine bağlanmış, aynı evde yaşayan, aynı geliri paylaşan, oynadıkları çeşitli roller çerçevesinde(karı-koca, ana-baba, evlat, kardeş) birbirini etkileyen, kendilerine özgü bir yargı oluşturup kuşaktan kuşağa aktaran insanlar topluluğudur. (İlbars, 1990)
- Sosyoloji açısından tanımı yapıldığında aile; *“doğum olaylarının gerçekleştiği, neslin devamının sağlandığı, insanların sosyalleşme süreçlerinin tamamlandığı bir kurumdur.”* (Merter, 1990)
- Fonksiyonları ve sorumluluklarına göre aile; *“genellikle karı-koca ve çocukların oluşturduğu biyolojik, ekonomik ve toplumsal görevleri olan sosyal bir kurumdur.”* (Merter, 1990)

- “Aile, genellikle toplumsal bütün içinde belli işlevleri üstlenen bir alt sistem veya toplumun kuramsal düzeni içinde, toplumun doğayla dengede kalmasını sağlayan düzenlemeleri gerçekleştiren temel kurumlardan biridir.” (Önen, 1990)
- Geniş anlamda aile; “içinde insan türünün belli bir biçimde üretildiği, topluma hazırlanma sürecinin belli bir ölçüde, ilk ve etkili biçimde cereyan ettiği, cinsel ilişkilerin belli bir biçimde düzenlendiği, ana-baba ve çocuklar (aile tipine göre başka yakınlar) arasında belli bir ölçüde içten, sıcak, güven verici ilişkilerin kurulduğu, yine içinde bulunan toplumsal düzene göre ekonomik etkinliklerin az ya da çok ölçüde yer aldığı toplumsal bir kurumdur.” (Merter, 1990)

2.3. AİLE ÇEŞİTLERİ

Toplumun en alt birimini oluşturan aile, içinde barındırdığı hane sayısı, otoritenin kimin elinde olduğu, evliliğin nasıl gerçekleştiği gibi konularda ayrışarak farklı tipleri meydana getirmektedir. Yapılan en yaygın sınıflandırmaya göre aile, geniş aile ve çekirdek aile olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Çekirdek aile, aile içi ilişkiler ve sorunlara karşı aldıkları kararlar bakımından diğer aile tiplerinden ayrıştığı için “modern”, geniş aile ise “geleneksel” olarak nitelendirilmektedir.

2.3.1. GENİŞ AİLE

Genel anlamıyla geniş aile, birbirine kan bağı ile bağılı olan birden fazla çekirdek ailenin aynı çatı altında yaşamasıyla oluşan ailedir. Bu aile içinde evli kardeşler, onların anne-babaları, eşleri ve çocukları yer almaktadır. Geniş aile tipinde akrabalık ilişkileri baba soyuna dayanmaktadır. Büyük aile de denilen geniş ailede, yaşlıların gençler, erkeklerin kadınlar üzerinde mutlak hâkimiyeti söz konusudur.

Berkes’e göre (1942), geniş aile tipinde hane, babanın ölümüne kadar oğulların evlenerek aynı eve yerleşmesi ve torunların doğmasıyla giderek büyümektedir. Babanın ölümünden sonra her oğul kendi çekirdek ailesini kurmakta ve bu çekirdek ailelerin her biri zamanla oğulların evlenmesiyle tekrar geniş aileye dönüşmektedir. (Özbay, 1998)

Geniş aileler bir ekonomik veya ortaklaşa işletme özelliği taşımaktadır. Varolan mülk ailenin ortak malıdır, ancak aile reisi tarafından yönetilmektedir. (Merter, 1990) Ailelerin geniş aile şeklinde yaşamasında bu faktör son derece etkili olmuştur. Çünkü

mülk paylaşımı ataerkil sisteme göre miras yoluyla erkek kardeşler arasında eşit olarak bölünmektedir. Ancak pay alabilmek için babanın ölmesi gerekmektedir. Bu yüzden baba ölüp, kardeşler mirastan payını alıncaya kadar aynı çatı altında yaşamak bir zorunluluktur. (Özbay,1998)

Ogburn (1953) geniş aileye ait görevleri şöyle sıralar:

1. Ekonomik Fonksiyon: Elde edilen gelir tek elde toplanır ve masraf tek elden yapılır.
2. Prestij Fonksiyonu: Üyeler toplumdaki statülerini aileden alır.
3. Eğitim fonksiyonu: Aile, üyelerinin eğitiminden sorumludur ve bu sorumluluğu en iyi şekilde yerine getirmeye çalışır.
4. Koruyucu Fonksiyon: Aile, üyelerini maddi ve manevi yönden korur.
5. Dinsel Fonksiyon: Aile, üyelerine dinsel eğitim verir ve ibadetlerini denetler.
6. Boş Zamanları Değerlendirme Fonksiyonu: Aile, üyelerinin en iyi şekilde dinlendiği ve eğlendiği yerdir.
7. Psikolojik Fonksiyon: Aile, eşler arası sevgi ve saygının sağlandığı, sorunlara karşı beraber göğüs gerildiği yerdir.
8. Biyolojik Fonksiyon: Bu görevi Elliot ve Merill (1961) ekler. Ailenin temel fonksiyonu üreme, çoğalmadır.

Geleneksel toplumların bir kurumu olarak görülen geniş aile, endüstrileşme bakımından aşağıdaki engelleri ortaya koymaktadır:

1. Aile, kişisel katkıları ne olursa olsun bütün üyelerinin yiyecek ve barınma ihtiyaçlarını karşılar. Bu yüzden fakir de tembel de aynı sosyal sigorta sisteminden yararlanır. Bu durum da bireylerin çalışma arzusunu ve sosyal adaleti azaltıcı etki yapar.
2. Üyelerin kazançlarını bütün aile üyelerinin yararına birleştirmeleri beklendiğinden, kişisel özgürlük kısıtlanır.
3. Üyelerin meslekleri ve kapasiteleri ailesi tarafından belirlendiği için toplumsal hareketlilik önlenir.
4. Kişinin yaşayacağı yer de ailesi tarafından belirlendiğinden coğrafi hareketlilik önlenmiş olur.

5. Aileye olan maddi ve manevi bağıllık, her türlü bağıllığın ve sadakatin üzerindedir. Bireylerin sahip oldukları değerleri ailesi belirler. Bu da değişimin önünü keser.

6. İltimas gibi kuralların devam ettiği toplumlarda geleneksel ailenin varlığı, o kuralları desteklediği için, toplumun “status quo”sunun devam etmesine neden olur. (Kongar, 1996)

Bu engellerin yanı sıra geleneksel ailenin endüstrileşme ve kentleşme bakımından iki yararlı fonksiyonu vardır:

1. Geleneksel aileler, borç alıp vermekte sadece yakın akrabalara güvendiği için sermaye yönünden ilk kaynağı ortaya koyar.

2. Geleneksel aileler, endüstrileşen kentlere göç edenler için bir uyum ortamıdır.

Geleneksel aileler her türlü fonksiyonu kendisi yerine getirdiği için bürokratik örgütlere ihtiyaç duymamışlar ve bir arada yaşamaları da söz konusu olmamıştır.

Kişi özgürlüğü ve buna bağlı olan toplumsal gelişme sorunu bu aile türü tarafından çözülmediği için toplumsal gelişme sonunda bu aile ortadan kalkma yolundadır. (Kongar, 1996)

2.3.2. ÇEKİRDEK AİLE

Sadece anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan aile tipidir. Bu aile tipinde çocuklar evlendikleri zaman ebeveynlerinin evinden çıkıp kendi çekirdek ailelerini kurarlar. Eşlerin birbirini seçme özgürlüğüne sahip olduğu çekirdek aile, geniş akrabalık bağlarından oldukça yalıtılmıştır. Otorite bakımından eşler her ne kadar eşit görünse de yine erkeğin egemenliği söz konusudur. (Merter, 1990)

Ortaçağ sonlarında, Batı toplumlarında, şehirlerde cemaat bağlarının zayıflamasıyla, ön plana çıkan çekirdek aile ilişkileri, zamanla şehirleşen toplumlarda egemen hale gelmiştir. Çekirdek aile, endüstri toplumlarına has bir kurum olmasa da bu toplum içinde hayat bulmuştur. Ayrıca, her ne kadar köylerde ve şehirlerde çekirdek aile oranı yaygınsa da kentleşme ile bu oran yükselmiştir. (Bilgin, 1991)

Parsons (1949) gibi bazı düşünürler çekirdek ailenin endüstrileşme sonunda ortaya çıktığını savunmaktadır. Buna bağlı olarak kentleşmenin de çekirdek ailenin oluşumunda etkili olduğu düşünülmektedir. Çünkü kırsal alanlarda yaygın olarak

görülen geniş aile tipi, toplumların tarım ekonomisinden sanayi ekonomisine geçmesi, köyden kente göçün hızlanması, aile fertlerinin ortak mülkiyet dışında ekonomik faaliyetler araması vb sonucu dağılmaya yüz tutmuş ve yerini çekirdek aileye bırakmıştır. (Merter, 1990)

Çekirdek aile, ailenin yerine getirdiği birçok görevi bürokratik örgütlere devretmiştir. Ancak iki ana fonksiyonu yine tek başına yerine getirmektedir. Bunlar:

1. Üreme ve çocukların küçük yaşlardaki sosyalizasyonunun sağlanması: *“Sosyalizasyon, çocukla aile üyeleri arasında başlayan etkileşim sürecidir. Sosyalleşme süreciyle kişinin içgüdüleri, toplumdaki hâkim değer yargıları ve davranış kalıpları içine yerleştirilir.”* (Gökçe, 1990) Sosyalizasyon sayesinde toplumun kültürü nesilden nesle aktarılır.

2. Eşler arası psikolojik dengenin sağlanması: Aile, aile bireylerinin manevi yönden tatmin edildiği bir kurumdur. Bu görevi ne psikiyatrlar, ne psikologlar ne de herhangi bir sosyal kuruluş aile gibi yerine getirebilmektedir. Ailenin bu fonksiyonu, özellikle, endüstrileşen toplumlarda yaşanan yoğun stres ve bireylerin üstlendiği ağır yük karşısında ön plana çıkmaktadır.

Kongar (1996), çekirdek ailenin özelliklerini şöyle sıralar:

1. Bu tip aileler yardım için akrabalarına güvenmez.
2. Aile ve akrabalar arasında karşılıklı zorunluluk azdır.
3. Aile ve akrabalar arasında karşılıklı denetim azdır.
4. Aile yaşayacağı yeri akrabalara bağımlı olmadan kendi seçer.
5. Eşler birbirlerini kendi hür iradeleri ile seçer.
6. Çekirdek aile ile geleneksel aile arasında evlenme yaşı farklılaşır. Ancak hangi yönde bir değişim yaşandığı kesinleşmemiştir.
7. Doğurganlık eşlerin kendi kararlarıyla tespit edilir.
8. Evlilik “omnilineal” yani tarafsızdır.
9. Birey olarak eşler başka kaynak olmadığı için duygusal dengelerini çekirdek aile içinde sağlamalıdır.
10. Ayrılma oranı yüksektir. Ancak evlenme yaşında olduğu gibi burada da değişimin hangi yönde olduğu kesin değildir.

11.Eşlerden birinin ölmesi veya ayrılması durumunda ötekinin tekrar evlenme eğilimi yüksektir.

Çekirdek ailenin bu özellikleri doğrultusunda karı-kocanın ailelerinden ya da akrabalarından bağımsız olduğu fakat ilişkisiz olmadığı açığa çıkmaktadır. Bu da yaşayacağı yeri kendi seçebildiği için coğrafi hareketliliği; kişi mesleğini kendi seçebildiği, kendi yeteneğinin olduğu alana eğilebildiği için de toplumsal hareketliliği arttırmaktadır. Çekirdek ailenin kendi içinde psikolojik destek sağlayabilme özelliği ailenin endüstrileşme, kentleşme, modernleşme süreçlerinde oluşacak problemleri sorunsuz atlatmasını sağlar. Bu aile tipinde her iki cinsiyetin de yeteneklerine önem verilir. Ayrıca eşlerin birbirini seçebilmesi ve bunu yaparken de ekonomik bağımsızlıklarını kazanmış olmasının gerekmesi, anne babaya daha uzun süre bağımlı yaşamayı gerektirmiştir. Çünkü endüstriyel toplumlarda iş bulma uzun bir eğitimi gerektirmektedir. Ancak bu durum kişilere yeteneklerine göre iş bulmaları konusunda katkıda bulunmuştur. (Kongar, 1996)

2.4. AİLE İÇİ İLİŞKİLER

Bireyler, aile içinde farklı statü ve rollere sahiptirler. Bireylerin, ailedeki statülerini belirleyen en önemli faktör ise otoritedir. Otorite, genellikle ailenin refahını sağlamada en stratejik yere sahip olan kişiye verilmektedir. Stratejik rol ile ifade edilmek istenen, ev işleri, çocuk bakımı, ücretsiz tarla işleri olmadığı için kadının aile içinde fazla otorite sahibi olamayacağı da son derece açıktır. (Timur, 1972) Geleneksel geniş ailelerde kadınlar otorite sahibi olabilmek için ya yaşlı olmak ya da bir erkek çocuk dünyaya getirmek zorundadır. Çekirdek ailelerde ise kadın birçok konuda daha aktif hale gelmiş ve daha çok konuda söz sahibi olabilmektedir. Fakat bu aile tipinde de otorite genellikle erkeğin elindedir.

Wolfe (1959), otoriteyi şöyle tanımlar: “Otorite, bir kişinin diğerinin davranışını değiştirebilme yeteneğidir.” Otoriteyle ilgili bulgular aşağıdaki dört noktada toplanmaktadır:

1. Erkeğin geliri yükseldikçe aile içindeki otoritesi de artmaktadır.
2. Kadının aile gelirine bağımsız bir şekilde katkıda bulunması, kadının otoritesini arttırmaktadır.

3. Kadının öğrenim düzeyi kocasından yüksekse aile içindeki otoritesi de kocasından fazla olmaktadır.
4. Kadının, kocasının sosyal statüsünün yükselmesindeki katkısı arttıkça otoritesi de artmaktadır. (Timur, 1972)

Yukarıda da sıralanan bulgular göz önüne alındığında kadının artık otorite konusunda söz sahibi olduğu görülmektedir. Ancak bu tamamen kadının otoriteyi eline aldığı anlamına gelmemekte, daha ziyade erkeklerle paylaşılan bir otorite ilişkisine gidildiğini göstermektedir.

Anne, baba ve çocuk arasında dönüşümlü bir bağımlılık söz konusudur. İlk önce çocuk, anne-babasına bağımlı yaşarken, daha sonra bu bağımlılık yön değiştirerek yaşlı anne-babanın yetişkin evlada bağımlılığı şekline dönüşmektedir. Bu durum genellikle başka yaşlılık güvencelerinin olmadığı ve bu yüzden çocuğun aileye bakmakta yükümlü olduğu toplumlarda yaygındır. (Kağıtçıbaşı, 1984)

Kağıtçıbaşı'nın yaptığı çocuğun değeri araştırmasında "Anne-babanın çocukta olmasını en çok istedikleri özellikler nelerdir?" sorusuna verilen yanıtlar Tablo 2.1'de görülmektedir. Bu tabloya göre de ailenin çocuktan en çok beklediği şey çocuğun anne-babasına saygılı olması, onlara itaat etmesidir. Çocuğun iyi bir insan olması, vicdanın gelişmiş olması ve anne-babaya ileride sırt çevirmemesi anlamına gelmektedir.

Tablo 2.1: Çocukta Aranan Özellikler (Kağıtçıbaşı, 1984)

	Kadın	Erkek
Anne-babanın sözünü dinlemesi	%59	%61
Bağımsız olması ve kendine güvenmesi	%19	%18
Çevresinde sevilen biri olması	%17	%29
İyi okuması	%46	%36
İyi bir insan olması	%59	%58

Çocuğun yaşlılık garantisi olarak görülmesine rağmen, günümüzde ailelerin yüzde doksani üç çocuktan fazlasına sahip olmak istememektedir. Kentlerde tek çocuklu ailelerin oranı fazlayken, genel olarak iki çocuklu ailelere rastlanmaktadır. Kentli ailelerde üç ve daha fazla çocuğa sahip olma oranı oldukça düşükken, kırsal alanda da tek çocuk oranı düşüktür. Çocuk sayısının azalması, ailelerin çocuk bakımına

daha çok önem verdiklerini ve maddi-manevi her türlü imkânı daha iyi sunma kaygısı taşıdıklarını göstermektedir. (Çağatay, 1990; Bilgin, 1991)

2.4.1. AİLENİN GÜVENCESİ, ERKEK ÇOCUĞU

Geleneksel toplumlarda erkek çocuğu aile ocağını devam ettiren, aileye ekonomik güç katan, yaşlılık güvencesi olan, saygınlık sağlayan kişidir. (Başaran, 1984) Bunlara ek olarak Atalay ve diğerlerinin (1992) yaptığı araştırmanın ortaya koyduğu sonuçlara göre erkek çocuk istenmesinin bir nedeni de kolay yetiştirilmesidir.

Merter (1990), erkek çocuğun anne açısından ayrı bir öneme sahip olduğuna değinmektedir. Ona göre, erkek çocuk anneye, kocasının ve kocasının ailesinin yanında değer kazandırmaktadır. Annesini yeri geldiğinde herkese karşı savunmakta ve bunu kendisine bir borç bilmektedir. Ayrıca, erkek çocuğun boşanmayı ve çok kadınla evlenmeyi engelleyici bir fonksiyonu da vardır. Yani anne, oğlunu kendisi için bir nevi koruyucu ve güvenlik sigortası olarak görmektedir.

Baba-oğul ilişkisi anneyle olandan biraz daha farklıdır. Baba yerini oğluna bırakacağını düşünerek, ondan çok şey beklemektedir. Bu yüzden eğitiminden evliliğine kadar her şey üstünde söz sahibi olmak istemektedir. Baba-oğul arasında başlayan çatışmaların nedenlerinin başında babanın oğul üzerindeki sert otoritesi ve onun kişiliğine saygı duymaması gelmektedir. Oğlunun büyüdüğünü kabullenemeyen baba, ona yeterince sorumluluk vermemekte, yaptığı şeyleri yeterli görmemektedir. Oysa artık yetişkin bir birey olan erkek çocuk kendi kararlarına saygı duyulmasını istemekte, bu da baba ile oğul arasında çatışmalara yol açmaktadır. Bu durum oğla ayrı ev açılarak çözülmeye çalışılmaktadır. (Kıray, 1982) Bora ve Üstün'ün (2005) yaptıkları bir araştırmada kişilerin babaları ile olan ilişkileri sorulmuş ve alınan cevapların büyük çoğunluğunda mesafeli ve babanın otoritesi altında ezilen bir ilişki yaşadıkları sonucuna varılmıştır. Aynı şekilde baba olarak kendilerinin çocukları ile ilişkilerinin nasıl olduğu sorusuna bireyler, çocuklarıyla babalarından daha duygusal ve yakın bir ilişki kurdukları şeklinde cevap vermişlerdir.

Erkek çocuğa verilen değer köylerden kentlere gittikçe değişmektedir. Büyük kentlere doğru gittikçe kız-erkek çocuk ayrımı azalmakta, bunun yerini çocuğun aile bağlarını kuvvetlendirici niteliği almaktadır. Artık çocuğun sevgi sağlayıcı ve aileyi tamamlayıcı işlevi önem kazanmaktadır. (Kağıtçıbaşı, 1984)

2.4.2. AİLENİN GEÇİCİ ÜYESİ, KIZ ÇOCUĞU

Kentsel bölgelerde, kız ve erkek çocuk ayrımı yapılmazken, kırsal bölgelerde kız çocuk her zaman aile için ikinci planda yer almaktadır. Kırsal alanlardakiler için kız çocuğu evlenene kadar onlarla yaşayacak bir misafirdir. Ayrıca, ailelerin erkek çocuklarından beklentileri fazla olduğundan, erkek çocuğa daha fazla değer verilmektedir. Bu yüzden kız çocuk, erkek çocuk ile eşit haklara sahip değildir. Mirastan eşit pay alamaz, eğitimi önemsenmez, ayrı bir odaya sahip olamaz, fikirlerine değer verilmez ki zaten söz hakkı yoktur. Ancak, endüstrileşme ve kentleşme ile kız çocuğun değeri artmıştır. Bundan sonra, erkek kardeşiyle maddi ve manevi olarak eşit tutulmaya başlanmıştır. Hatta artık erkek çocuklarını sosyal bir güvence olarak görmeyen aileler kız çocuklarına daha çok değer vermeye başlamıştır. (Timur, 1972)

Kağıtçıbaşı'nın yaptığı araştırmaya göre, ailelerin kız çocuk isteme nedenleri, kız çocuğun daha fazla sevilmesi, anne-babaya daha yakın olması ve ev işlerinde anneye yardım etmesidir. (Kağıtçıbaşı, 1984) Kız çocuğunun fazla istenmemesinin sebepleri arasında ise kız çocuğunu yetiştirmenin zorluğu, aileye ekonomik bir katkısının olmayışı ve evlendikten sonra büyük oranda ailesi ile ilişkisinin kesilmesi sayılmaktadır. Kentsel bölgelerde bu sebepler her ne kadar geçerliliğini kaybetse de kırsal bölgelerde hala yaşatılmaktadır. Kendi ailesinde layık olduğu değeri göremeyen kız çocuğu, evlendiği zaman da eşinin evinde çoğu zaman aynı muamele ile karşılaşmaktadır. Bir kadın olarak sözü ancak yaşlandığı zaman değer kazanmaktadır. Oysa kentsel bölgelerde kız çocuğunun eğitimine yeri geldiğinde erkek çocuğundan daha çok önem verilmektedir. Çünkü kentsel aileler kız çocuğunun iyi bir meslek sahibi ve kendi kuracağı ailede kocasıyla eşit şartlara sahip olabilmesi için aldığı eğitimin öneminin farkındadırlar.

Tutucu ailelerde kız çocuk erkekten daha farklı bir sosyalizasyon sürecinden geçirildiği için daha baskı ve kontrol altındadır. Bunun sonucu olarak da daha ezik ve tutucu bir kişiliğe sahip bir birey haline gelmektedir. (Kağıtçıbaşı, 1984)

Kız çocuğun babasıyla daha mesafeli bir ilişkisi varken, anne kızıyla ne olursa olsun daha yakın ilişki kurmakta ve kızı üzerinde güçlü bir denetim mekanizması sağlamaktadır. Kızın annesiyle daha sıkı bir ilişki kurmasının başlıca nedeni evde paylaştıkları zamanın çokluğudur. Özellikle kızın okul döneminin bitmesiyle daha da

artan bu zaman sayesinde anne ile kızı adeta iki arkadaş konumuna gelmekte ve her türlü sırlarını paylaşmaktadır. Kız ev işlerinde annesine yardımcı olmaktadır. Böylece, bir nevi, ev yönetimi konusunda staj yapmış olur. Eğitimci de annesidir. Ancak günümüz şartlarında, eğitim süresi uzayan kız çocuğu ev yönetimini öğrenecek zaman bulamamaktadır. Bu yüzden evlendiği zaman bir hayli zorlanmakta ve eğer olanağı varsa bu evrede annesinden yardım almaktadır. (Kıray, 1982)

2.4.3. EŞLER ARASI İLİŞKİLER

Eşler arasındaki rol dağılımına göre erkek, ailenin geçimini sağlar, aileyi korur, kollar, aileyi temsil eder, aile ile ilgili önemli kararları alır. Yani, evin dışarı ile ilgili işleri yapar ve ilişkileri yönetir. Kadın ise, ev işlerini yapar, çocukları yetiştirir, aileye manevi destek sağlar. Bunlar da evin içiyle alakalı görevlerdir. Saunders ve Williams (1988) daha az bilgi ve daha çok enerji gerektiren işlerin kadınların payına düştüğünü savunmaktadırlar. Kısacası, ailenin otoritesi erkeğin elindedir. Fakat bu dağılım endüstrileşme ve kentleşmeyle birlikte değişmektedir. Artık erkeğin tek elinde olan otorite yavaş yavaş paylaşılan otoriteye dönüşmektedir. Ancak bu değişim kadının ve erkeğin eğitim durumu, evlilik yaşı ve şekli, eşler arasındaki yaş farkı, evlilik süresi, yerleşim yeri (kırsal, kentsel) gibi faktörlere göre farklılık göstermektedir. Artık çalışma yaşamında erkeğin yanında yer alabilen kadınlar, karar verme sürecinde, sorumluluk dağılımında ve aile içi rollerde de erkekle eşit konuma gelmeye başlamıştır. (DPT, 1989)

Geleneksel ailelerde kadın, otoriteyi kayıtsız şartsız erkeğe devretmişken, çekirdek ailede daha eşitlikçi bir ilişki söz konusudur. Geleneksel aile tipinde evin reisi erkek olduğu için gerekli kararları da erkek almaktadır. Çekirdek ailelerde ise kadın da karar alma sürecinde etkili olabilmektedir. Ancak bu aile tipinde de erkek otoritesi daha baskındır.

Türkiye’de her ne kadar kadın kamusal alanda eğitim hakkı, çalışma hakkı, yasalar önünde eşitlik hakkı kazanmışsa da özel alanda kadın ve erkek ayrımı devam etmektedir. Yani kamusal alan eşitliğin, özel alan farklılığın alanı olarak kodlandığından özel hayatta, ailede, ev içi ilişkilerde kadın ve erkek ayrımı devam etmektedir. (Bora ve Üstün, 2005)

Geniş ailelerde ve küçük toplulukların egemen olduğu durumlarda, karı-koca arasındaki iletişimden çok, yaşlıların ve aynı cinsiyette olanların iletişiminin söz

konusu olduğu gör÷lmektedir. Kentlerde, üst-orta tabakanın dışarıya daha açık eşlerden oluşmuş ailelerinde karı-koca arasındaki iletişim görelî olarak, daha kolay ve daha çok ise de, alt tabakalarda ve genç eşler arasında bunun zor olduğu izlenimi edinilmektedir. Erkeğin karısı ile her hangi bir paylaşımının olmaması, ona işinden, yaptıklarından söz etmemesi, eşinin sözlerini ciddiye almaması ve karşılık vermemesi, beraber çok az vakit geçirmeleri, boş zamanlarını yalnız erkek arkadaşlarıyla geçirmesi eşler arası iletişimin kopukluğunu göstermektedir. Büyük kent ailesi küçüldükçe ve erkeğin ev içinde kalma süresi çoğaldıkça eşler arası iletişim de artmaktadır. (Kıray, 1984) Yani, aile ne kadar küçükse, karı-koca arasındaki ilişkinin ve dayanışmanın da o kadar büyük olduğu gör÷lmektedir. Karı-koca arasındaki ilişkinin zamanla artmasıyla kadın kocasının en iyi akıl danışmanı olmaktadır. (Kıray, 1982)

2.5. AİLENİN DEĞİŞİMİ

Aile, bir sosyal kurum olarak değişme konusunda oldukça tutucu bir tavır sergilemektedir. Bu nedenle sosyal hayatın her evresinde gör÷len değişimi ve yenilikleri çok güç benimsemektedir. (Çağatay, 1990)

Parsons (1949), Goode (1963), Merter (1990) gibi birçok sosyolog endüstrileşme ve kentleşme ile birlikte ailelerin geniş aileden çekirdek aileye doğru evirildiğini savunmaktadır. Hatta çekirdek ailenin de, çocukların eğitim gibi nedenlerden dolayı aileden erken ayrılmasıyla giderek küçüldüğünü ve aile adı altında çok küçük yaşlardaki çocuklar ve anne-babadan oluşan birimlerin ortaya çıktığını ileri süren görüşler vardır. (Ziyalar, 1989) “2006 Aile Yapısı Araştırması” verilerine göre Türkiye genelinde hanelerin %6’sını tek kişilik hane halkları, %80,7’sini çekirdek aileler, %13’ünü geniş aileler, %0,3’ü diğer haneler (iş ya da öğrenim durumu nedeniyle bir arada yaşayan kişilerden oluşan haneler) oluşturmaktadır. (T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2006)

Ailenin yapısında meydana gelen en büyük değişim üretici konumdan tüketici konuma geçmesidir. Geleneksel ailede yiyecek, giyecek, bazı ev eşyaları vs evde üretilirken, çekirdek aile bu gereksinimlerini fabrika üretimi malzemelerle karşılamaktadır. Öyle ki, kadının ve ailenin temel fonksiyonu olan yemek pişirme bile evin dışına kaçmıştır. Artık dışarıda yemek yeme oldukça olağan karşılanmaya başlanmıştır. (Kıray, 1984)

Ailede meydana gelen başlıca değişiklikleri şöyle sıralanabilir:

1. Aile büyüklüğü değişmektedir. Kentsel bölgelerdeki aile büyüklüğü, kırsal alanlardan daha küçüktür. Kentleşmeyle çocuk sayısı da giderek azalmaktadır.
2. Kentleşme seviyesiyle birlikte tüketim yapısı da değişmektedir.
3. Ailenin eğitim konusundaki tavrı değişmektedir. Kentleşme ve toplumsal değerlerdeki değişimle ailelerin çocukların eğitime verdiği önem büyük ölçüde artmaktadır.
4. Sosyal güvenlik kurumlarına üye olma oranı ve sağlık harcamaları artmıştır. Yıllar itibariyle sosyal güvenlik kurumlarından aylık alanların sayısında meydana gelen artışlar, ailenin geleneksel sosyal güvenlik unsuru olma rolünün kurumlara devredildiğinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir. (Bilgin, 1991)

Geniş aileden çekirdek aileye geçişin bazı olumlu ve olumsuz sonuçları vardır. Geniş aileden ayrılmanın en olumlu sonucu, gençlerde kişilik geliştirme ve sorumluluğa hazırlama projesinin gelişmesidir. Bireysel girişimin artması, gençlerin küçüklükten itibaren gelecek fikrine alıştırılması, tüketim kavramının benimsenmesi gibi faktörler gelişmiş ve kişi daha çok üretici ve bireysel rol oynama isteği ile kimlik kazanma eğilimi olan psikolojik bir yapıya sahip olmuştur. Gençler hukuki anlamda da olumlu sayılabilecek değişimler yaşamaya başlamıştır. Özellikle kız-erkek çocuk ayrımının ortadan kalkması ile eşit girişim hakkı, mirastan eşit pay alma hakkı, eşit eğitim ve kültüre sahip olma hakkı gibi kavramlar gelişmiş, böylece kadının sosyal alanlardaki etkinliği ve değeri artmıştır. (Ziyalar, 1989)

Çekirdek aile olarak ayrılmanın doğurduğu olumsuz sonuçlar arasında ise otorite kaybı, hiyerarşik düzenin bozulması, aile bireylerinin birbirine olan yakınlık ve bağlılığının azalması, dayanışmanın zayıflaması gibi etmenler sayabilir. Bunun yanı sıra evin, ortak kullanılabilecek eşyaların ve malzemelerin aileden ayrılan her fert için yenibaştan temin edilmesi ekonomik problemlerin ortaya çıkmasına sebep olmakta ve tüketimi hızla arttırmaktadır. Böylece her fert tek başına bir tüketim mekanizması haline gelmektedir. (Ziyalar, 1989)

Geleneksel ailede gelecek garantisi olarak görülen çocuklar, günümüzde bu işlevi yerine getirmemektedir. Günümüzde, çocukların anne-babaya ilgileri asgari düzeye inmiştir. Ailelerine karşı sadece gerektiğinde yardım sorumluluğu ile beraber bir yere kadar saygı borçlu olduklarını düşünmektedirler. Bugünün çocukları ailelerine

yardımcı olmak için değil, kendi doğruları, değerleri olan birer birey olmak için varlıklarını sürdürmektedirler. Yani kendileri için yaşamaktadırlar. Eskiden olduğu gibi sorgusuz sualsiz babalarının izinden gitmeyip, bunun yerine kendi ilgi alanlarını, yeteneklerini keşfetmeye çalışmaktadırlar. (Çağatay, 1990; Duvall, 1957)

2.6. TAMPON KURAMI

“Tampon Kurum”, Mübeccel Kıray’ın Ereğli’de yaptığı araştırma sonucunda ortaya koyduğu bir kavramdır. İlk kez Kıray tarafından Türk literatürüne kazandırılan bu kavram, toplumsal değişimin buhransız atlatılması için geçici bir müddet ortaya çıkan kurumları ifade etmektedir.

2.6.1. TANIMI

“Tampon kurumlar toplumsal değişimin buhransız olmasını sağlayan, çözülmenin önüne geçen ve gerek yapı gerekse fonksiyon bakımından her iki toplumsal yapıdan (eski ve yeni) farklı yönleri olan kurumlardır.” (Kongar, 1996) Bu kurumlar değişim esnasında ortaya çıkarlar ve yanlarında yeni ilişkiler, fonksiyonlar ve değerler vardır. Bu ilişki, fonksiyon ve değerlerin tümüne de “tampon mekanizma” denmektedir. Bu mekanizmalar, değişimlerin orta hızda ve dengeli şekilde yaşanmasını sağlamaktadırlar. Kıray, değişen toplumlarda, değişimin aynı hızda yaşanmaması sonucu doğacak boşlukların bu tampon mekanizmalar tarafından doldurulacağını öne sürmektedir. (Kongar, 1996)

Kıray’ın ortaya koyduğu tampon kurumların ana etmeni olan değişme modelini Kongar (1996) şöyle özetler: her toplumsal yapı, ister feodal, ister modern, isterse değişme halinde olsun, bir bütündür. Bu bütün insan ilişkilerinden meydana gelir ve her zaman aynı olmayan bir hız ve tempoyla değişim gösterir.

Kıray, değişme hakkında ise şu temel ilkeleri belirler:

1. Toplumsal yapının öğeleri birbirine bağlı olduğu için değişme gelişigüzel olmaz.
2. Toplumsal yapının öğelerinden birinin değişmesi öteki öğeleri de etkiler.
3. Bir öğenin değişmesi tüm toplumsal yapıyı değiştirir.
4. Toplumsal yapının bütün öğeleri aynı hız ve miktarda değişmez. Bu yüzden arada boşluklar oluşur ve buralarda hem eski hem de yeni düzene ait olgular görmek mümkündür.

5. Meydana gelen değişme toplumsal yapının bütünlüğünü bozmaz.
6. Bütün bunlardan dolayı toplumsal yapının iç değişim oluşumları, her zaman denge koruma mekanizmaları halinde belirir. (Kongar, 1985)

Bu ilkeler doğrultusunda toplumsal değişimin kademeli bir şekilde meydana geldiği anlaşılmakta ve Kıray'a göre değişme ancak belli bir dereceden sonra yapısal değişme halini almaktadır. (Kongar, 1985) Değişimin orta hızda devam ettiği böyle durumlarda tampon kurumlar devreye girmekte ve arada bir köprü görevi görerek dengeyi sağlamaktadır. Kıray, değişimin çok hızlı veya çok yavaş olduğu hallerde tampon kurumlara gerek kalmadığını belirtmektedir.

Toplumdaki değişim sırasında meydana gelecek çatışmalar tampon kurumlarca önlenmektedir. Örneğın, sanayinin ülkeye gelmesiyle tüm ülke birden ne tam olarak sanayileşebilmiş ne de tarıma dayalı yaşamayı sürdürebilmiştir. Bir başka örnek kentleşmedir. Ülkenin tamamı kentleşmemektedir. Kentleşen yerlerde ise yaşayanların çoğu yine köylerden gelenlerdir. İşte bu gibi durumlarda toplumsal bir çatışma ortaya çıkmaması için bir takım kurumlar ortaya çıkmaktadır. Bunlar geçici çözümler olmakla birlikte, görece, o günün ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Kentleşme ve sanayileşme sorunlarına çözüm olarak gecekondulaşma ve montajcılık ortaya çıkmıştır. İşte Mübeccel Kıray, bütün bu oluşumlara, tampon kurum demektedir. Bunlar ne geride kalmış olan eski yapının, ne de ilerde gözüken yeni yapının kurumlarıdır. Bunlar, değişme sırasında ortaya çıkan ve toplumsal bütünlüğü sağlayan, geçici nitelikli denge kurumlarıdır. (Kongar, 2006)

Kıray'ın değişimin birden bire ve aynı hızla olmadığını ortaya atması yapısal-fonksiyonalist yaklaşımın değişim ile ilgili tezini çürütmektedir. Çünkü yapısal-fonksiyonalist yaklaşıma göre kapitalistleşme süreci her toplumda aynı hızla ve aynı biçimde gerçekleşecek ve aynı gelişmişlik düzeyini gösterecektir. Ayrıca yapısal-fonksiyonalist yaklaşımın iki kavramı olan çözümlenme ve işlevsiz kalma da tampon kuramı ile anlamsızlaşmıştır. Kıray, değişmekte olan bir yapının özelliklerini, değişme öncesi yapıya bakıp işlevsiz olarak nitelendirmenin yanlış olduğunu belirtmektedir. (Kongar, 1985)

2.6.2. TAMPON KURUM OLARAK AİLE VE KADIN

Kıray, aileyi bir tampon kurum olarak görmektedir; ona göre bu kurum kendi işlevini dönüştürerek, toplumsal değişim sürecinde ortaya çıkan yeni koşullara adapte

olmakta ve aynı zamanda çeşitli yollarla bireylerinin güvenliklerini sağlamaya devam etmektedir. (Dedeoğlu, 2006)

Aile yeni koşullara adaptasyon sürecinde en önemli uyum mekanizmasıdır. Ancak aile yeni koşullara uymak için değişirken bazen daha kökten uyum çözümlerinin önünü tıkamayabilmektedir. Örneğin, kırsal alanlarda 10–12 yaşlardaki çocuklara çocuk bakımı veya aile işlerine yardım gibi sorumluluklar yüklenmektedir. Aile kente geldiği zaman da uyum süreci içinde çocukların bu sorumlulukları devam ettirilmektedir. Çocuklar yine kardeşlerine bakmakta veya enformel işlerde çalışmaktadır. Ancak, bu uyumlar daha kökten bir çözüm olan çocukların eğitim görme sürecine katılımlarının önünü kesmektedir. Bir başka deyişle aile, bireylerinin kente yabancı kalmasının önüne geçerken, tam anlamıyla bütünleşmeyi de önleyebilmektedir. Ancak, yine de ortaya çıkacak buhranları önlemesi açısından aile son derece önemli bir tampon kurumdur. Sadece sağladığı uyum daha eski yapıya ait olduğundan değişim hızını yavaşlatmaktadır. (Kıray, 1998b)

Kıray'ın Ereğli'de yaptığı çalışma bütün aile yapılarının ve aile içi ilişkilerin değiştiğini, fakat bu değişimin bir düzensizliğe yol açmadığını göstermektedir. Aile yaşamları zamana bağlı olarak değişim göstermektedir. Ereğli örneğinde kimlik, kültür kaybolması gibi bazı düzensizlikler görülmektedir. Kıray, Ereğli'de aile içi yeni ilişkilerin açığa çıkmasını araştırarak ve kadının oynadığı özel role bakarak bir aile analizi yapmıştır. Buna göre kadın, özellikle anne, değişen topluma ailenin adapte edilmesine ve yeniliklere uydurulmasına hizmet ederken, aile içi ilişkilerin düzgün bir biçimde değişimini sağlamada tampon görevi görmektedir. (Kıray, 1982)

Ereğli'deki aileleri analiz ederken Kıray, annenin, çocuklar ve baba arasında bir arabulucu gibi çalıştığını görmektedir. Gerek kız çocuk, gerekse erkek çocuk ne kadar uç noktada olursa olsun isteklerini babalarına iletmesi için annelerine bildirmekte, anne de her iki tarafı memnun edecek bir çözüm bularak ortamı sakinleştirmektedir. Birçok olayda anlaşmazlıklar çok ciddi boyuta gelmeden anne araya girmekte ve iki taraf arasındaki anlaşmazlığı soğukkanlılıkla gidermektedir. Günümüzde de birçok ailede annenin bu işlevi sürmektedir. Çocuğa hür bir şekilde kendini ifade etme şansı verilmeyen ailelerde, baba ile çocuklar arasındaki dengeyi anne kurmaktadır.

Ereğli araştırmasında ortaya çıkan ilginç bir durum ise bazı ailelerde kızın statüsünün değişmesi ve ailelerin kız çocukları ile yaşamaya başlamasıdır. Normalde tercih edilen ailenin oğullarıyla kalmasıyken, Ereğli'deki bazı aileler kızları ve damatlarıyla yaşamayı tercih etmişlerdir. Yaşlı anne-babaların güvenliklerini sağlayacak herhangi bir kurum olmadığı için çocuklarıyla yaşamaktadırlar. Anne-babalar, kızlarının oğullarına göre daha ilgili olduğu ve onları daha iyi ağırladığı gerekçesiyle kızlarıyla yaşamayı tercih etmektedirler. Toplumun, baba-oğul dayanışmasının çözülmesiyle kaybettiği sosyal güvenliğin yerine ne koyacağını bilememesi, kız evlada dayanan genişlemiş ailenin değişimde tampon mekanizma olarak ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu, geçici bir yapıdır. Sosyal güvenlik ve sosyal hizmetler sağlandığı zaman, tampon mekanizma ortadan kalkacaktır. (Kıray, 1982, Vikipedi Özgür Ansiklopedi, 2006) Nitekim, Özbay (1998) 1982'de Ereğli'de yaptığı araştırmada Kıray'ın 1962 yılında karşılaştığı kız çocuğa dayalı geniş ailelere rastlamamıştır. Bu da tampon kurumların geçici olduğu savını doğrulamaktadır.

2.7. BÖLÜMÜN SONUÇLARI

Bu bölümde, ailenin toplum içindeki yeri, tanımı, çeşitleri, aile bireylerinin birbiri ile olan ilişkileri, ailenin değişimi ve son olarak Mübeccel Kıray'ın tampon kuramı üzerinde durulmuştur. Kadının değişiminin ana unsur olduğu tez kapsamında aile kavramına değinilmesinin başlıca nedeni, kadının ailede oynadığı etkin roldür. Kadının değişimi ailenin yapısını, aile içi ilişkileri birebir etkilemektedir. Çünkü ailenin merkezi kadındır, annedir.

Aile, toplumun çekirdeğidir. Toplumla ilk ilişkiler ailede başlar. Gerek geniş, gerekse çekirdek ailede kişinin sosyalizasyonu aile tarafından gerçekleştirilir. Küçük yaşlarda başlayan bu sosyalizasyon süreci, bireyin toplumsal normları, kültürünü öğrenmesini sağlar. Birey ahlaki eğitimini aile içinde alır. Bu nedenle aile ahlaki bir kurumdur. Sosyalizasyonun dışında ailenin bir diğer ana görevi üreme, yani soyun devamını sağlamaktır. Ayrıca aile içinde bireyler arasında hiçbir kurumun sağlayamadığı psikolojik bir destek söz konusudur. Bu sayılan görevler geniş ve çekirdek ailenin ortak görevleridir. Bunların dışında geniş ailenin ekonomik, eğitimsel, koruyucu, dini, prestij sağlayıcı görevleri vardır. Her geniş aile bu fonksiyonları kendi bünyesinde yerine getirirken, çekirdek aileler bu görevleri bir takım bürokratik örgütlere devretmiştir. Örneğin, eğitim görevini okullara, ekonomik

görevini fabrikalara bırakmıştır. Bu nedenle bazı sosyologlar ailenin artık fonksiyonlarını bürokratik örgütlere bıraktığını ve aile kurumuna gerek kalmadığını savunmaktadır. Buna karşılık, ailenin psikolojik destek işlevini hiçbir kurum tam anlamıyla yerine getiremediği için bu sav çürütülmektedir.

Gerek geniş, gerekse çekirdek ailede otorite erkeğin elindedir. Fakat kadının eğitim seviyesinin yükselmesi, aileye bağımsız bir şekilde ekonomik katkıda bulunması gibi durumlarda kadın da otoriteyi erkekle paylaşmaya başlamakta, ev içi kararlar, eve alınacak şeyler, gidilecek yerler gibi konularda karar alma sürecinde etkili olmaktadır.

Aile bünyesinde meydana gelen en büyük değişim, üretim işlevinin evden dışarı taşınmasıdır. Önceden evde üretilen her şey artık dışarıdan satın alınmaktadır. Kadının ekmek, makarna yaptığı, üst baş diktiği dönem artık geride kalmıştır. Aile üretici konumdan, tüketici konuma geçmiştir. Bu yüzden kadının ev içinde üstlendiği görevler hafiflemiş ve boş vakti artmıştır. Böylece kadın kendine ve ailesine daha çok zaman ayırabilir duruma gelmiştir.

Kıray, aileyi de bir tampon kurum olarak görmektedir. Toplumda meydana gelen değişimlerin buhransız atlatılmasında aileye büyük bir görev düşmektedir. Aile bireyleri içinde en çok da anne bu rolü oynamakta ve çatışmalar doğmadan ailenin değişiklikleri kabullenmesini sağlamaktadır. Tampon kurumlar geçici çözümlerdir, belli bir zaman sonra ortadan kalmaktadırlar.

3. CUMHURİYET DÖNEMİNDE KADIN

Tezin bu bölümünde, kadının toplumdaki rolünü değiştiren ana etmenler olan eğitime ve ekonomik yaşama katılım süreçleri, Cumhuriyet Dönemi içinde incelenecektir. Bu etmenlerin kadın için gerekliliği tartışılacaktır. Cumhuriyet Döneminin seçilmesindeki ana neden, bu dönemde meydana gelen değişimlerin kadın üzerinde tarım ve ticaret dönemlerinden daha etkin olmasıdır. Eğitim ve ekonomik yaşama katılım süreçlerinden sonra kadının gün içinde kendine kalan boş vakitlerinde neler yaptığı, bu zamanları değerlendirip değerlendiremediği üzerinde durulacaktır. Ancak hepsinden önce kadının toplumdaki yerinin değişimi tarihi süreç içinde de kısaca ele alınacaktır.

Hintli bilgiler kadını şöyle betimlemektedir:

“Tanrı, yaprağın hafifliğini, ceylanın bakışını, güneşin ışığının sevincini, sisin gözyaşını aldı. Rüzgârın kararsızlığına tavşanın ürkekliğini ekledi. Onların üzerine kıymetli taşların sertliğini, balın tadını, kaplanın yırtıcılığını, ateşin yakıcılığını, kışın soğuşunu, saksığının gevezeliğini, kumrunun sevgisini kattı. Bütün bunları karıştırdı, eritti, kadın yaptı ve yaptığı kadını erkeğe armağan etti.” (Yazan, 1997)

Tarımla uğraşan toplumlarda bu kadar değerli olan kadın, tüccar toplumlarda geri plana atılmaya başlamıştır.

İlk insanlarda kadın, hem evde hem de tarlada çalışmaktaydı. Erkekler ise avcılıkla uğraşıyorlardı. Kadın ev işlerinin yanı sıra halı, kilim dokumakta, kap kacak yapıp, bunları takas usulüyle başkaları ile değiştirmekteydi. Yani o dönemin kadınları hem ev kadınlığıyla, hem görece endüstriyle, hem de ticaretle uğraşmaktaydı. Buna karşılık erkekler, sadece avcılık yapıyorlardı. Böylece erkek evden bağımsız olarak istediği yere gidebilmekte, kadınsa kapalı ve içe dönük koşullarda çalışmaktaydı. İşte bu paylaşım kadını eve, erkeği ise evin dışına ait kılmıştır. Tunç devrinin başlamasıyla, tarımsal toplumdan en ilkel anlamdaki işçi toplumuna geçiş yaşanmış ve kadın için uzun yıllar sürecek karanlık bir dönem de böylece başlamıştır. Kadınların tekrar saygı görmeleri 19. yüzyılda gerçekleşen sanayi devrimiyle, yani çalışma yaşamına katılmak için evden çıkmalarıyla başlamıştır. Sanayi devrimiyle

artan işçi ihtiyacının büyük bir çoğunluğu kadınlar tarafından kapatılmaya başlanmıştır. Özellikle tekstil sanayilerinde kadınların çalıştırılma oranları yükselmiştir. İşverenlerin erkek işçilerden çok kadınları tercih etmesinin ana sebebi daha uzun süre çalışmalarına karşın, daha az ücrete razı olmalarıdır. (Arat, 1980) Ayrıca, kadınlar yaptıkları işlerde dakiklik ve hız özellikleriyle dikkati çekmişlerdir. Kadınların doğası gereği tutumlu ve kâra daha hevesli oluşları eğitilmelerine olan gereksinimi ortadan kaldırmıştır. Bu yüzden düşük ücretli işlerde çalıştırılabilmişlerdir. (Lagrange, 1992)

Kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin tarihi bu kadar geriye dayanmaktayken, henüz ortadan kalktığını söylemek de mümkün değildir. Gerçi bu eşitsizliği ortadan kaldırmak için birçok yasa, kanun ve kararname çıkarılmış, dünya devletleri bu konuda üzerine düşeni yapmışlardır, fakat çıkarılan yasaların uygulanmasında gerekli titizlik çoğu zaman gösterilememiştir. Kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik hala devam etmektedir. Bazı kesimlerin bu eşitsizliğin son yıllarda ortadan kalktığını öne sürmesine rağmen burada gözler önüne serilen hep kadınlara tanınan haklarla kadının ilerlemesi ve gelişmesi olmuştur. Ancak, aynı şekilde yol kat eden erkeğin ilerleyişi ve gelişimi göz ardı edilmiştir. Erkeğin üstünlüğünün doğadan geldiğini, doğası gereği kadından daha güçlü olduğu için üstün olduğu fikrini savunanlara karşı doğada kadının zayıf olduğunu gösteren hiçbir şeyin olmadığı, kadın erkek eşitsizliği sorununun fiziksel değil, sosyolojik bir durum olduğunu savunanlar da vardır. (Ongun, 1936) Tarlada çalışabilecek, evinin her türlü işini yapabilecek, yeri geldiğinde evini inşa edebilecek kuvvetteki kadın, fiziki anlamda erkekten güçsüz değildir.

Simone de Beauvoir (1974), *“kadın olarak dünyaya gelinmez, kadın olunur”* demektedir. Kadınlık, zamanla alınan eğitimle ve ailenin, toplumun ona verdiği rollerle şekillenmektedir. Yani, kadının alın yazısını eğitimcileri ve toplum belirlemektedir. (Arat, 1980) Aile, erkek ve kadın üyelerine farklı görevler vermektedir. Erkekler, ailesini geçindirmek için dışarıda çalışmaya yönlendirilirken, kadınlar evin ve çocukların bakımından sorumlu tutulmuşlardır. Böyle yetiştirilmiş olması kadının, ekonomik zorluklar nedeniyle bile olsa, çalışma yaşamına girdiğinde aileyi terk ediyormuşçasına suçluluk hissetmesine yol açmaktadır. Diğer bir deyişle topluma göre, çalışan erkek ailesini geçindirirken, çalışan kadın ailesine fazla zaman ayıramadığı, aile üyelerinin hizmetini zamanında yapamadığı için ailesini terk

etmektedir. (Lagrange, 1992) Bireyler arasında gerçekleştirilen bu görev dağılımı mekânsal paylaşımlara da yansımıştır. Toplumda üretici işgücünün, siyasete katılmanın, eğitimin, yönetimin ve hukukun alanı olarak tanımlanan kamusal alan erkeklerle, özel alan ise kadınlara atfedilmiştir. Erkek bu iki alan arasında gidip gelebilirken, kadın özel alana hapsedilmiştir. (Eroğlu, 2000)

Türk kadını açısından tarihsel süreç özetlenecek olursa, Türk kadınlarının toplumda, ailede ve özellikle eşinin yanında çok önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Öyle ki eşinin yokluğunda onun yerine vekâlet edebilmekte, birçok kararın altına adını yazabilmektedir. İslamiyet'in kabul edilmesiyle Türk kadını giderek saygınlığını, ekonomik ve sosyal haklarını yitirmeye başlamıştır. İslami şartları uygulamak adına kadın dört duvar arasına hapsedilmiştir. Böylece varolan insan potansiyelinin yarısı evde oturtulmuştur. Türk kadını, önceden sahip olduğu aile içindeki saygın yerini ancak bir erkek çocuk dünyaya getirerek tekrar kazanabilir hale gelmiştir. Bu durum Kurtuluş Savaşı'na ve Cumhuriyetin ilanına kadar sürmüştür. Bu dönemden sonra kadınların toplumdaki statüsünü yükseltecek olan haklar kazanması için çalışmalar başlamıştır. Atatürk, 1923'te İzmir'de yaptığı bir konuşmasında Türk kadını için şunları söylemiştir:

“Kadınlarımız bundan sonra harelere kapatılmayacak, gizlenmeyecek, yüzlerini örtmeyeceklerdir. Çünkü bu, tüm ülkenin daha çok acılar çekmesine neden olacaktır. Türk kadınları ulusal bağımsızlığımız için savaş boyunca cesaretle dövüşmüşlerdir. Bugün onlar özgür olmalı, eğitim olanaklarından yararlanmalı, erkeklerimizinkine eşit bir düzeye çıkarılmalıdırlar. Çünkü buna layıktırlar. Dünyanın hiçbir yerinde, hiçbir milletinde Anadolu köylü kadınının fevkinde kadın mesaisi zikretmek imkânı yoktur ve dünyada hiçbir milletin kadını “ben, Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, milletimi halâsa ve zafere götürmekte Anadolu kadını kadar himmet gösterdim” diyemez.” (Arat, 1980)

M. Kemal Atatürk'ün kadınların değerinin bilincinde olması, bugün kadınların her düzeyde eğitim görebilmesine, kamusal alanlarda rahatça, bir peçenin ardından bakmadan dolaşabilmesine, istediği her işte özgürce çalışabilmesine yol açmıştır. O, *“Mümkün müdür ki, bir toplumun yarısı toprağa zincirlerle bağlı kaldıkça, diğer yarısı semalara yükselsin?”* (Başkent Üniversitesi, 2003) diyerek halkı bu doğrultuda yönlendirmiş, kadınları tekrar topluma kazandırmıştır.

3.1. KADININ EĞİTİMİ

Eğitim, toplumların ekonomik ve sosyal yapılarını geliştirmelerinde en önemli faktördür. Eğitim düzeyi yükseltildikçe, kaynaklar daha etkin kullanılarak verimlilik arttırılır, istihdam artar ve tarım, sanayi, hizmetler sektörünü geliştirecek dolaylı ve dolaysız etkiler artar. (Yumuşak, 2004) Eğitim her kapıyı açan yegâne anahtardır. Kadına gerek toplumda gerekse ailesinde statü kazandırmaktadır. Eğitimli kadınların kararlarına daha çok saygı gösterilmekte, her türlü karar alma sürecinde onun da katkısına önem verilmektedir. Kadınlar için eğitimde bir basamak yukarı çıkmak, mutfaktan bir adım dışarı çıkmak, işyerinden bir adım içeri girmek demektir. (Lagrange, 1992) Eğitim seviyesi yükseldikçe kadınların çalışma yaşamına girme oranı artmaktadır.

3.1.1. EĞİTİMİN KADIN İÇİN ÖNEMİ

İnsanlık kadın ve erkek olmak üzere iki cinsten oluşmasına rağmen, bunlardan birinin cahil, eğitimsiz bırakılması toplumun yeterince ilerlemesini, uygarlaşmasını önler. İstenilen seviyeye ulaşmak için kadınların haklarını tanımak ve görevlerini yerine getirmelerini sağlamak gerekir. İnsanlığa verilmesi istenilen eğitim, önce kadınlara verilmeli, toplumun ilerlemesi için gerekli olan bilim ve fen kadınlara öğretilmelidir. Böylece bu yetiler gelecek nesillere aktarılabilir. Çünkü her kadın annedir ve çocuğun temel eğitimi onun elinden geçer. Anne ne kadar çok şey bilirse, çocuğuna da o kadarını aktarır. (Sami, 1996) UNESCO'ya ait bir raporda şu satırlar yer alır: *“eğer bir erkeğe öğretirseniz, yalnız bir şahsa öğretmiş olursunuz. Eğer bir kadına öğretirseniz, bir millete öğretmiş olursunuz.”* (Göksel, 1993) Bu savı destekler nitelikteki sözler Atatürk tarafından da sarf edilmiştir. O da ilk terbiyenin ana kucağında verildiğini ve bu yüzden kadınların iyi eğitilmesi gerektiğinin üstünde durmuştur. (Kurnaz, 1991)

Cumhuriyet Döneminde, eğitimde yapılan yeniliklerin daha iyi anlaşılabilmesi, kat edilen mesafenin ölçülebilmesi için Cumhuriyet Öncesi Dönemde var olan eğitim durumu hakkında şunlar söylenebilir: Batı dünyasında kadınlar eğitim hakkını 18. yüzyılda kazanmışlardır. Osmanlı İmparatorluğu ise 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren askeri ve kültürel alanlarda yenilikler yapmak için Batı modeline yüzünü döndüğünde kadın hakları konusuyla tanışmıştır. (Kurnaz, 1991) Osmanlı döneminde, kızlar için ilk ilkokul 1870'de açılmıştır. Tanzimat döneminde, kadına

ilkokuldan daha yüksek eğitim alma şansı tanınmış ve kızlar için Rüştîye ve Darülmuallimat açılmıştır. Darülmuallimat okulundan mezun olanlar öğretmen olarak görev yapmışlardır. Böylece, Türk kadını için çalışma hayatına girmenin önü görece açılmıştır. 1908’de ortaokul eğitimi görme hakkı kazanan kızlar, 1915’te İstanbul Üniversitesi’ne kabul edilmişlerdir. Bu dönemde Avrupa’ya kız öğrenciler gönderilmiştir. 1921’de İstanbul Üniversitesi karma eğitime geçmiştir. Ancak bu imkânlardan yalnızca üst sınıf kadınlar faydalanabilmiştir. Bu yüzden eğitimli kadın oranı düşük kalmıştır. Türkiye’de kadınlar 1915’te yüksek öğrenim görme hakkı kazanmışken, Amerika bu hakkı kadınlara 1930’larda, İngiltere ise 1940’larda vermiştir. (Kale, 2004)

Şekil 3.1: Cumhuriyetin İlk Yıllarında Eğitim Seferberliğine Katılan Kızlardan Bir Görüntü (Dostoğlu, 2005)

Cumhuriyet Döneminde, yapılan bir dizi yenilik içinde kadınların eğitimine en çok katkıda bulunan 1928’de Latin alfabesinin kabul edilmesidir. Öğrenilmesi de öğretilmesi de çok daha kolay olan bu harflerle kadınlar eğitim seferberliğine dahil olmuşlardır. (Şekil 3.1.) Türkiye’deki okuryazar oranlarının görüldüğü Tablo 3.1’e göre 1935’te toplam nüfusun %19,25’i okuma-yazma bilirken, bu oran kadınlarda %5,07, erkeklerde %14,18’tir. 2000 yılı verilerine göre nüfusun %87,32’si okuma yazma bilmekte ve okuma yazma bilen her 100 erkeğe 84 kadın düşmektedir. 1935 ile 2000 yılları verileri okuryazarlık oranının artış hızı bakımından karşılaştırıldığında, kadınlarda okuryazarlık oranının 7,87 kat, erkeklerde ise 3,34 kat

arttığı görülmektedir. Bu da kadınlar arasında okuryazarlık oranının erkeklerden daha fazla arttığını göstermektedir.

Tablo 3.1: Türkiye’de Okuma Yazma Bilen Nüfus, 1935 – 2000 (TÜİK, 2006)*

[6 ve daha yukarı yaştaki nüfus]						
Sayım yılı	Okuma yazma bilmeyen	Okuma yazma bilen	Okuma yazma bilmeyen	Okuma yazma bilen	Okuma yazma bilmeyen	Okuma yazma bilen
Toplam			Kadın		Erkek	
1935	10 387 105 (% 80,75)	2 475 649 (% 19,25)	5 997 138 (%46,62)	652 340 (%5,07)	4 389 967 (%34,13)	1 823 309 (%14,18)
1940(1)	11 242 759 (% 75,45)	3 657 367 (% 24,55)	6 495 796 (%43,60)	963 935 (%6,47)	4 746 963 (%31,85)	2 693 432 (%18,08)
1945(2)	10 583 606 (% 69,78)	4 583 305 (% 30,22)	6 321 796 (%41,68)	1 279 798 (%8,44)	4 261 810 (%28,10)	3 303 507 (%21,78)
1950(3)	11 997 046 (% 67,49)	5 779 915 (% 32,51)	7 144 008 (%40,19)	1 724 690 (%9,07)	4 853 038 (%27,30)	4 055 225 (%23,44)
1955	11 392 958 (% 59,01)	7 915 238 (% 40,99)	7 078 529 (%36,66)	2 436 472 (%12,61)	4 314 429 (%22,35)	5 478 766 (%28,38)
1960	13 625 086 (% 60,49)	8 901 006 (% 39,51)	8 300 718 (%36,85)	2 743 164 (%12,18)	5 324 368 (%23,64)	6 157 842 (%27,33)
1965	13 138 956 (% 51,24)	12 505 021 (% 48,76)	8 450 391 (%32,95)	4 132 941 (%16,11)	4 688 565 (%18,29)	8 372 080 (%32,65)
1970	12 817 836 (% 43,79)	16 455 525 (% 56,21)	8 424 341 (%28,78)	6 050 984 (%20,67)	4 393 495 (%15,01)	10 404 541 (%35,54)
1975	12 144 188 (% 36,28)	21 331 366 (% 63,72)	8 048 078 (%24,04)	8 212 708 (%24,53)	4 096 110 (%12,24)	13 118 658 (%39,19)
1980	12 197 323 (% 32,52)	25 311 211 (% 67,48)	8 394 868 (%22,38)	10 123 133 (%26,99)	3 802 455 (%10,14)	15 188 078 (%40,49)
1985	9 703 662 (% 22,55)	33 321 762 (% 77,45)	6 770 698 (%15,73)	14 497 065 (%33,69)	2 932 964 (%6,82)	18 824 697 (%43,76)
1990	9 587 981 (% 19,51)	39 555 483 (% 80,49)	6 808 809 (%13,85)	17 488 623 (%35,58)	2 779 172 (%5,66)	22 066 860 (%44,91)
2000	7 589 657 (% 12,68)	52 259 381 (% 87,32)	5 732 525 (%9,58)	23 875 115 (%39,90)	1 857 132 (%3,10)	28 384 266 (%47,42)
(1) 1940 yılı verileri 1935 ve 1945 yılı verilerinden tahmin edilmiştir.						
(2) 7 ve daha yukarı yaştaki nüfus.						
(3) 5 ve daha yukarı yaştaki nüfus.						

Kadınların eğitim sürelerinin uzaması açısından 1997 yılında ilköğretimin süresinin beş yıldan sekiz yıla çıkarılması son derece önemli bir adım olmuştur. İlköğretim zorunlu olduğu için, formel düzeyde cinsiyet ayrımı gözetilmemektedir. Ancak, cinsiyet ayrımının toplumda yaygınlığını yadırgamayan okullarda bu durum için hiçbir şey yapılmamaktadır. Çocuklara, toplumda varolan düzen öğretilmektedir.

* Orijinal tabloya dayandırılarak kadın ve erkek okur-yazarlık oranları, toplam nüfusa göre hesaplanarak revize edilmiştir.

Genel olarak, orta öğretim kurumlarında kadın-erkek rollerine adaptasyon süreci devam ederken, mesleki liselerde bu ayrım giderek katılaşır. Kız öğrenciler genellikle ebelik, hemşirelik, biçki-dikiş gibi emek-yoğun, düşük prestijli, daha az gelir getiren annelik, ev kadınlığı gibi rolleri destekleyen alanlara yönlendirilirken, erkekler doğrudan üretime yönelik elektrikçilik, marangozluk, tornacılık gibi mesleklere yönlendirilir. Böylece cinsiyete dayalı meslek ayrımı ortaya çıkmaktadır. Ailelerin gelir durumu arttıkça kızların yükseköğrenime gönderilme oranları da artmaktadır. (Gök, 1995)

Tablo 3.2: Türkiye’de Okuryazarlık ve Eğitim Durumuna Göre Nüfus,1975–2000 (TÜİK, 2006)

[25 ve daha yukarı yaştaki nüfus]						
Bitirilen okul						
Sayım Yılı	Okuma yazma bilmeyen	Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	İlkokul	Ortaokul veya ortaokul dengi meslek okulları	Lise veya lise dengi meslek okulları	Yüksek Öğretim
Erkek						
1975	2 366 034 (%29,22)	1 023 259 (%12,64)	3 673 688 (%45,37)	368 822 (%4,55)	423 805 (%5,23)	242 051 (%2,99)
1980	2 231 044 (%24,84)	964 495 (%10,74)	4 198 485 (%46,75)	483 788 (%5,39)	593 384 (%6,61)	510 044 (%5,68)
1985	1 736 159 (%16,30)	977 194 (%9,18)	5 653 838 (%53,09)	686 429 (%6,45)	955 826 (%8,98)	639 870 (%6,01)
1990	1 673 221 (%13,21)	720 893 (%5,69)	6 965 653 (%55,00)	1 005 194 (%7,94)	1 371 921 (%10,83)	927 560 (%7,32)
2000	1 176 714 (%7,02)	881 546 (%5,26)	8 428 552 (%50,29)	1 874 707 (%11,19)	2 683 334 (%16,01)	1 714 426 (%10,23)
Kadın						
1975	5 255 950 (%65,63)	409 361 (%5,11)	1 920 132 (%23,98)	167 014 (%2,09)	199 221 (%2,49)	56 453 (%0,70)
1980	5 695 088 (%62,41)	510 490 (%5,59)	2 256 963 (%24,73)	202 977 (%2,22)	317 617 (%3,48)	142 384 (%1,56)
1985	4 916 964 (%45,95)	903 038 (%8,44)	3 860 956 (%36,08)	302 049 (%2,82)	520 731 (%4,87)	197 302 (%1,84)
1990	5 099 429 (%40,21)	713 608 (%5,63)	5 273 401 (%41,59)	460 074 (%3,63)	774 995 (%6,11)	358 982 (%2,83)
2000	4 625 828 (%27,39)	1 270 255 (%7,52)	7 644 977 (%45,27)	896 060 (%5,31)	1 539 581 (%9,12)	910 885 (%5,39)

Günümüzde Türkiye’de eğitim alanında cinsiyet eşitliğinden söz edilememektedir. Tablo 3.2’de de görülebileceği gibi, 2000 yılı verilerine göre ortaokul mezunu erkeklerin sayısı kadınların sayısının 2,1 katı, lise mezunu erkeklerin sayısı kadınların sayısının 1,8 katı ve yüksek öğrenim mezunu alan erkeklerin sayısı ise kadınların sayısının neredeyse iki katıdır. Bu veriler ışığında bakıldığında

Türkiye'nin ilk ve ortaöğretimde cinsiyet eşitliğini 2015'te yakalayacağı tahmin edilmektedir. (Yumuşak, 2004)

Türkiye'de eğitim oranı, kentlerden kırsal bölgelere, batıdan doğu ve güneydoğuya gittikçe düşmektedir. Hatta bu durum kent merkezlerinden gecekondü bölgelerine kaydıkça da görülmektedir. Özellikle köylerde bazı sosyal ve ekonomik sorunlardan dolayı kız çocukları okula gönderilmemektedir. 1997 yılına kadar, yani ilköğretim süresi sekiz yıla çıkana kadar, birçok köyde ortaokul yer almamaktaydı. Bu yüzden buralarda yaşayan çocuklar ilkokuldan sonra okutulmamaktaydı. Bu durum kız çocuğu için daha geçerlidir. Çünkü aileler genellikle eğitimle ilgili kaynaklarını erkek çocukları için harcanmaktadır. Erkek çocuk için ayrılan bu kaynak geleceğe yapılan bir yatırım gibi görülürken, kız çocuk eninde sonunda evlenecek ve aileden ayrılacak diye düşünülmektedir. Kadının eğitimde ikinci plana atılması bütün hayatını etkilemektedir. Böylece kadın emirlere itaat eden, haklarını savunamayan, tek sorumluluğunun evi olduğunu düşünen bir yapıya sahip olur. Bu durum kadının, eğitiminin önemsendiği döneme kadar, kamu alanlarında ikinci plana atılmasına neden olmuştur.

3.1.2. MİMARLIK EĞİTİMİNDE KADIN

Kadınların mimarlık eğitimindeki yeri üzerinde durulmadan önce bu eğitimi nasıl almaya başladıkları kısaca şöyle özetlenebilir: Tarihteki ilk mimarlık okulu Fransa'da 17. yüzyılda kurulmuştur. Ancak burada yalnızca erkeklere eğitim verilmiştir. Bundan önceki dönemlerde mimarlık usta-çırak ilişkisine dayanmaktadır. 1797'de yine Fransa'da kurulan ve 20. yüzyılın başına kadar diğer mimarlık okullarının eğitim prensiplerini belirleyen Ecole des Beaux-Arts, ancak 1897 yılında kadınları okula kabul etmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde 1862 yılında karma eğitime geçilmesine rağmen 1898 yılına kadar kadınlar Mimarlık Fakültelerine alınmamıştır. Hatta özel okullar kadınları almadıklarını açıkça beyan etmiştir. 1930'lara gelindiğinde bile Amerika'da kadınların sayısını kısıtlayan Mimarlık Fakülteleri mevcuttur. Kız öğrencilere mimarlık eğitiminde ayrımcılık yapılmasından dolayı 1915 yılında yalnız kız öğrencilere eğitim veren Cambridge School of Architecture and Landscape açılmıştır. (Dostoğlu, 2005)

Osmanlı'da kuramsal anlamda ilk mimarlık eğitimi 1883 yılında "Mekteb-i Sanayi-i Nefise-i Şahane"de vermeye başlanmıştır. Ancak, bu okula kadınların alınması

Cumhuriyet Dönemine rastlamaktadır. (Özgüven, 2004) 1914 yılında açılan İnas Sanayi-i Nefise Mektebi bu anlamda kadınlara ilk sanat eğitimi veren okuldur. Burada kadınlar, çıplak modellere bakarak resim çizmiş, heykel yapmıştır. Bu, o döneme göre olağanüstü bir durumdur. (Şekil 3.2.) Kadınlar için sadece resim ve heykel eğitimi veren bu okul, Türkiye’de kadın mimar yetiştiren okullara öncü olmuştur. İlk Türk kadın mimarlar, 1934 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi’nden mezun olmuşlardır ve sayıları yalnızca ikidir. Dünyadaki kadınlar ilk önce mimar olmak daha sonra da mimarlık eğitimi almak için çok mücadele etmişlerdir. Ancak, Türkiye’de kadınlar siyasi haklarını almak için savaşımadığı gibi mimarlık eğitimi almak ya da mimar olmak için de mücadele etmemiştir. Bu haklar onlara diğerleri gibi doğrudan verilmiştir.

Şekil 3.2: İnas Sanayi-i Nefise Mektebi Öğrencileri Modelle Birlikteyken (Dostoğlu, 2002)

Türkiye’de 1934–1960 yılları arasında 125 kadın mimar mezun olmuştur. Yani bu dönem içinde her yıl bir elin parmaklarının sayısını geçmeyecek kadar kadın mimar mezun olmuştur. Ancak 1944 yılında İstanbul Teknik Okulu, Mimarlık Bölümü’nün (bugünkü Yıldız Teknik Üniversitesi), yine 1944’te İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi’nin ve 1950’lerden sonra da Türkiye’nin çeşitli yerlerindeki Mimarlık Fakültelerinin açılmasıyla 1980’li yıllarda fakültelerde mimarlık eğitimi gören ve mezun olan kadınların oranı %50 olmuştur.

Mimarlık eğitimi alan ilk kadınlar, Batılı yaşam tarzını benimsemiş üst düzey ailelerin ya da bürokratların kızları iken günümüzde böyle bir ayrım yoktur. Her türlü sosyal sınıftan ailenin kızları mimarlık eğitimi almaktadır. Mimarlık Fakültelerinde

giderek artan kız öğrenci sayısı, artık erkeklerin bu mesleğe rağbet etmemesi ile açıklanmaktadır. Artık, erkek mesleği olarak görülmeyen mimarlıkta kadın mezunların sayısı artmasına rağmen aynı artış yapılı çevreye yansımamaktadır. (Dostoğlu, 2005)

3.2. KADININ EKONOMİK YAŞAMA KATILMASI

Kadınları genel olarak ücretli bir işte çalışan ve ücretsiz aile işçisi olan kadınlar olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Burada çalışan ve çalışmayan kadını birbirinden ayıran ana faktör ekonomik bağımsızlığın getirdiği özgüven, başarılı ve güçlü kadın portresidir. Ayrıca, işgücüne katılan kadınların kentsel alanları kullanma oranları daha fazladır. Ev kadınlarının kenti kullanım alanları konutları ve en fazla mahalleleri ile sınırlı kalmaktadır. Oysa çalışan kadın kenti birçok yönü ile yaşamaktadır. Kadının dışarıda ücretli bir işte çalışması aile gelirine oldukça katkıda bulunduğu için erkekler ev işlerine, çocuk bakımına yardım ederek bu durumu telafi etmeye çalışmaktadırlar. (Temel, 2004)

Aslında kadınlar için “çalışma hayatına girmeye başladı” ifadesi yanlış bir kullanımdır. Çünkü kadınlar ilkel çağlardan beri hem evlerinde hem de tarlalarında çalışmaktadırlar. Ancak, çalıştığı tarla evinin bir parçası gibi görüldüğünden kadınlar “çalışan kadın” kategorisine sokulmamaktadır. Onlar, bu işten para kazanmadıkları için bağımsızlıkları da yoktur. (Akarsu, 1963)

Türk kadınlarının ev dışında erkeklerle bir arada çalışmaları hemşirelik, ebelik ve öğretmenlik dışında, I. Dünya Savaşı sırasında cepheye giden erkeklerin yerine PTT’de santral memurluğu yapmalarıyla başlamıştır. (Göksel, 1993) I. Dünya Savaşı sırasında erkeklerin çoğu savaşa katılınca açılan kadrolara kadınlar yerleştirilmiştir. Hatta kadınlar geri hizmette çalıştırılmak üzere orduya bile alınmıştır. (Kurnaz, 1991) Ancak, kadın işgücüne fazla ihtiyaç duyulduğu bu dönemde bile çalışan kadınların oranı çok azdır.

Türkiye’de kadınların ekonomik yaşama girememelerinde ekonomik nedenlerin yanı sıra ataerkil düşünce sistemi de son derece etkili olmuştur. Bu düşünce sistemi kadının çalışma yaşamına girmemesi için bir takım düzenlemeler yapmıştır. Bunlar şöyle sıralanabilir:

1. Kadının resmi eğitim düzeyi düşük tutulmaya çalışılmış, yeteneğini geliştirebileceği kurslara, meslek eğitim faaliyetlerine vs gönderilmemiştir. Diğer bir deyişle eğitimde fırsat eşitliği tanınmamıştır.
2. Müfettişlik, kaymakamlık gibi mesleklere kadınlar kabul edilmemiştir.
3. Silahlı kuvvetler, polis teşkilatı gibi kuruluşlar personel alımında kadınlara kota uygulamıştır.
4. Ücretlerde ayrımcı uygulamalar yapılmıştır.
5. Evlenme veya çocuk doğurma durumunda işten çıkarılmıştır.
6. Herhangi bir kriz veya ekonomik sıkıntıda özellikle evli kadınların erkeklerden önce işine son verilmiştir.
7. Yönetim kadrolarında kadınlar çok az temsil edilmiştir. (Ecevit, 1995)

Günümüzde bu uygulamaların çoğu kalkmıştır. Artık, kadınlar en az sekiz yıllık eğitim olanağından faydalanabilmekte, müfettiş ya da kaymakam olabilmekte, çoğu işte uygulanan kota uygulamasının kaldırılmasıyla her alanda çalışabilmektedir.

Aile içindeki kadın ve erkek eşitsizliği çalışma yaşamına da yansımış, kadın emeği erkeğinkinden daha ucuz ve değersiz addedilmiştir. (Eraydın; Türkün, 2005) Bu durumu düzeltmek için 1945–1975 yılları arasında kadına ve erkeğe eşit ücret sunan çeşitli yasa, buyruk, ulusal ve uluslararası kararlar ilan edilmiştir. Ancak 1968’e kadar ücret eşitsizliği istikrarlı bir şekilde devam ettirilmiştir. Türkiye de 1966 yılında, 1951 tarihli ILO sözleşmesini onaylayarak kadın ve erkek işçiler arasında ücret eşitsizliğini kaldırma uygulamasını kabul etmişlerdir. (Lagrange, 1992) 1976’da kabul edilen bir yönergeyle kadın ve erkek işe alınmada, mesleki eğitim ve ilerlemede, çalışma şartlarında eşit tutulmaya başlanmıştır. 1978’de kabul edilen diğer bir yönergeyle de sosyal güvenlik alanında kadın ve erkek eşitliği ilkesi kademeli olarak uygulamaya konmuştur. (Tezcan, 1998) Ancak, Gürkan, Başkent Üniversitesi’nin hazırladığı bir panelde (2003), ücret eşitsizliğinin Türkiye’de hala yaşanmakta olduğunu belirtmektedir.

Kadınlar anne, eş, çalışan gibi rollerin hepsini birden üstlendiğinde bu roller birbiri ile çatışmakta ve bazen biri diğerini engellemektedir. Kadınların işten ayrılma sebeplerinin başında %70 ile evlenmeleri veya nişanlanmaları daha sonra da çocuk doğurmaları gelmektedir. (Kırılmaz ve Diğ., 2006) Evlilik, kadının toplumsal

statüsünü ve rolünü değiştirmektedir. Kadınların evlenince işi bırakmalarının asıl sebebi ev içi iş bölümü açısından bütün sorumluluğun kadına yüklenmesi ve erkeğin yardım etmek yerine üstüne bir de hizmet beklemesidir. (Eyüpoğlu ve diğ., 1998) Hem ev hem iş hayatını bir arada yürütemeyen kadınların çoğu da bu ağır yükten kurtulmak için ikisinden birinden feragat etmek zorunda kalmışlar ve bırakılan hep iş yaşamı olmuştur. Çünkü bir kadın için çalışıyor olmak, toplum tarafından ona yüklenen, evi ve çocukları ile ilgilenme rolünü göz ardı etmek anlamına gelmemektedir. Topluma göre kadının öncelikli görevi ev kadınlığıdır. Kadınlar her ne kadar bir işte çalışıyor gibi görünse de gün içinde aslında 3-4 işi bir arada yürütmektedir. İlk iş ücretli çalıştığı işyerindedir. Sonra eve gelir ve ikinci işi yani ev işleri başlar. Günlük alışveriş gibi eşinin yapması gereken işleri de kadın yapınca üçüncü mesaiyi yapmış olur. Bulduğu bir arada da eğer işyerinden eve iş getirdiyse onları tamamlar ve dördüncü vardiyası da böylece biter. (Temel, 2004)

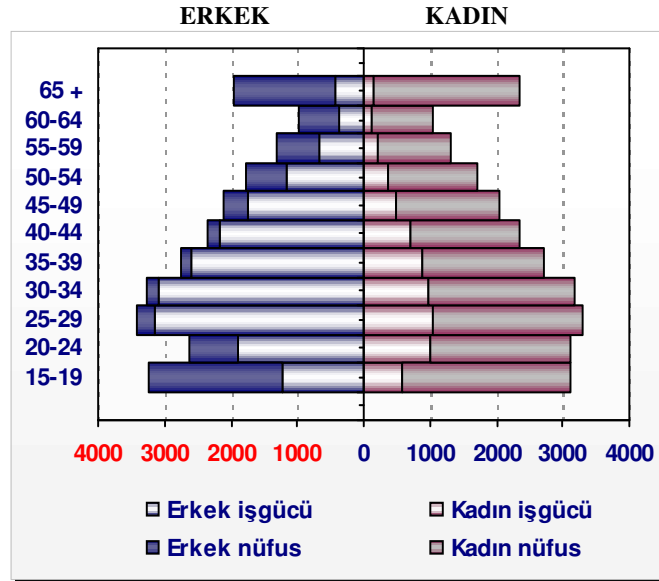
Kadınların giderek çalışma hayatında daha fazla oranlarda yer almaya başlaması üzerinde artan eğitimleri, evlilik ve boşanmaya karşı değişen bakış açıları, azalan çocuk sayısı ve olan çocukların da erken yaşta okula başlaması ve hiç şüphesiz artık daha olumlu karşılanan çalışan kadın imgesi son derece etkilidir. (Lagrange, 1992) Kadınların eğitim seviyesi yükseldikçe çalışma hayatına girme oranları da artmaktadır. Kasım 2006 verilerine göre Türkiye’de çalışan kadınlar içinde eğitimsiz olanların oranı %15,5 iken, yüksek eğitimlilerin oranı %70,8’dir. (TUİK, 2006) Eğitim düzeyi düşük olan genç kızların çalışma nedeni günlük ihtiyaçlarını karşılamak, evli olanları ise ekonomik zorunluluktur. Eğitimli kadınlar için çalışmak ise psikolojik tatmin için bir gerekliliktir. Ayrıca kadınların yanı sıra toplumun eğitim seviyesi yükseldikçe kadının çalışmasına karşı olan bakış açısı da değişmektedir. (Tunçsiper; Sürekçi, 2004) Kentsel alanlarda kadınların kamusal sektörde çalışması olağan olarak karşılanırken, daha küçük ölçekli yerleşimlerde örneğin ilçe ve kasabalarda kadının ücretli çalışması pek hoş karşılanmamaktadır. Bu durum özellikle orta yaş erkek grubunda daha da belirginleşir. Çünkü artan işsizlik durumunda erkeklerin karşısına rakip olarak kadınlar çıkmaktadır. Bu nedenle küçük ölçekli yerlerde kadınlara has olarak hemşirelik, ebelik, öğretmenlik gibi meslekler uygun görülmektedir. Böylece rekabet ortadan kalkacaktır. (Arat,1980)

Tablo 3.3: Kadınların Çalışmasına İlişkin Görüşler (Efes Pilsen, 2005)

	2001 (%)	2004 (%)
Sağlığı yerinde olan ve her isteyen kadın çalışmalıdır	68,7	79,4
Kadınlar ancak ailenin maddi durumu kötüyse çalışmalıdır	13,1	10,3
Kadınlar ancak babaları/kocaları izin verirse çalışmalıdır	12,1	8,1
Kadınlar kesinlikle çalışmamalıdır	5,7	2,2
Fikri yok	0,4	-

Efes Pilsen'in (2005) yaptırdığı ve 18 ilden 22 milyon kadının katılımı ile gerçekleştirilen bir araştırmada, katılımcılara çalışma hayatına girmeleriyle ilgili ne düşündükleri sorulmuştur. Aynı anket hem 2001 hem de 2004 yıllarında yapılmış ve veriler karşılaştırma açmalı bir arada verilmiştir. Tablo 3.3 bu anketin sonuçlarını yansıtmaktadır. Bu tabloya göre 2004 yılında artmakla beraber, en çok yüzdeyi her isteyen kadının çalışabileceği cevabı oluşturmaktadır. Diğer seçenekler 2004'te azalmasına rağmen *"kadınlar kesinlikle çalışmamalıdır"* diyenlerin hala varolması dikkat çekmektedir.

Tablo 3.4: Kurumsal Olmayan Sivil Nüfus ve İşgücünün Yaş Piramidi, Kasım 2006 (TÜİK, 2006)

Tablo 3.4 2006 yılı için işgücünün yaş piramidini göstermektedir. Buna göre işgücüne katılımlarda genç kızların oranının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Ancak bu oran yaş ilerledikçe düşmektedir. 20-24 yaş arası kadınların işgücüne katılım oranı en yüksek seviyedeysen, 30-34 yaş arası kadınların işgücüne katılım

oranında bir düşüş görülmektedir. Bu da kadınların en verimli çağlarında ev işleriyle uğraştıklarını, çalışma yaşamında yer almadıklarını göstermektedir. Ancak daha yukarı yaşlarda, çok fazla olmasa da, çalışan kadın oranında yeniden bir artış görülmektedir. Bunun nedeni, işi bırakma sebepleri olan çocukla veya evlilikle ilgili sorumluluklarının azalmasıdır.

Tablo 3.5: Türkiye’de Çalışmama Nedenine Göre İşgücünde Olmayan Nüfus, 1980–2000 (TÜİK, 2006)

Sayım yılı	Toplam	Emekli	Ev kadını	Öğrenci	Diğer
1980	8 169 368 (%100)	98 079 (%1,2)	6 950 968 (%85,1)	949 415 (%11,6)	169 072 (%2,1)
1985	9 849 302 (%100)	129 490 (%1,3)	8 304 149 (%84,3)	1 279 980 (%13,0)	135 683 (%1,4)
1990	11 570 818 (%100)	196 359 (%1,7)	9 500 480 (%82,1)	1 719 814 (%14,9)	154 165 (%1,3)
2000	15 516 101 (%100)	653 222 (%4,2)	11 387 456 (%73,4)	3 007 574 (%19,4)	467 849 (%3,0)
" İrad sahibi" olanlar ve 2000 Genel Nüfus Sayımında, " iş arayıp son üç ayda iş arama kanalı kullanmayanlar" Diğer içinde kapsamıştır.					

2000 yılı verilerine göre aktif yaş grubu içinde çalışmayan kadınların %4,2’si emekli, %19,4’ü öğrenci, %3’ü çeşitli sebeplerle iş hayatına giremeyen kadınlarken, %73,4 gibi ezici bir çoğunluğu ev kadınıdır. (Tablo 3.5)

Tablo 3.6: Kadınların İşgücü Durumu, 1980–2000 (TÜİK, 2006)

Sayım Yılı	1980	1985	1990	2000
Toplam Kadın nüfusu	22 041 595	24 992 483	27 865 988	33 457 192
12 ve daha yukarı yaştaki nüfus	15 137 801	17 535 704	20 234 706	25 683 222
İşgücü	6 927 936	7 647 265	8 653 041	10 164 540
İşgücüne dahil olmayan nüfus	8 169 368	9 849 302	11 570 818	15 516 101
İstihdam	6 813 509	7 492 733	8 408 414	9 429 736
12 ve daha yukarı yaştaki nüfus oranı (%)	68,7	70,2	72,6	76,8
İşgücüne katılma oranı (%)	45,8	43,6	42,8	39,6
İşsizlik oranı (%)	1,7	2,0	2,8	7,2
Bilinmeyen	40 497	39 137	10 847	2 581

OECD ülkeleri arasında Türkiye, kadının işgücüne katılımı açısından sonlarda yer almaktadır. Türkiye’de kadınların işgücüne katılımı yalnız düşük değildir, aynı zamanda giderek azalmaktadır. Bu azalma ve işsizlik oranındaki artış Devlet İstatistik Enstitüsü’nün 2000 yılı verilerine dayanarak hazırlanmış olan Tablo 3.6’da da görülmektedir. Bu verilerine göre Türkiye’de toplam 33.467 kadın nüfusun 10.164’ü çalışma hayatına katılmaktayken, 15.516’sı ev kadını olarak yaşamını

sürdürmektedir. Diğerleri ise öğrencilik, emeklilik, çalışamaz durumda olmaları nedenleri ile çalışmamaktadır.(TUİK, 2006) Bu azalmanın başlıca nedenleri iç göç, kentleşme, tarımsal faaliyetten çekilme ve artan eğitim durumudur. (T.C. DPT Müsteşarlığı, 1994)

Gelişmiş ülkelerde kadınların işgücüne katılım oranlarının yükselmesi kadınlara yönelik mesleki eğitimin yaygınlaşması sonucu artan iş imkânlarından ve esnek çalışma koşullarından kaynaklanmaktadır. Özellikle çocuklu kadınların part-time işlerde oranları önemli ölçüde artmıştır. Ancak gelişmekte olan ülkeler kadınlara bu gibi imkânlar sunamadığı için kadının istihdamı da düşüktür. (Tunçsiper; Sürekçi, 2004) Esnek çalışma saatleri kadınların ev ve iş arasında denge kurmasına yardımcı olmaktadır.

3.2.1. SANAYİ, HİZMET VE TARIM SEKTÖRLERİNDE KADIN ÇALIŞANLAR

Sanayi sektörü, imalat sanayi, maden çıkarımı ve enerji alt dallarını içerirken; hizmet sektörü, ulaştırma, haberleşme, depolama işleri, toplumsal ve sosyal hizmetler ile ticaret ve turizm ile ilgili işleri kapsamaktadır. (Ecevit, 1995) Tablo 3.7’den de görülebileceği gibi kadın işgücü en yoğun olarak tarım, daha sonra hizmet, en son olarak da sanayi sektöründe görülmektedir. Kadınların hizmet sektöründe sanayiden daha fazla yer almasının başlıca sebeplerinden biri, hizmet sektöründeki işlerin kadın işi olarak nitelendirilmesidir. (T.C. DPT Müsteşarlığı, 1994)

Kapitalizmin yaygınlaşmasıyla işgücünde tarımdan tarım dışına, ücretsiz aile işçiliğinden ücretli aile işçiliğine doğru bir geçiş yaşanmıştır. (Özbay, 1995) Ayrıca kapitalizm erkeğin varolan otoritesini kırdıktan sonra, kadını dokuma, tütün, kimya, elektronik gibi endüstri dallarında, mağazalarda, ofislerde, bankalarda çalışmaya sürüklemiştir. (Acar, 1983) Yine Tablo 3.7’de kadınların ekonomik faaliyetlere katılımının yıllara göre dağılımı görülmektedir. Bu tabloya göre, tarım sektöründe kadın istihdamı her seferinde azalmış, sanayi ve hizmet sektöründe ise artmıştır. Ancak yine de en çok kadın istihdamı oranını bünyesinde barındıran tarım sektördür. Ayrıca verilere bakıldığında hizmet sektöründe sanayi sektörüne oranla daha fazla bir artış yaşandığı görülmektedir. Kadınların tarım dışı üretime daha az katılmalarının başlıca sebebi, düşük eğitim seviyeleri ve ücretli iş olanaklarının

azlığıdır. Eğitim düzeyi yükseldikçe ücretli iş sahasına katılan kadınların oranı da artmaktadır. (Özbay, 1995)

Tablo 3.7: Türkiye’de Ekonomik Faaliyete Göre İstihdam Edilen Nüfus, 1980–2000 (TUİK, 2006)

Sayım Yılı	Toplam istihdam	Tarım		Sanayi		Hizmet		İyi tanımlanmamış faaliyetler	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Erkek									
1980	11 708 813	5 155 542	44,0	1 834 203	15,7	3 824 327	32,7	134 369	1,1
1985	13 064 053	5 634 276	43,1	2 010 579	15,4	4 581 936	35,1	93 413	0,7
1990	14 973 479	5 647 330	37,7	2 425 232	16,2	5 606 307	37,4	121 086	0,8
2000	16 567 405	5 443 771	32,9	2 835 100	17,1	7 083 430	42,8	28 277	0,2
Kadın									
1980	6 813 509	5 948 959	87,3	306 684	4,5	510 903	7,5	42 263	0,6
1985	7 492 733	6 484 257	86,5	335 140	4,5	653 131	8,7	13 508	0,2
1990	8 408 414	6 900 466	82,1	567 632	6,8	909 201	10,8	20 397	0,2
2000	9 429 736	7 133 056	75,6	635 260	6,7	1 636 263	17,4	5 738	0,1

Sanayi devrimi ile işgücüne duyulan ihtiyaç artmış ve böylece kadınlar evlerinden çıkarak fabrikalarda çalışmaya başlamıştır. Tarlalarında, evlerinde zaten çalışıyor olan kadınların sanayi devrimiyle yaşadığı en büyük değişim artık yaptığı iş karşılığında ücret alıyor olmasıdır. Kadınlar sanayi dallarında istihdam edilmiş, fakat karşılığında erkeklere oranla çok düşük ücretlerle, daha uzun süre çalıştırılmışlardır. Bunun gerekçesi olarak da kadınların özel becerileri olmadığı ileri sürülmüştür. İşçi çıkarmak gerektiğinde kalifiye elemanlardan ziyade yeri kolay doldurulabilenler tercih edilmiştir. Kadınlar ise bu yeri kolay doldurulabilen sınıfa sokulmuştur. Ayrıca kadının aile reisi olmadığı ve aileyi geçindiren kişi olmadığı için de işten çıkarılması daha kolay olmuştur. Sanayi sektöründe işten çıkarımların artması kadınları hizmet sektörüne yönlendirmiştir. (Ecevit, 1995) Ancak, hizmet sektörü de varolan potansiyelin yalnız bir kısmını kullanabilmiştir. Bu yüzden kadınlar düşük statülü işlerde çalışmaya razı olmuşlardır. Düşük statülü işler, düşük ücretleri, süresiz ve geçici çalışmayı, güvencesizliği de beraberinde getirmiştir. (T.C. DPT Müsteşarlığı, 1994)

Kadınlar için açılan yeni bir iş sahası da marjinal işlerde çalışmaktır. Ancak, bu işlerde çalışan kadınlar işgücü istatistiklerinde ev kadını olarak yer almaktadır. Marjinal işlerle uğraşan kadınların oranı özellikle metropoliten merkezlerde artmaktadır. Örneğin, hızla gelişen konfeksiyon sanayi, evlere parça başı ücretle iş vermektedir. Böylece rekabet piyasasını kısıtırmakta ve maliyeti düşürmektedir. (Özbay, 1995) Bu süreçte bakıldığında emeğin pazarlık gücünün azaldığı, sendika ve güvencenin olmadığı, çok düşük ücretlerle çalışmanın kabul edildiği bir çalışma ortamı görülmektedir. Ayrıca, ev içi üretime katılan kadınların sosyal statüleri değişmemektedir. Hatta ev içi üretim kadınların evle ilgili sorumluluklarının devamı olarak görülmektedir. Kadınlara göre de karşılığında para verilsin ya da verilmesin onlar zaten bu işleri yapmaktadırlar. (Kayasü, 2005)

3.2.2. PROFESYONEL MESLEKLERE GÖRE KADIN ÇALIŞANLARIN DAĞILIMI

İstanbul Üniversitesi'nin karma eğitime başlaması, Latin alfabesine geçilmesi, öğretmen okullarının artırılması gibi faktörler meslek sahibi kadınların oranını arttırmıştır. 1923 yılında ilköğretimdeki kadın öğretmen sayısı 1.217 iken, 1960–1961 yıllarında büyük bir artışla 13.330 olmuştur. 1922'de Tıp Fakültesine giren kadınlar, 1927'de diplomalarını almışlar ve 1930'da Sağlık Bakanlığı'nda çalışmaya başlamışlardır. Zamanla mühendislik, mimarlık, veterinerlik gibi alanlarda da boy gösteren kadınlar, daha sonra üniversitelerde kariyer yapmaya başlamışlardır. Kadınların bu alana yönelmelerinde 1933 yılında yapılan Üniversite Reformu önemli yer tutmaktadır. 1928 yılında avukat olarak barolara kayıt yaptıran kadınlar, noter, hakim gibi mesleklerde de başarı ile görev yapmışlardır. (Göksel, 1993) 1970'lerden 1990'lara doğru gelindiğinde geleneksel olarak kadınların, büro işleri, hizmet sektörü, erkeklerin ise teknik eleman, mühendis ve işçi olarak çalışması anlayışının dışına çıkarak, profesyonel meslekler ve idari kadrolarda yer almaya başladığı görülmektedir. (Temel, 2004)

Türkiye'de kadınlar en çok ilk ve orta dereceli okullar ile üniversitelerde öğretmen olmaya yönelmişlerdir. Böylece kadınlar hem anne olarak kendi çocuklarının, hem de öğretmen olarak diğer çocukların geleceğe hazırlanmasında önemli bir rol oynamaktadırlar. (Arat,1980) Efes Pilsen'in (2005) yaptırdığı bir araştırmada kadınlara ellerinde olsa hangi mesleği tercih edecekleri sorulmuştur. Alınan

yanıtların %37,6'sını öğretmenlik cevabı oluşturmaktadır. Bunu doktorluk, ebelik, hemşirelik ve avukatlık izlemektedir. Ayrıca kadınlar geleneksel rollerini korumak ve sosyal güvenlik haklarından yararlanmak için kamu alanlarında da çalışmayı tercih etmektedir. (Aytaç, 1999) 1998 yılı itibarıyla Türkiye'deki öğretim elemanlarının %30'u kadındır. Araştırma görevlileri ve diğer destek personel çıkarıldığında ise bu oran %25'e düşmektedir. Bu kadınların %44,3'ü sanat dalları, %42,8'i beşeri bilimler, %25,8'i mühendislik ve %22,5'i ziraat alanlarında yer almaktadır. Yani buradaki dağılım da kadına uygun meslek tanımlamasına uymaktadır. Ayrıca kıdemler yükseldikçe kadınların oranı azalmaktadır. İdari görevlerdekiilerin yalnızca %15,9'u kadındır. Kadın öğretim elemanlarının çoğu İstanbul, Ankara ve İzmir'de bulunmaktadır. (Dostoğlu, 2005)

Tablo 3.8: 1990 Yılı Verilerine Göre Bazı Mesleklerde Kadın Oranları
(T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 2001)

	Kadın	Erkek	Toplam	(%)
Mimar	5.107	11.561	16.668	30,6
İnşaat Mühendisi	2.079	24.630	26.709	7,8
Makine Mühendisi	1.157	22.453	23.610	4,9
Doktor, Operatör	13.272	32.965	46.237	28,7
Diş Hekimi	3.087	6.493	9.580	32,2
Eczacı	8.055	7.804	15.859	50,8
Bilgisayar Programcısı	3.267	3.267	6.534	50,0
Mali Müşavir	397	6.048	6.445	6,2
Avukat	6.711	19.135	25.846	26,0
Hakim, Savcı ve Mahkeme Üyesi	1.038	5.617	6.655	15,6

Tablo 3.8 1990 yılı verilerine göre bazı mesleklerin dağılımını göstermektedir. Bu verilere göre kadınların oranının en çok olduğu meslek dalı eczacılıktır. Doktorluk, mimarlık, avukatlık, bilgisayar programcılığı gibi mesleklerde de kadınların sayısı azımsanamayacak kadar fazladır. Bu mesleklerle dikkat edilirse hepsi serbest çalışmaya müsaittir. Yani kadınlar birine bağlı kalmadan, iş saatlerini kendileri belirleyerek çalışabilmektedirler. Böylece hem aile ile ilgili hem de işi ile ilgili sorumluluklarını bir arada yürütebilmektedirler. Aile rolleri ile iş hayatı arasında sıkışıp kalan kadınların bazıları aile rollerinden bütünüyle çekilmektedir. Böylece evlenmeden kendini kariyerine adamaktadır. (Aytaç, 1999)

Kadınlar genellikle yönetici statüsüne yükselememektedir. Burada Aytaç'ın (1999) geliştirdiği “*şeffaf tavan*” kavramı devreye girmektedir. Bu kavram, kadınların mesleki anlamda ilerlemesini engelleyen, görünmeyen bariyerleri ifade etmektedir. Şeffaf tavan, kadınlar ile üst yönetim arasında yer alan ve kadınların vasıflarına bakılmaksızın yükselmelerini engelleyen, aşılamayan engellerdir. Örneğin, öğretmenlerin çoğunun kadın olduğu ülkemizde, müdürler genelde erkektir. Toplumda erkeğe has olduğu düşünülen karar verme yetkisi kadına yaktırılmamakta ve yadırganmaktadır. (Gök, 1995)

3.3. KADININ BOŞ VAKİTLERİNİ DEĞERLENDİRMESİ

Kadın için boş vakit kavramı, ev işlerinden, kocasından ve çocuklarından ve tabi çalışıyorsa işinden sonra kendine kalan vakittir. Bu vakti nasıl değerlendirdiği, daha doğrusu değerlendirip değerlendiremediği tartışmaya değer bir konudur. Söz konusu çalışmayan bir kadın ise genellikle öğleden sonraları ve akşam kocası kahveye gidip, çocukları uyuduktan sonraki vakit ona kalmaktadır. Çünkü gün içinde evi temiz tutmalı, yemeği hazırlamalı, evdeki anlaşmazlıklarla ilgilenip, onları çözmeli ve eşi evde olduğunda onun isteklerini yerine getirmelidir. (Kıray, 1982) Boş kalan vakitlerini de arkadaşlarıyla toplanarak, alışverişe çıkarak, evde veya çeşitli kurslarda bazı hobilerle uğraşarak geçirebilmektedir. Ancak, çalışan kadın ele alındığında boş vaktinin olup olmadığı da tartışılabilir bir sorudur. Çünkü tüm gününü işte geçiren kadın, akşam gelince ancak ev işlerini tamamlayabilmektedir. Yani evin dış dünyanın tüm stresinden arınmış bir rahatlama merkezi olması fikri genellikle erkekler için geçerli olmaktadır. Çalışan kadın için bu söz konusu değildir. (Madigan and Munro, 1999)

Kadınların çoğu hem boş vakitlerini arkadaşlarıyla değerlendirmek hem de toplu para elde etmek için belli aralıklarda toplantılar düzenlemektedirler. Özellikle altın ya da döviz toplanan bu günlerde kadınlar, çıkardıkları ikramlarla da beceri yarışına girmektedirler. Efes Pilsen (2005) için yapılan araştırmada kadınlara bu günlere katılıp katılmadıkları sorulmuş ve %14'ünün sürekli, %34'ünün de arasıra bu günlere katıldığı görülmüştür.

Tablo 3.9: Boş Zamanlar Nasıl Değerlendirilmelidir? (Atalay ve Diğ., 1992)

	SAYI	%	KIR (%)	KENT (%)
Toplam	11033028	100,00	100,00	100,00
Kendini yetiştirmeli ve becerilerini geliştirmelidir	3198008	28,99	30,07	28,17
Çocukların eğitim ve boş zamanlarıyla daha çok ilgilenmelidir	4032080	36,55	35,78	37,12
Aile fertlerine daha çok zaman ayırmalıdır	1956662	17,73	18,53	17,14
Aile bütçesine katkı sağlayan bir işte çalışmalıdır	583342	5,29	5,31	5,27
Kendine daha çok vakit ayırmalıdır	379831	3,44	2,71	4,00
Sosyal yardım ve hizmet faaliyetlerinde bulunmalıdır	152431	1,38	0,79	1,83
Komşu, arkadaş, akraba ziyaretlerine daha çok vakit ayırmalıdır	561110	5,09	4,95	5,19
Diğer	128444	1,16	1,64	0,81
Bilinmeyen	41120	0,37	0,23	0,48

Teknolojik ev aletlerinin evlere girmesine, üretimin hane dışına kaymasına ve uzmanlaşma sonucu geleneksel aile tipi ekonomik ögesinin parçalanmasına bağlı olarak kadının ev işlerindeki yükü eskiye nazaran biraz hafiflemiştir. (Arat, 1980) Böylece kadının boş zamanları artmıştır. Atalay ve diğerlerinin (1992) yaptığı bir araştırmada sordukları “*Modern ev aletlerinin artmasıyla kadınlar kalan boş zamanlarını nasıl değerlendirmelidir?*” sorusuna gelen yanıtlar yine kadının kendinden çok ailesine hizmet etmesi gerektiği yönündedir. (Tablo 3.9)

Yine Atalay ve diğerlerinin (1992) yaptığı araştırmada katılımcılara boş zamanlarını nasıl değerlendirdikleri sorulmuş ve %43 gibi büyük bir oran bu soruya “TV seyrederek” cevabını vermiştir. Bu cevabı %32 ile “komşu ve arkadaşlarla sohbetle”, %18 ile “el işi yaparak” cevapları takip etmektedir. Eğitim seviyesi arttıkça zamanın kullanımı daha planlı ve anlamlı hale gelmekte ve “kitap, dergi, gazete okuyarak” cevabını verenlerin sayısı artmaktadır.

3.4. BÖLÜMÜN SONUÇLARI

Bu bölümde, ana hatlarıyla bakacak olursak kadının eğitimi, ekonomik yaşama katılımı ve kalan boş vakitlerini nasıl değerlendirdiği üzerinde durulmuştur.

Kadınların eğitim hakkını erkeklere göre çok geç elde etmesi günümüzde bile istatistiklere yansımaktadır. Tarlada çalışan kadın, eğitilmiş olma ihtiyacı duymadığı için bu hakkı almakta ısrarcı olamamış, mücadele etmemiştir. Ancak, Cumhuriyetin ilan edilmesiyle gerçekleştirilen ve kadınlara birçok imkân sunan yenilikler kadının artık eğitimde yerini alması için her türlü koşulu sağlamıştır. Karma eğitime geçilmiş, düzenlenen yasalarla eğitim birliği sağlanmış, Latin harfleri kabul edilmiştir. Bundan sonrası kadınların hırslılığına, istekliliğine bırakılmıştır. Ancak, toplumun ataerkil yapısı kadının inisiyatif kullanmasına izin vermemiş, 1980'lere kadar kadın nüfusun yaklaşık yarısının cahil kalmasına yol açmıştır. Kadının eğitimsizliği onu her şekilde etkilemiştir. Toplumda bir statü edinemediği gibi, ücretsiz tarım işçiliğinden de terfi etmesini engellemiştir.

Kadınların işgücüne katılımlarını engelleyen başlıca faktör yine cinsiyet ayrımcılığıdır. Kadınların bazı işlere kabul edilmemesi, bazılarında alınan kadın çalışan sayısının sınırlı tutulması, işe alınırken ve çalışma sırasında erkeklerden farklı muamele görmesi, ücretlerinde eşitsizlik olması, evlenmeleri veya çocuk doğurmaları durumunda işten çıkarılmaları, ekonomik krizlerde ilk olarak özellikle evli kadınların işten çıkarılmaları cinsiyet ayrımcılığının göstergesidir. (T.C. DPT Müsteşarlığı, 1994) Kadınlara toplum tarafından kendilerine yüklenen öncelikli rol annelik ve eşliktir. Bu yüzden en başından beri eğitime yönlendirilmemişlerdir. Eğitim seviyelerinin düşüklüğü işgücüne katılımlarını da etkilemektedir. Kentsel bölgelerde iş yaşamına 20–25 yaşları arasında rağbet gösterilirken, 30–34 yaş arasında bu talep düşmektedir. Sonraki yaşlarda ise tekrar yükselmektedir. Bu durumu etkileyen faktör evlilik ve çocukla ilgili sorumlulukların ağırlığıdır.

Türkiye’de çalışan kadınlar üç gruba ayrılabilir. Bunlar:

1. Kırsal alanda tarım sektöründe ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınlar,
2. Kentte düşük ücretli, emek-yoğun, güvencesiz işlerde çalışan eğitimsiz ya da eğitilmiş alt sınıf kadınlar,
3. Meslek sahibi, yüksek eğitilmiş, orta veya üst-orta sınıf kadınlar.

Her üç gruba da sosyal sınıfları, eğitim düzeyleri ne olursa olsun çalışma yaşamlarında cinsiyet ayrımcılığı uygulanmaktadır. Birinci gruptaki kadınların emeği hiçe sayılmakta, emeğinin karşılığı olan para ise ya babası ya da kocası tarafından alınmakta, sosyal güvence eksikliği ve ağır çalışma koşulları kadını yıpratmaktadır. İkinci grupta yer alan kadınlar, geleneksel baskıdan kurtulup bir işte çalışabilmek için en ağır çalışma koşullarına, düşük ücret ve sosyal güvencesizliğe razı olmaktadır. Son grup olan meslek sahibi kadınlar, diğer iki gruba göre çok daha şanslıdır. Ancak onların karşılaştığı en büyük sorun meslek yaşamlarında yükselmemek ve üstüne bir de cinsel tacize uğramaktır. (İlkkaracan, 1998)

Kısaca kadının çalışma hayatı ile ilgili durumunu özetlemeye çalışırsak, kadının çocuk sahibi olması ve ailevi sorumlulukları, çalışma hayatına ara vermesine veya tamamen işten ayrılmasına yol açmaktadır. Belli zaman sonra işine geri dönen kadınların çoğu becerilerinin zayıfladığını görmektedir. Kadınların çoğu kariyerlerinde ileri basamaklara çıkmayı gerektiren eğitimi almamaktadır. Ataerkil düşünce sistemi, kadının iş yaşamına katılmasının önünde büyük bir engel olarak durmaktadır. Kadınlar genellikle “kadına özel” olarak nitelendirilen işleri talep etmekte ve genellikle düşük seviye ve ücretli işlere girmektedir. (Aytaç, 1999)

Bu bölüm içinde değinilen son konu ise kadının günlük yaşamı içinde kendine kalan boş vakitlerini nasıl değerlendirdiğidir. Özellikle elektronik aletlerin evlerde yerini almasıyla daha çabuk biten ev işleri kadının kendine daha çok vakit ayırabilmesini sağlamıştır. Ancak kadınları bu vakti değerlendirebilen ve değerlendiremeyen diye ikiye ayırmak mümkündür. Çünkü boş zamanlarını sadece televizyon seyrederek dolduranların oranı bir hayli yüksektir. Bunun yanı sıra bu boş vakitlerinde boyama, ebru, çeşitli düzenleme sanatları gibi kurslara devam edenler de mevcuttur.

4. MİMARLIK - KONUT- KADIN İLİŞKİSİ

Mimarlığın bilinçli bir eylem olarak yapılmasının tarihi MÖ 3000'lere dayanmaktadır. Bu dönemde, Orta Doğu'da ortaya çıkan kentsel dönüşümde bazı grupların ticaret gibi tarım dışı faaliyetlere kayması mimarlığın bilinçli bir şekilde yapılmaya başlamasını sağlamıştır. Bu süreçte kadınlar pasif, erkekler yaratıcı olarak ayrılmıştır. (Dostoğlu, 2005)

İnsanların barınma ihtiyacını karşılayan konutlar, doğdukları günden bugüne kadar birçok değişim geçirmiştir. Aile yapısındaki değişim, toplumsal ve coğrafi hareketliliklere bağlı olarak hane halkı büyüklüğünün küçülmesi gibi kavramlar konutları da küçültmüş konaklardan büyük evlere, büyük evlerden de küçük evlere doğru bir geçiş yaşanmıştır. (Dülgeroğlu, 1995) Bu değişimleri göz önüne serebilmek için bu bölümde konutun nasıl doğduğundan başlayarak, zamanla şekillenen ve kadınların daha sık kullandığı mekânlar teker teker ele alınacak ve Türkiye'de konut ve kadın etkileşimini gösterebilmek için Cumhuriyetten günümüze kadar geçen süre üç evreye ayrılarak incelenecektir. Daha sonra konutların değişiminde etkili olduğu düşünülen bazı faktörlere ayrı ayrı başlıklar altında ele alınacaktır.

4.1.DÜNYADA YAŞANAN KONUTLA İLGİLİ DEĞİŞİMLER

Bu başlık altında, ilk önce konutun nasıl doğduğu ve geliştiği, daha sonra da konutta yer alan mutfak, salon ve yatak odaları gibi mekânların nasıl şekillendiği ele alınacaktır.

4.1.1. KONUTUN TARİHÇESİ

İlkel çağda, insanlar yerleşik bir düzene sahip olmadıkları ve kadın ile erkek arasında bir rol dağılımı olmadığı için yerleşik bir konut edinmemişlerdir. Onlar, beraber avcılık ya da toplayıcılık yaparken, mağaraları, ağaç kovuklarını karanlık bastırdığı zaman doğadaki tehlikelerden korunmak için kullanmışlardır. Kendileri için yapılabir çevre oluşturmamışlardır. İlk konutlar neolitik çağda, kadınlar tarafından

oluşturulmuştur. Çünkü bu dönemde kadınlar tarımı, erkekler ise avcılığı seçmiş ve üretimde farklılaşmışlardır. Bu çağda, kadın ava gidemeyecek kadar güçsüz olduğu için değil, toplayıcılıkta uzman olduğu için konutu oluşturacak kişi durumuna gelmiştir. Konut, güçsüz kadının çocukları ve kendi için hazırladığı bir sığınak, savunma alanı değil, kadının tarımsal faaliyetleri sonucunda elde ettiği ürünü biriktirdiği bir üretim aracı olmuştur. Bu dönemde, konutun öncelikli işlevi, kadını bahçesine, tarlasına yakın tutmak ve ürettiği ürünü işlemesine ve biriktirmesine imkân sağlamaktır. (Acar, 1983) Bu nedenle, kadınlar tarihteki ilk yapı ustaları olarak nitelendirilmektedir. Kadınlar, tarımla uğraşmayı seçtikleri için sabit kalmak zorunda kalmışlar ve dolayısıyla evden de sorumlu olmuşlardır. (Dostoğlu, 2002)

Kadının ürettikleri zamanla kendisine yetmenin yanı sıra başkalarının da ihtiyacını karşılar hale gelmiştir. Ortaya çıkan ürün fazlası takas usulüyle başka ürünlerle, araç-gereçlerle değiştirilmeye başlanmıştır. Böylece, ticaret toplumuna doğru bir geçiş yaşanmıştır. Bu dönemden sonra kadın, sadece evinin hanımı olmuş, kentle ilgili hiçbir şeyi paylaşamaz duruma gelmiştir. Hatta sokağa çıkması erkekler tarafından yasaklanmıştır. Böylece kadın ve erkek arasında yeni bir ayrım doğmuş, konutlar kadınların, kentsel alanlar da erkeklerin payına düşmüştür. Bu dönemde kadınlar, kentin kamusal yaşantısına erkeklere nazaran daha sınırlı katılabilmektedir. Kadınların, kent içinde serbest dolaşabilmeleri yabancı oldukları ölçüde, yani toplumsal norm ve baskılardan bir “yabancı” olarak kurtuldukları sürece mümkün olmuştur. Kamusal hayat kentin sokaklarında geçerken, bu sokaklar bir ismi olmayan alt sınıflardan tüm ötekiler ve her sınıftan erkek için kabul görürken, orta ve üst-orta sınıf kadınlar için mekânsal ve zamansal sınırlar içermektedir. Kente göçle gelen alt sınıfa mensup olan kadın ve erkekler aynı çalışma ve yaşama koşullarını paylaşarak kentin onlara sunduğu imkânları kullanmıştır. Bu açıdan bakıldığında kent sınıf, ırk ve cinsiyet ayrımı yapmayan bir özgürlük mekânı olarak görülmektedir. Ancak bu geçiş döneminde, orta ve üst-orta sınıfa mensup kadınların yaşama alanları belli çizgilerle sınırlandırılmıştır. Bu kadınların sokağa çıkmaları eğitim kurumlarına kabulleri ile bağlantılıdır. (Yanikkaya, 2004)

Kadın tarımsal alanda varolan hâkimiyetini yitirince toplumdaki statüsü de azalmış, ikinci sınıf vatandaş konumuna düşmüştür. Ancak, Ortaçağ Avrupa’sında konutla üretimin tekrar bütünleşmesi kadını bir ölçüde üretim faaliyetlerine geri döndürmüştür. Fakat bu üretim aile reisinin yani erkeğin egemenliği altında

gerçekleştirilmiştir. Burada kadının üstüne düşen, üretimi destekleyen ev işlerini yürütmek ve dokuma, dikiş gibi bazı küçük üretim dallarında ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktır. (Acar, 1983)

Sanayiden önce, nüfusun yüzde doksanı köylerde yaşamakta ve tarımla uğraşmaktaydı. Geri kalanların ise yüzde ikisini seçkinler ve yüzde sekizini esnaf ve zanaatkarlar oluşturmaktaydı. Bunların çoğunun çalıştığı yerle oturduğu yer farklılaşmamıştır. Genellikle alt katlar işyeri iken, üstü konut olan binalarda yaşamaktaydılar. İşyeriyle konutu farklı olanlar ise yürüme mesafesindeki yerlere yerleşmişlerdir. Ancak 16–17. yüzyılda Avrupa’da başlayan yoğun ticaret ve servet birikimi yüzünden işyeri ve konut birbirinden ayrılmış, işyerleri bir merkezde toplanmıştır. Orta çaplı tüccar sayısının şehirlerde artması sıraevleri ortaya çıkarmıştır. Bu evler işyerlerine aynı erişebilirlikte daha çok evin yerleşmesini sağlamıştır. (Kıray, 1998b)

Esas dönüşüm sanayinin tarım ve ticaretten öne çıkmasıyla yaşanmıştır. Artık birçok insan aynı işyerinde çalışmaya başlamış ve hepsi de işyerine aynı mesafede konutlara yerleşmek istemiştir. Bu soruna çözüm olarak 19. yüzyılda aynı toprak üzerine çok birimli binalar, yani apartmanlar inşa edilmeye başlanmıştır. Bu nedenle Kıray(1998b), apartmanı modern sanayi toplumlarının yeni gelişmiş orta tabakalarının, işçi ve memurların konutu olarak tanımlamaktadır. Sanayileşme ile özel alan, kamusal alan ayrımı daha da keskinleşmiştir. Böylece ev ve iş yaşamı birbirinden iyice ayrılmıştır. Aynı zamanda evde üretilen yiyecek, giyecek, yorgan, halı, kilim gibi ev eşyaları da artık dışarıdan satın alınmaya başlanmıştır. Böylece konutla, üretim ve kamusal alan iyice ayrılmıştır. Bu dönemden sonra, özel alan olarak beliren konutun mimari yapısı ve işlevleri değişmiştir. Çok işlevli mekânlar sabitleşmiş ve üretim faaliyetleri için boş bırakılan geniş orta alana ihtiyaç kalmaması ile de küçülmüştür. Bu mekânların küçülmesine ve depolama alanlarına gerek kalmamasına paralel olarak konutların da boyutları küçülmüş, apartmanlar yaygınlaşmış, ev ve ev eşyalarında teknolojik devrimler yaşanmıştır. Bütün bunlar orta sınıf kadın için ailedeki ve toplumdaki statüsünü belirleyen öğeler olmuştur. (Özbay, 1996)

Osmanlı’da da durum pek farklı olmamakla birlikte kamusal ve özel alan ayrımı için sanayileşme beklenmemiştir. Tanzimat dönemine kadar saraylar, konaklar aynı zamanda resmi daire olarak kullanılırken, Tanzimat’tan sonra devlet işlerinin

görüldüğü ayrı kamu binaları inşa edilmiştir. Böylece ilk özel ve kamusal alan ayrımı yaşanmıştır. Fakat işlerin artık evden dışarıda yapılması selamlık bölümünün resmi havasını değiştirmemiştir. (Özbay, 1996)

4.1.2. DEĞİŞEN İŞLEVLERİN MEKÂNLARI ŞEKİLLENDİRMESİ

Geleneksel evlerde odalar genellikle çok işlevlidir. Aynı oda hem oturma hem yemek yeme hem de uyuma işlevleri için kullanılmaktadır. Bu da kadının gün içinde aynı odayı farklı işlevlere göre hazırlamasını gerektirmektedir. Özel ve kamusal alan ayrımının ortaya çıkması mekânların yemek yeme, oturma, uyuma, temizlik işlevlerine göre ayrışmasına yol açmıştır. Ortaya çıkan misafir odaları, yatak odaları, çocuk odaları ve mutfakların dönüşümünde teknolojik gelişmelerin de payı göz ardı edilmemelidir.

4.1.2.1. MUTFAK

Mutfağın gelişimi temelde ocağın gelişimi ile bağlantılıdır. 18. yüzyıla kadar açık ateş üzerinde pişirilen yemekler, bu dönemden sonra geliştirilen yeni teknolojilerle ocaklarda pişirilmeye başlanmıştır. (Şekil 4.1) Musluk suyu ve kanalizasyon sisteminin de mutfakta yerini almasıyla mutfağın kurgulanışı büyük ölçüde değişmiştir.

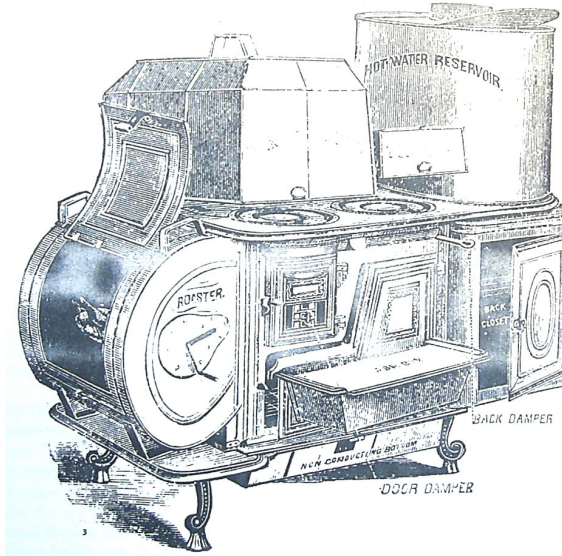

Şekil 4.1: Pieter Buegel'in “Çiftlik Evine Ziyaret” İsimli Tablosu; Merkezi Ateş Çevresinde, Kadın ve Erkeğin Birlikte Ürettiği Dönemin Tek Odalı Kırsal Yaşamını Canlandırmaktadır. (Eroğlu, 2000)

Ortaçağ Avrupa'sında şöminenin gelişmesiyle ocaklar duvarlara yerleştirilmiştir. Mutfak, artık giriş holünün duvarına alınmış hatta şato, manastır gibi büyük yapılarda ayrışarak farklı bir mekân oluşturmıştır. Böylece yangın, kötü koku ve dumandan etkilenme en aza indirilmiştir. Bu durum mutfakın asıl yaşama mekânından kopuşunun başlangıcıdır. Ancak işçi sınıfları da dâhil olmak üzere mutfakın farklı bir mekân olarak görülmesi 19. hatta 20. yüzyıla rastlamaktadır. (Eroğlu, 2000)

Duvarlara yerleştirilen ocaklarda kil kapların yerini demir, bronz ve bakırdan yapılan kaplar almaya başlamıştır. Isının azaltılıp arttırılması kurulan makaralı bir sisteme bağlanan kazanın yukarı aşağı hareket ettirilmesi ya da nihale kullanılmasıyla sağlanmıştır.

18. yüzyılda Avrupa'da kereste sıkıntısı çekilmeye başlanmıştır. Bu durum insanları kömür kullanmaya yönlendirmiştir. Ayrıca kömürün yüksek performanslı olması, sanayileşmede yaygın kullanılmasının başlıca sebebi olmuştur. Kömürün tutuşması için alttan hava almayı gerektirmesi varolan ocakların geliştirilmesine yol açmıştır. Kömürün pahalı olması nedeniyle kentte yaşayan sıradan insanlar yiyeceklerini hazır almaya başlamışlardır. Endüstrileşme öncesi dönemde, Avrupa'da pişirme, yemek yeme, oturma işlevleri aynı mekân içinde gerçekleştirilmektedir. Evde hol bu işlevleri üstlenen ana mekândır. Bu mekânın dışında yer alan iki odadan biri yatak odası, diğeri de ardiye olarak kullanılmaktadır. (Eroğlu, 2000)

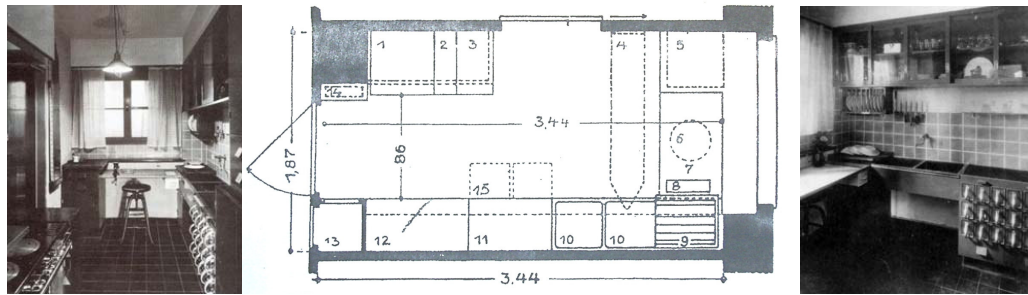

Şekil 4.2: Catherine ve Harriet Beecher'in 1869 Yılında Tasarladığı Pişirme Sobası (Eroğlu, 2000)

Sanayileşme ile ateşi tamamen kuşatan demir ocaklar geliştirilmiştir. (Şekil 4.2) Bu dönemde kentleşme ve teknolojik gelişmelerle gelen yenilikler mutfığa yansımıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren şehir planlamasına, evlere temiz su borularının döşenmesine ve atık suyun toplanmasına ilişkin çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Evlere gaz boruları döşenmiştir. Bu gaz ilk önce aydınlatma için kullanılmış, daha sonra şebekenin de yeterince büyümesiyle ısınma ve ocakta yemek pişirme amacıyla tüketilmiştir. 20. yüzyıla geçerken elektrik, gazın yerini almaya başlamıştır.

Osmanlı'da da son dönemlerde üst sınıfların evlerinde mutfaklar mekânlardan ayrılmıştır. Genellikle ev işlerini yapmak için kadına yardımcı olacak hizmetkârlar tutulmuştur. Evdeki özellikle erkek hizmetkârların odaları ayrılmıştır. Bu hizmetkârlar eğer varsa bahçedeki müstemilata ya da en alt kata yerleştirilmiştir. Mutfakla yemek odası arasındaki senkronizasyon ya bir döner dolapla ya da yemek asansörü ile sağlanmıştır. Ev işlerinin yoğunluğu Osmanlı evlerine hizmetli odası veya müstemilat eklenmesi şeklinde yansımıştır. Ayrıca ev işlerine yardım için ailelerin yanına yerleşen kadın akrabaların yerleştirileceği odalar çocuklarıinkiyle birleştirilmiştir. Yani odalar içinde birkaç kişinin rahatça hareket edebileceği kadar büyütülmüştür. Mutfak da birkaç kişinin rahatça çalışabileceği şekilde ölçeklendirilmiştir. (Özbay, 1996)

Modernleşme döneminde çalışan kadınların oranı, sadece erkeklerin geliri evi geçindirmeye yetmediği için artmıştır. Bu dönemde sosyal konut projeleri yeni bir çağ açmıştır. Frankfurt mutfağı da bu sosyal konutlar için Margarete Schütte-Lihotzky tarafından 1927 yılında tasarlanmış ve diğer takipçilerine örnek olmuştur.

Şekil 4.3: Frankfurt Mutfağı'nın Plan ve Fotoğrafları
(www.arkitera.com.tr; Eroğlu, 2000)

Bu mutfakta çalışanın iki yanı boyunca tezgahlar uzanmakta ve bu tezgahların bittiği duvarda bir pencere yer almaktadır. Bu pencereden gelen doğal ışık mekânı olduğundan daha geniş göstermektedir. Ocak ile yemek masası arasındaki mesafe 3

metre olarak belirlenmiştir. Mutfak sürgülü bir kapı ile yemek odasına açılırken, başka bir kapıyla da antreye bağlanmaktadır. Böylece girişe ve diğer odalara kısa yoldan ulaşım sağlanmıştır. (Eroğlu, 2000) (Şekil 4.3)

Bu mutfakta yer alan bir takım ilginç uygulamalar şöyle sıralanabilir: mutfak tezgahının üstünde yer alan bir delikten atılan çöp bir kanal yardımıyla dışarıdaki çöp kovasına ulaşmaktadır. İki tezgah arasında yer alan ve raylı bir sistem üzerine oturtulan hareket ettirilebilir lamba, ışığın istenilen yere odaklandırılabilmesini sağlamaktadır. Duvara gazla ya da elektrikle çalışabilen ocak ünitesi, aspiratör, tezgâhın altına çekmece ve dolaplar, üstüne camlı dolaplar yerleştirilmiştir. Tezgâhta çift eviye, eviyein sonunda kirli tabak haznesi ve onun üstünde de yıkanan tabakların suyunun süzülmesi için tasarlanmış tabak damlalığı yer almaktadır. (Eroğlu, 2000) Bu mutfak için geliştirilen standart ölçüler uzun yıllar kullanılmıştır. Bu mutfakta yer alan sıcak ve soğuk su muslukları, lavabo ve fırının yanı sıra kısa bir süre sonra buzdolabı da standart olarak eklenmiştir. (Vikipedi Özgür Ansiklopedi, 2006) Daha sonra bunu bulaşık makinesi izlemiş ve küçülen mutfaklar tekrar genişlemiştir.

1960'lardan sonra Türkiye'de görülmeye başlayan ancak çok çabuk benimsenmeyen bir uygulama da açık mutfaklardır. Bu konutlarda mutfakla oturma odası bir arada tasarlanmaktadır. Böylece kadının mutfağa hapsolup ailesiyle zaman geçirememesine bir çözüm sunulmuştur.

4.1.2.2. MİSAFİR VE OTURMA ODALARI

Geç Ortaçağın başları olan 14. yüzyılda, Avrupa'daki mutfakların ısıtma işlevini yitirip, yaşama alanının dışında ayrı bir mekân olarak ortaya çıkmasıyla oturma odası artık mutfaktan ayrılan kiremit ocaklarla ısıtmaya başlamıştır. Böylece içinin duman olması engellenmiştir. Bu durum oturma odasının sosyal işlevlere hizmet eden bir yer haline gelmesini sağlamış ve buraların döşenmesine diğer odalardan daha çok dikkat edilmeye başlanmıştır. Artık, bu mekânlar ev sahibinin statüsünü gösteren vitrinler olarak görülmeye başlanmıştır. (Vikipedi Özgür Ansiklopedi, 2006)

18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Batılı yaşam tarzını benimsemeye başlayan üst sınıf Osmanlılar evlerinin harem-selamlık bölümünü ortadan kaldırmış ve bunun yerine misafir ve oturma odalarını oturtmuşlardır. Misafir odaları misafirlerin

yokluğunda kapalı, fakat daima temiz ve düzenli tutulmuştur. Buralar evin adeta müzesi konumuna getirilmiş, yalnızca misafir geldiğinde sergilenmiştir. Evin hanımı misafirlerini gündüzleri yalnız kabul ederken, akşamları eşiyle birlikte ağırlamıştır. Misafir odalarında, misafirlerin eşler tarafından birlikte karşılanması, onları birbirine yaklaştırmış ve paylaşımlarını arttırmıştır. Ailenin günlük yaşamını sürdürdüğü haremden bozma oturma odaları ise çok işlevliliğini korumuştur. Bu odalar oturlan, yemek yenen, uyunan mekân olma özelliğini devam ettirmiştir. Ancak, bu evreden sonra evin beyi ailesiyle yemek yemeye başlamıştır.

19. yüzyıl sonunda apartman olgusu doğmuş ve birçok aile aynı tip dairelerde, farklı yaşamlar kurmuştur. Apartmanlaşma o dönem için bir statü göstergesi olmuştur. Bu apartmanlarda da salonlar evin vitrini olmuştur. Bu yüzden evi tasarlarırken en çok salona dikkat edilmiştir. Eski evlerin selamlıktan bozma misafir odaları yerini “salon salamanje” diye de adlandırılan “L Tipi Salon”a bırakmıştır. Bu tip salonlarda mekânın bir bölümüne oturma takımı yerleştirilirken, kıvrılarak ayrılan diğer bölümüne yemek takımı yerleştirilmiştir. Böylece aynı mekânda, fakat ayrışarak, iki işleve de yer verilmiştir. Misafir odalarının adının salona dönüşmesi böyle başlamıştır. Salonlar, ilk apartmanlarda da son derece önemli yer teşkil ederken, daha sonra bu kadar az kullanılan bir mekâna çok geniş bir alan ayırmanın gereksiz olduğu anlaşılmıştır. Böylece salonlar günlük kullanıma açılmıştır. Yani oturma odası olarak kullanılmaya başlanmıştır. Salonların günlük kullanıma açılması Batı kültüründen ödünç alınan mobilyaların benimsendiği anlamına gelmektedir. İlk önce sedirler, divanlar kullanılırken, benimsenmekte zorlanılan koltuk, masa, sandalye, sehpa gibi mobilyaların artık rahatça kullanılabildiği görülmektedir. Kullanılan koltukların yine de rahat ama gösterişli olmasına dikkat edilmiştir. (Özbay, 1996)

Bununla beraber her konutta oturma odaları ortadan kalkmamıştır. Geleneksel aile yaşamını sürdüren hanelerde, oturma odaları ve salonlar ayrı ayrı varlıklarını sürdürmeye devam etmektedir. Özellikle alt gelir grubunda gözlenen bu eğilim, yenilenmesi güç olan gösterişçi tüketim mallarının tekrar alınamaması endişesi ile özel zamanlar için saklanması kaynaklanmaktadır. Bu nedenle günlük kullanılan odalarla misafir ağırlanan odalar ayrılmıştır. Günlük yaşamın büyük bir bölümünün geçirildiği oturma odaları, oturlan yer olmanın yanı sıra yemek yenen, zaman zaman yatılan, ders çalışılan ve misafir ağırlanan yerdir. Diğer bir ifadeyle bu odalar

haremlerdeki gibi çok işlevlidir. Ancak tek farkı artık bu odalarda kadın erkek ayrımının kalmamasıdır. (Bayazıt ve Diğ., 1992)

Şekil 4.4: Televizyon ve Vitrin Kombinasyonuna Örnekler
(www.hasmobilya.com.tr; www.thefurniture.com)

Oturma odalarının şekillenmesinde televizyonun evlerde yerini alması son derece önemli rol oynamıştır. Tek kanallı yayın döneminde sınırlı saatlerde yayın yapılması, evlere televizyonun yanı sıra video sistemlerinin de girmesine yol açmıştır. Bu iki sistem, oturma odalarının başköşesine oturtulmuş ve geri kalan her şey onlara göre konumlandırılmıştır. Dar olan oturma odalarına hem koltuk takımlarının hem de vitrin, televizyon, video gibi ekipmanların sığdırılması için çözümler sunulmuş, vitrinlerin ortasında televizyonun yerleştirilmesi için boşluklar bırakılmıştır. Böylece mekândan tasarruf sağlanmış ve televizyonun girdiği oda bir nebze olsun ferahlatılmıştır. (Şekil 4.4) Televizyonun mekânları şekillendirme özelliği günümüzde de görülmektedir. Yeni teknoloji ile her geçen gün biraz daha boyutu büyüyen plazma televizyonlar, ev sinema sistemleri odaların da büyümesine yol açmaktadır.

4.1.2.3. EBEVEYN YATAK ODALARI

Mekânlar çok işlevliliğini kaybettikçe uyuma eylemi için de yeni mekânlar, yani yatak odaları oluşturmak gerekmiştir. Daha önceleri oturma odalarında geceleri yere serilen yataklarla karşılanan bu işlev, karyola, gardırop gibi sabit mobilyaların evlere girmesiyle özel odalara ihtiyaç doğurmuştur. Yatakların yerlerden yükselip, karyoların üstüne çıkması bir taraftan statü göstergesi olmuşken, bir taraftan da hem yerdeki tozdan hem de soğuktan kurtulmaya yol açmıştır. Ayrıca, her gün

yatağın toplanıp yüklüklere yerleştirilmesi gibi kadın için yorucu olan bir iş de böylece ortadan kalkmıştır. (Kıray, 1998a) (Şekil 4.5)

Şekil 4.5: Karyola Örneği (www.motiftr.com)

Daha önceleri ayrı odalarda uyuyan karı-kocaların aynı odada uyuması da böylece gündeme gelmiştir. Bu durum karı-koca arasında yaklaştırmaya ve paylaşımın artmasına yol açmıştır. Zamanla yatak odalarının özel alan olduğu fikri daha da gelişmiş ve bu odalar mümkün olduğunca bir koridor ile diğer yaşama birimlerinden ayrılmıştır. Çok katlı evlerde ise genellikle yatak odaları üst katlara yerleştirilmiştir. Modern evlerde, ebeveyn yatak odalarına ait banyolar bile düşünülmüştür.

Ebeveyn yatak odaları genellikle tek işlevlidir. Buralarda uyuma dışındaki başka eylemler çok nadir gerçekleştirilmektedir. Madigan ve Munro'nun (1999) yaptığı araştırmaya katılan kadınlardan biri kitap okumak istediğinde kendi odası yerine oğlunun odasına gitmeği tercih ettiğini belirtmektedir. Çünkü oğlunun odasında oturulabilecek bir sandalye vardır. Modern evlerin küçük yatak odalarına ise ancak bir dolap, çift kişilik bir yatak ve çekmece dolabı sığmaktadır. Fakat yine de araştırmaya katılan kadınlardan bazıları yatak odalarını uzanıp dinlenebilecekleri, müzik dinleyip, kitap okuyabilecekleri ve televizyon seyredebilecekleri bir kaçış mekânı olarak nitelendirmektedir. (Madigan and Munro, 1999) Bu özellikleri nedeniyle genellikle ebeveyn yatak odaları kadın mekânı olarak nitelendirilmektedir. Ancak, kadın burayı eşiyle paylaştığı için aslında tam anlamıyla ona ait demek doğru değildir.

4.2. CUMHURİYET DÖNEMİNDE KADININ SOSYOLOJİK, KONUTUN İŞLEVSEL AÇIDAN DEĞİŞİMİ

Cumhuriyet Döneminde, savaştan yeni çıkan bir toplum olarak yeniden yapılanma sürecine girilmiştir. Burada izlenen politika Batı'nın ilim ve teknolojisini alıp Türk kültürü ile harmanlamaktır. Bunun için birçok reform düzenlenmiş ve bunların birçoğu da kadının sosyal statüsünü bir hayli yükseltmiştir. Bu dönem içinde, mimari alana da ağırlık verilmiş ve yeni kurulmuş devletin modern vizyonu yapılan binalarla yansıtılmaya çalışılmıştır. Yaşanan bu değişimler, Cumhuriyet Dönemi, Erken Cumhuriyet Dönemi, 1950–1980 Arası Dönem, 1980 ve Sonrası Dönem olmak üzere üç evreye ayırarak ele alınacaktır.

4.2.1. ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ

Erken Cumhuriyet Dönemi, Cumhuriyetin kurulduğu 1923 yılından 1950 yılına kadar olan dönemi kapsamaktadır. Kadınlar sahip oldukları birçok hakkı bu dönemde almışlardır. Ancak bu haklar toplum tarafından çok çabuk benimsenmemiş, Kurtuluş Savaşı'nın bitip, Cumhuriyetin yeni kurulduğu yıllarda toplumdaki katı tutum devam etmiştir. Kadın ve erkek arasındaki kesin çizgi varlığını korumuştur. Kadın, toplumda ikinci sınıf vatandaş olarak görülmüş ve hatta vatandaş olarak bile sayılmamıştır. 1923 seçimleri için yapılacak olan nüfus sayımlarında kadınlar vatandaş olarak düşünülmemiş ve bu sayımlara dahil edilmemiştir. Tunalı Hilmi Bey ve Hüseyin Avni Bey kadınların nüfus sayımına katılması için mecliste konuşmalar yapmış, ancak bu durum meclisi karıştırmaktan başka bir işe yaramamıştır. Oysaki onların da konuşmalarında ifade ettiği gibi talep ettikleri şey yalnızca kadınların birer vatandaş gibi nüfus sayımına katılmalarıdır, onlara seçme ve seçilme hakkı verilmesi değil. (Arat, 1980)

Bu dönemde savaşlardan ve hastalıklardan dolayı erkeklerin emeği kıttır. Kadına düşen roller çok fazladır. Kırsal alanlarda kadın, hem evinde hem de tarlasında çalışmakta, varsa hayvanlara bakmaktadır. Yakacak, yiyecek, giyecek, yeri geldiğinde halı, kilim, yatak, yorgan gibi ev eşyalarını hazırlamak veya temin etmek hep kadının görevleridir. Ayrıca, çocuk doğurup yetiştirmek, aile fertlerinin günlük ihtiyaçlarını karşılamaktan da kadın sorumludur. Kentsel alanlarda da erkek emeğinin kıtlığı kadın emeğine ihtiyaç duyurmuştur. Bu dönemde yapılan birçok

yenilik de kadın ve erkeğin eşit şartlar altında eğitim görmesini ve çalışmasını desteklemiştir. (Özbay, 1995)

Eğitimle ilgili bir dizi yenilik bu dönemde yapılmıştır. Örneğin, 3 Mart 1924'te Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edilmiş, böylece eğitim birliği sağlanmıştır. Bu kanunla kız ve erkek çocuklar eşit eğitim hakkına sahip olmuşlardır. 20 Nisan 1924'te Teşkilat-ı Esasi yani ilk anayasa çıkarılmış ve bununla ilköğretim zorunlu hale getirilmiştir. Böylece kızlar, okula gönderilmeye başlanmıştır. 1923–1924 öğretim yılında, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde ve çeşitli seviyelerde açılan toplam 5062 okulun 4894'ünü ilkokullar oluşturmuştur. Bu okullarda okuyanların 2567'si erkekken, 1298'i kızdır. Yani kız öğrencilerin genel içindeki oranı %15,5'tir. 1927 yılı itibariyle kadınların %9,22'si, erkeklerin ise %15,8'i okuma-yazma bilmektedir. Halkın geri kalanı yani %89,2'si cahildir. Ancak, bu durum 1928 yılında Latin harflerinin kabulü ve yine 1927–1928 yılında ortaokullarda karma eğitimin başlatılması ile düzeltilmeye çalışılmıştır. (Göksel, 1993) 1933 yılında, Kız Teknik Öğrenim Müdürlüğü kurularak kız çocuklarına meslek eğitimi verilmeye başlanmıştır. (T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 2001)

Şekil 4.6: Osmanlı Türk Kadını
(Zihnioğlu, 2003)

Şekil 4.7: Cumhuriyet'in İlk Yıllarında
Türk Kadını
(Baykan ve Baskett, 1999)

Kadınların modern hayata katılım sürecinde yapılan en önemli yeniliklerden biri 1925 yılında çıkarılan yasa ile peçe ve çarşaftan kurtarılıp, kadınlara modern bir görüntü kazandırılmasıdır. (Şekil 4.6 ve 4.7) Kadınların çarşafalarını üstünden atması, dört duvarın ardından çıkmasını simgelemektedir. Giyimin insanın kişiliğini yansıttığı düşünülürse, kendine güvenen Türk kadını imajının kara çarşaf altında görülemeyeceği anlaşılabilmektedir. Ancak, çarşaf altından çıkan yeni Türk kadını bu seferde cinsiyetini silikleştiren kıyafetler giymeye başlamıştır. Bu, çalışma hayatına giren kadınların rahatsız edilmemek adına kendilerince aldıkları bir önlemlerdir. Böylece kadınlar, giydikleri elbiseler ve açık yüzleriyle etrafına cinsel olarak elde edilemeyeceği mesajı vermiştir. (Kandiyoti, 2005)

Kadınlar, toplum içindeki yerini ancak 4 Ekim 1926'da Medeni Kanunla almıştır. Bu kanunla, kadın ve erkek mirastan pay almada, mülkiyet edinmede, boşanmada eşit haklara sahip hale getirilmiştir. Tek eşlilik bu yasa ile kabul edilmiş ve çok eşlilik yasaklanmıştır. Ailenin geçimini sağlamaktan erkek sorumlu tutulmuş, kadının da eğer kocası izin verirse çalışmasına müsaade edilmiştir. Ancak, kadının çalışması için kocasından izin alması hükmü 1990 yılında, Anayasa'nın 48. ve 49. maddelerinde yer alan kadın ve erkek herkes çalışma eşitliğine sahiptir hükümlerine ters düştüğü için Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiş ve 1992 yılından itibaren yürürlüğe konmuştur. (T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 2001; İlkaracan, İ. ve İ.,1998)

Kadınlara 3 Nisan 1930'da belediye başkanı seçme ve seçilme hakkı, 26 Ekim 1933 tarihinde yapılan düzenlemelerle de muhtar olma ve ihtiyar heyetine seçilme hakları verilmiştir. 5 Aralık 1934 tarihinde milletvekili seçme ve seçilme hakkını alan kadınlar tam yurttaşlık haklarını böylece kazanmışlardır. Türk kadını dünyadaki birçok ülkeden önce, İslam ülkeleri arasında ise ilk olarak bu hakları elde etmiştir. Örneğin kadınlara bu hakkı Fransa 1944, İtalya 1945, Kanada 1948, Mısır ve Pakistan 1956, Libya 1963 yılında vermiştir. (Dostoğlu, 2005) Atatürk, kadınlara verilen bu haklarla ilgili şu sözleri söylemiştir:

“Bu kararla Türk kadınları, siyasal ve sosyal alanda pek çok Batı ülkelerindeki kadınlardan daha üstün bir durum kazanmışlardır. Bundan sonra peçe altında, kafes ardında kadın kalmayacaktır. Türk kadınları bugün en önemli hakları kazanmışlardır. Bundan ötürü, ben, bu kararı en önemli reformlarımızdan biri sayıyorum.” (Arat, 1980)

Kadınlara 1934'te verilen seçme ve seçilme hakkından sonraki ilk seçimde yani 1935 seçiminde meclise 17 kadın milletvekili girmiştir. Daha sonra yapılan ara seçimle bu sayı 18 olmuştur. Yani 5. meclisinin % 4,6'sı kadınlardan oluşmaktadır. Ancak bu oran 59. hükümetin kurulmuş olduğu günümüzde dahi tekrar yakalanamamıştır.

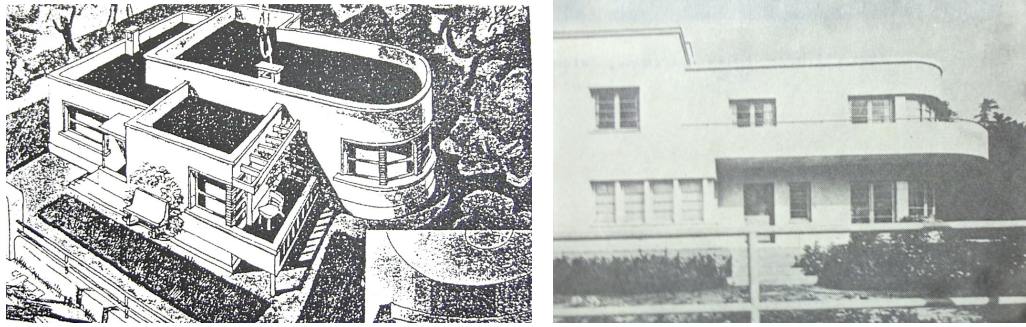
Toplumsal ve siyasal alanda birçok hak kazanan ve çalışma hayatında yerini alan kadınların çalışma hakları 1936 yılında yürürlüğe konulan iş kanununu ile düzenlenmiştir. 1937 yılında da 1935 tarihli ILO sözleşmesi kabul edilerek kadınların yeraltında ağır ve tehlikeli işlerde çalışması yasaklanmıştır.(T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 2001)

Erken Cumhuriyet Döneminde, kadına verilen haklardan kentli kadınlar daha çok yararlanabilmiş ve çabucak benimsemişlerdir. (Arat, 1980) Yapılan her türlü yenilik özellikle kentin elit tabakası tarafından hemen içselleştirilmiş ve dönemin hemen her konuda ilklerini oluşturan kadınlar bu elit ailelerden çıkmıştır. Bu dönemde, kitle iletişim araçlarının yaygın olmayışı, kırsal kesimlerde devam eden katı ataerkil düşünce tarzı ve dini inançlar kadınların kendilerine tanınan bu haklardan yararlanmasını ve hatta haberdar olmasını engellemiştir.

Cumhuriyetin ilanı ile toplumun sosyal yapısında meydana gelen değişimler fiziksel çevreye de yansımıştır. Bu dönemde üretim, ulaşım ve iletişim gibi yeni işlevler ortaya çıkmış, barınma, sağlık, alışveriş, eğitim gibi geleneksel işlevler de buna bağlı olarak değişmiştir. Bu işlevlerin gerçekleştirileceği mekânlar geleneksel yöntemlerle yapılamadığı için de yeni yöntem arayışlarına girilmiştir. (Alsaç, 1992) Bu arayışlar sonunda yeni devletin yeni mimari üslubu olarak modernizm seçilmiş ve tepeden inme bir şekilde herkese kabul ettirilmiştir. Bu tarzın seçilmesinde amaç, tarihsel üslubun yerine yepyeni bir yapı kültürü getirilmesi olmuştur. Böylece yeni kurulmuş olan devletin Osmanlı/İslam geçmişinden koparılacağı ve bir çeşit kültür öncüsü olacağı düşünülmüştür. Bu akımın Türkiye'ye gelmesinde, o dönemde ülkeye gelen ve mimarlık fakültelerinde ders vermeye başlayan yabancı mimarların da payı büyüktür. Getirilen bu yeni yapı kültürüne göre formun, üsluba dayalı öncelikli bir karar olarak değil, program, yer, malzeme, inşaat gibi etmenlerin sonucu olarak ortaya çıkacağı düşünülmüştür. (Bozdoğan, 2005) Avrupa'dan ithal edilen bu yeni tarzın "Uluslararası Üslup" yanı, kübik kütle anlayışı Türkiye'de kendini göstermiştir. Bu mimaride sağlık, temizlik, bol ışık ve havanın yanı sıra sadelik, işlevsellik, ekonomiklik ve rasyonellik ilkeleri ön plana çıkarılmıştır. Bu yeni mimari

1930’larda ortaya çıktığı için Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan yapılarda Osmanlı’nın etkisi görülmektedir. Ancak, 1930’lardan sonra konutlar da dahil olmak üzere uluslararası hareketten etkilenilerek, eski yapı tarzı terkedilmiştir. (Soygeniş, 1995) Yeni mimarlığın ne olduğu, yayınlanan yerli ve yabancı yazılar, radyo yayınları, yeni çıkmaya başlayan mimarlık dergileri ve mimarlık eğitimi veren okullardaki derslerle herkese tanıtılmış ve kabul ettirilmiştir. (Alsaç, 1976)

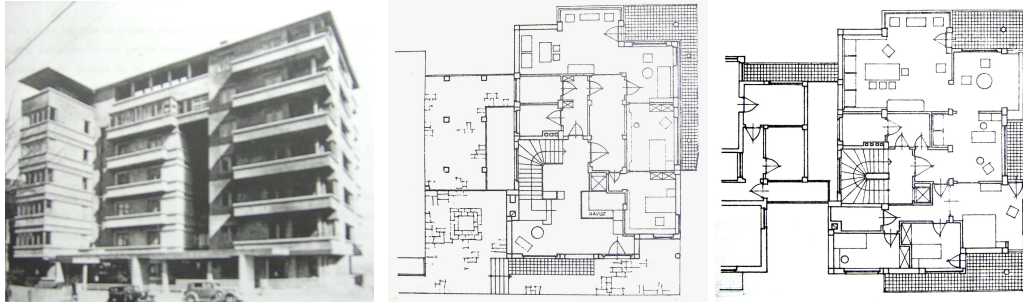
Bu dönemde mimarlığın anıtsallık dışında konut gibi başka sorunları da kapsadığı üzerinde durulmuş, mimarlığın bir niteliğinin de halkçılık olduğu savunulmuştur. (Alsaç, 1976) Ancak, 1930’lu yıllarda varolan ekonomik yetersizlik ve inşaat sektörünün yeteri kadar gelişmemiş olması, modernist tarzın halk tarafından benimsenmesini zorlaştırmıştır. Örneğin, bu dönemde Türkiye’de konut mimarisinin uygulamaya geçişi, üst tabaka için inşa edilmiş villa ve apartmanlarla sınırlı kalmıştır. (Şekil 4.8) Orta ve alt tabaka halk için modern konut kavramı yabancı kalmış ve hatta “kübik ev” olgusu, cam ve betondan oluşan kutular gibi görülmesi nedeniyle olumsuz karşılanmıştır. (Bozdoğan, 2005) Safa (1936), yazdığı bir yazısında “kübik”i “*İstanbul’un eski evlerini viran eden yangınlardan daha tehlikeli bir hastalık*” olarak nitelendirmiştir.

Şekil 4.8: Cumhuriyetin İlk Yıllarında Tasarlanmış Olan Yazlık Evler
(Yağcı, 1998; Aslanoğlu, 1980)

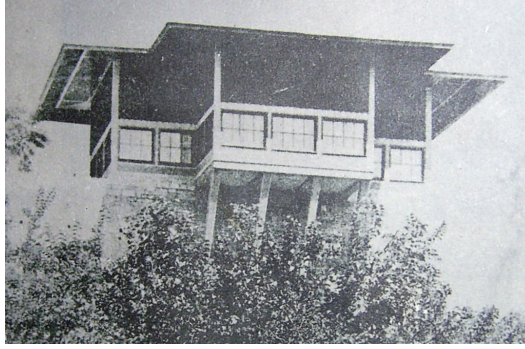
19. yüzyılın sonunda ortaya çıkan ve bir statü göstergesi olan apartmanlarda yaşama, modernleşme hareketlerinin başladığı Erken Cumhuriyet Döneminde de varlığını sürdürmüştür. Modernleşme hareketlerinin yansıdığı bu konutlarda ve kamu yapılarında işlevselliğin öne çıktığı, yalın, genellikle bant pencere, teras ya da gizli çatı, prizmatik kütlelere eşlik eden yuvarlatılmış köşeler, katları ayıran yatay çizgiler, kesintisiz denizlik çizgileri, köşeleri dönen pencereler gibi öğeler görülmeye başlanmıştır. (Öktem, 2004) (Şekil 4.9) Bu evlerin en önemli mekânı salonlar olup,

batıdan ithal edilen kültürün eseri olarak buralarda toplantılar, dans partileri düzenlenmiştir. Geleneksel Türk evlerinde varolanın aksine kadın ve erkek mekânları ayırmamış, düzenlenen toplantılarda kadın ve erkek yan yana yer almıştır. Bu da kadının toplumdaki yerinin değiştiğinin en önemli göstergelerinden biridir. Artık, kadın eşiyle aynı seviyede tutulmaya başlanmıştır. Ancak, yine de Cumhuriyetin ilk yıllarında kadınların topluma açılmaları salon sohbetleri ile sınırlı kalmıştır. (Özbay, 1996) Yeni doğan salon kültürü sayesinde sık sık düzenlenen toplantılar kadınların bilgi paylaşım platformu olmuştur.

Şekil 4.9: Üçler Apartmanı, 1935 (Öktem, 2004; Aslanoğlu, 1980)

Yaklaşık on yıl kadar süren Uluslararası Mimarlık düşüncesi dönemini, öncülüğünü Sedat Hakkı Eldem'in yaptığı II. Ulusal Mimarlık akımı, yani bölgesel mimarlık düşüncesine geri dönüş izlemiştir. Bu akım, yeni bir ulusal mimarlık yaratmak amacına yönelerek 1939–1950 yılları arasında, Türk mimarlığını etkisi altına almıştır. Bu akımın doğmasında hem Almanya ve İtalya'da tekrar kızıışan milliyetçilik hareketlerinin hem de 1939 yılında çıkan II. Dünya Savaşı'nın payı büyüktür. Savaş nedeni ile sınırların kapalı oluşu o dönemde dışarıdan ithal edilen inşaat malzemelerinin yurda girişini engellemiş, böylece yerel malzemelerin kullanılması tekrar gündeme gelmiştir. (Alşaç, 1976) Bu düşünce akımının temelini geleneksel Türk sivil mimarlığı üzerinde yoğunlaşmak oluşturmuştur. (Şekil 4.10, Şekil 4.11) Ancak, Bozdoğan (1998), milliyetçilik söyleminin koyu bir şekilde savunulduğu bu üslupta bile, geleneksele modernist bir perspektiften bakıldığını vurgulamaktadır. Örneğin, Sedat Hakkı Eldem'in tasarladığı Altunizade Konakları'nda geleneksel avlu ve eyvanın yerini hol ve balkonun aldığı görülmektedir. Ayrıca tek aile konutu olan Geleneksel Türk evlerinden, çok aile konutuna doğru bir dönüşüm olduğu da görülmektedir. (Dülgeroğlu, 1995) 1950'li yıllara dek süren bu akım, dönemin yeni teknolojisine ve gereksinimlerine diğer bir değişle çağdaş mimarlık anlayışına ayak uyduramadığı için sona ermiştir.

Şekil 4.10: Taşlık'ta Şark Kahvesi
1948–1950 (Alsaç, 1976)

Şekil 4.11: Boğaziçi'nde Bir Yalı,
1939 (Arkitekt, 1944)

Erken Cumhuriyet Döneminde, konut tipolojisine bakıldığında zaman müstakil villa ve sıra evlerin apartmanlardan daha çok benimsendiği görülmektedir. Kübik mimari de doğayla iç içe oluşu ve sağlıklı yaşama olanak tanınması açısından tek aile evlerinde veya villalarda daha çok uygulama alanı bulmuştur. Buna karşılık, 1950'lerden sonraki dönemde yüksek apartman blokları ortaya çıkmıştır. (Bozdoğan, 2005) Çünkü bu dönemden önce kat mülkiyeti kanunu kabul edilmemiştir. Dolayısıyla çok katlı apartman yaptırmak maddi açıdan bir birikim gerektirmiştir. Bu yüzden bu dönemde yapılan apartmanlar üst gelir grubuna hitap etmiştir. Ayrıca, apartmanın tek şahsa ait oluşu tasarımda kullanıcı isteklerinin ağır basmasına yol açmıştır.

4.2.2. 1950–1980 YILLARI ARASI

1950 ile 1980 yılları arasında Türkiye'de toplumsal ve ekonomik açıdan birçok dönüşüm yaşanmıştır. 1950'lerde doğan kapitalizmle birlikte tarımsal düzende bir değişim meydana gelmiş ve bu alanda ücretsiz çalışanlar, tarımsal olmayan ücretli işlerde çalışmaya başlamışlardır. Bu dönemde nüfus kendini toparlamaya başlamış, ölüm oranları azalmıştır. Böylece, kıt olan erkek emeği çoğalmaya, tarlada çalışan erkeklerin sayısı ihtiyaçtan fazla olmaya başlamıştır. (Özbay, 1995)

1950'lerden sonra sosyal hareketliliği tetikleyen eğitim ve göç gibi iki kavram ortaya çıkmıştır. Tarımdaki birikimin tarım dışına kayması göç hareketleri ile olmuştur. Kentin sunduğu iş ve eğitim imkânları insanları kente çekmiş, 1960'larda ise bu göç dalgası yurt dışına kayarak farklı bir boyut kazanmıştır. (Özbay, 1995)

1950'lerden sonra toplumda kadınların öncelikli görevinin annelik ve ev kadınlığı olduğuna dair bir görüş hakim olmaya başlamıştır. Bu görüşe göre, ev dışında çok zorunlu olmadığı sürece kadın çalışmamalı, eğer çalışıyorsa da bu durum geçici olmalıdır. (Ecevit, 1995) Bu durum çok partili sisteme geçiş sırasında izlenen bir

politikadır. Bu dönemde, Kemalist ideolojinin sunduğu cinsiyet eşitliğinden uzaklaşmıştır. İktidara gelen Demokrat Parti 1950’lerde kadın ve aile için farklı bir politika izlemiştir. Bu model, Amerika’dan ithal edilmiştir. O dönemde, savaştan yeni çıkan Amerika dağılmış aile yapısını düzeltmek için muhafazakâr çekirdek aile yapısını yaymaya çalışmıştır. Evlenip çok çocuk doğurmaya yönlendiren bu politika, yeni yasa düzenlemeleriyle kadını iş yaşamından eve çekmiştir. Bu modeli benimseyen Demokrat Parti de kadını ailenin düzenli yaşamasından sorumlu tutmuş, çok çocuk doğurmaya teşvik etmiş, bakımlı ve sağlıklı kalmaya yönlendirmiştir. Bu model ithal edilene kadar her türlü işte çalışabilecekleri, her konuda eşit haklara sahip oldukları söylenen kadınlara artık çalışmaya uygun yaradılışları olmadığı söylenmeye başlanmıştır. Kadının en ulvi ve kutsal görevi annelik ve eşlik görevi olarak ilan edilmiştir. (Erkaslan, 2005) Bu dönemde ortaya çıkan ve kendilerini burjuva olarak adlandıran bir sınıf bu politikayı benimsemiş ve kadınlar için çalışmamak, ev işlerini yönetmek bir statü göstergesi haline gelmiştir. (Özbay, 1995)

Bütün bunlara rağmen 1970’lerin ikinci yarısından sonra çalışmak isteyen kadınların oranı, ekonomik problemlerin ve kent kültürünün etkisi altında kalarak artmıştır. Ancak, bu sefer de hizmet ve sanayi sektörü bu talebi karşılamakta yetersiz kalmıştır. Hizmet sektörü, sanayi sektörüne nazaran daha çok kadına istihdam olanağı sunmuş ancak gelen talebi karşılamakta yeterli kalamamıştır.

Bu dönemde, kırsal bölgelerdeki annelerin çoğu kızlarının öğretmen, hemşire, ebe olmalarını ve kentte yaşamalarını istemişlerdir. Ancak, bu isteklerine rağmen kızların ilkokula gönderilme oranları oldukça düşüktür. (Özbay, 1995) 1975 yılı verilerine göre ilkokula giden kızların oranı %23,98’dir. İlkokuldan sonra okula devam etmek de ayrı bir sorun olmuştur. Kırsal alanların çoğunda ortaokul olmaması ya kızların erken yaşta ailelerinden ayrılarak okul olan başka bir yere gönderilmesine ya da okula gönderilmemesine yol açmıştır. Bu nedenle, yine 1975 yıl verilerine göre ortaokula giden kızların oranı % 2,09, liseye giden kızların oranı ise %2,49’dur. (TÜİK, 2006)

Kadınlara belediye seçimlerine katılma hakkı 1930 yılında verilmesine rağmen ilk kadın belediye başkanı olan Müfide İlhan, 1950 yılında Mersin’den seçilmiştir. Arada yirmi yıllık bir süre olması oldukça ilginçtir. Bu durum ya kadınların yeteri kadar cesaret gösteremediğinin ya da toplumun yasayla belirlenmiş bile olsa uzun yıllar sonra bu hakları içselleştirdiğinin göstergesi olabilir. Aynı şekilde, kadınların

1934 yılında milletvekili olma hakkını kazanmalarına rağmen ilk kadın bakan olan Türkan Akyol, 1971 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na atanmıştır.

Bu dönemde II. Ulusal Mimarlık akımı yerini geç modernizm yaklaşımına bırakmıştır. “Rasyonel-prizmatik”ten “duygusal-organimsi”ya kadar uzanan geniş bir perspektife sahip olan bu akımdan Türk mimarları da koşulların elverdiği şekilde yararlanmıştır. Ulusal Mimarlık düşüncesinin yerini çevre koşullarını daha bilinçli şekilde değerlendiren bir düşünce akımı almıştır. Tasarımlarda binalar daha öznel, kullanılan malzeme, yapım yöntem ve teknikleri daha çağdaş olmaya başlamıştır. İlk örneklerini 1950’lerin başında vermeye başlayan bu düşüncenin ilk uygulamaları rasyonel-fonksiyoncu bir anlayışla yapılmıştır. Yapılarda yerini alan bu prizmatik tutum daha sonra yerini organik bir biçimlenme anlayışına bırakmıştır. (Alsaç, 1976) (Şekil 4.12 ve 4.13)

Şekil 4.12: Hukukçular Sitesi, 1960–1961,
Mecidiyeköy/İstanbul
(www.mimarlikmuzesi.org)

Şekil 4.13: Çankaya’da Apartman
1970’ler, Çankaya/Ankara
(www.mimarlikmuzesi.org)

1950–1960 yılları arasında, tarımsal sektörde öküz ve sabanın yerini traktörün almasıyla kırsal alanlardan kentlere doğru yoğun göç dalgaları yaşanmaya başlanmıştır. Bu da kente gelenler için konut sorununu doğurmuştur. Bu soruna geçici olarak sunulan çözüm ise gecekondulaşma olmuştur. Gecekondu başkasının arazisine izinsiz yapılan, düşük standartlı konutlardır. Bu binalar yapılırken çeşitli şekillerde masraflar kısılmakta, böylece kente yeni gelen ve düşük gelir düzeyine sahip olan aileler barınma ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Kıray(1998b), gecekondu yapımında masraflardan üç şekilde tasarruf edildiğinden bahsetmektedir. Bunlardan

birincisi, konutun yapım aşamasında ücretli işçi tutmak yerine eş, dost, akrabadan yardım alarak binayı inşa etmeleri; ikincisi kullanılan malzemenin kalitesiz oluşu nedeniyle maliyetin düşmesi; üçüncüsü ve aslında en önemlisi konutun inşa edildiği arsa için bir bedel ödenmemesi veya ödenen ücretin düşük olmasıdır. Böylece elde edilen konut, son derece ucuza mal edilmektedir. Hatta yerleştikten sonra durumunu biraz düzelteren bazı aileler bir tane daha gecekonduyu yaparak kiraya vermektedir. Bir ara çözüm olarak ortaya çıkan bu gecekondular, gerek ekonomik koşulların düzelmemesi, gerekse göç dalgalarının sürmesi nedeniyle günümüzde hala varlığını sürdürmektedir. Hatta artık varlıklarını gecekonduyu mahalleleri şeklinde sürdürmektedirler. (Şekil 4.14) Gecekonduların çoğunda çocuklara, aile büyüklerine ve hatta erkeğe ait mekânlar varken, kadına ait özel bir mekân yoktur. (Güzin, 2005)

Şekil 4.14: Altındağ/Ankara’da Gecekonduyu Mahallesi ve Gecekonduyu Örneği
(<http://abone.turk.net>; <http://www.akdeniz.edu.tr>)

1965 yılında Kat mülkiyeti kanunun çıkması ve Emlak Kredi Bankası’nın katkılarıyla bu dönemde çok katlı bloklar oluşturulmaya başlanmıştır. İlk önce, kentte doğan konut ihtiyacını karşılamak için düşük faizli ve uzun vadeli kredi sağlamak amacıyla kurulan Emlak Kredi bankası, daha sonra düşük gelirlilerin aksine üst gelir grubuna hizmet etmiştir. Levent, Ataköy gibi semtlerde ortaya çıkan bu ilk örneklerde modernist tasarım ilkelerine sadık kalınarak güneş açıları, havalandırma ve peyzaj gibi etmenler önemsenmiş ve kaliteli çevreler ortaya çıkarılmıştır. (Bozdoğan, 2005) Ancak, ilerleyen yıllarda ortaya çıkan yapsatçı düzen apartman patlamasına yol açmıştır. Bu düzen yüzünden kent dokusu yüksek yoğunluklu ve altyapısı eksik olan apartman mahallelerine dönüşmüştür. Buralara, orta tabakayı oluşturan aileler yerleşmiştir. Yapsatçı düzenin artması ile tasarımcı ile kullanıcı arasında bir kopukluk oluşmuş ve tasarımcı kişinin değil, müteahhit firmanın isteklerine uyan, ortalama kullanıcı ihtiyaçlarını karşılayan tasarımlar ortaya koymuştur. Bu apartmanlarda da en önemli mekân olarak salon düşünülmüştür. Bu

yüzden en büyük mekân olarak salon yerleştirildikten sonra geri kalan alana iki ya da üç oda, genellikle aydınlatma boşluğuna bakan dar bir mutfak, banyo ve tuvalet sığdırılmıştır. Aynı kata mümkün olduğunca fazla daire sığdırmak için odalar küçültülebildiği kadar küçültülmüştür. (Özbay, 1996) Kadınların evde ve özellikle de mutfak, banyo gibi hacimlerde daha çok vakit geçirdiği düşünülürse, konutun bütün bu kötü koşullarından yani rutubetten, bakımsızlıktan, kötü tasarımlardan, kötü aydınlatmadan daha çok etkilendiği görülmektedir. (Nişancıoğlu, 1996)

1950–1980 arası dönemde evlerde ve ev eşyalarında meydana gelen birçok teknolojik ve mekânsal değişim konutun kurgulanışını da değiştirmiştir. 1950’lerden sonra orta tabakanın evine giren çamaşır makinesi ve buzdolabı, mutfak ve banyoyu biraz olsun genişletmiştir. Evinde bu eşyaları koymak için yeri olmayanlar ise evlerini yeni koşullara adapte etmeye çalışmıştır. Örneğin, balkonlar kapatılarak mekânlara katılmış, varolan alaturka tuvaletler önce işlevini değiştirip ardiye gibi kullanılmış, daha sonra da tamamen ortadan kaldırılmıştır. 1970’lerden sonra yaygınlaşan kalorifer sistemi kadınların yükünü oldukça hafifletmenin yanında mekân kullanımında da bir açılmaya sebep olmuştur. Kaloriferli dairelerin artmasıyla salon yerini oturma odasına bırakmaya başlamıştır. Evin her yerinin aynı ısıda olması çocukların odasının ayrılmasına da neden olmuştur. Böylece konutta misafir için ayrılan salonlar oturma odasına, oturma odaları ise çocuk odasına dönüşmüştür. (Özbay, 1996)

4.2.3. 1980 SONRASI

Bu dönemin en önemli özelliği, toplumun tüketim toplumu haline dönüşmesidir. 1980’lere kadar eğitim ve göç birer sosyal hareketlilik olgusu olarak görülmüştür. Ancak, 1980’lerden sonra kentler göçle gelenlere eskisinden de kötü koşullar sunmuştur. Eğitimde de aynı caydırıcılık söz konusu olmuştur. 1980 döneminde, bir önceki dönemde varolan, ev kadınlığını yücelten ve çift yükten kaçınmak için çalışmayan kadın sayısı azalmıştır. Çünkü bu dönemde kadınlar bu bahaneleri göğüsleyerek çalışmak zorunda kalmışlardır. (Özbay, 1995) Ancak, bu dönemde sanayide yaşanan olumsuz hava, durgunlaşma ve gerileme kadınların bu sektörde tutunmasını zorlaştırmıştır. (Ecevit, 1995) 1950’lerde %80 olan kadının işgücüne katılım oranı, 1990’da %42’lere, 1998 yılında ise %39’lara düşmüştür. (TÜİK, 2006) Bunun nedeni kentteki nüfusun giderek artmasıdır. Kırsal alanda tarım sektöründe

alışan kadınlar, kente geldiklerinde çalışma alanının sınırlı olduğunu görmüşlerdir. Bu durumda, bu kadınlar ya ev kadınlığını ya da ev içi marjinal üretimi seçmişlerdir. Ancak, istatistiki verilere marjinal işlerle uğraşan kadınlar da ev kadını olarak yansıdığı için çalışan kadın oranı düşmüştür.

Bu dönemde, özellikle 1997 yılında beş yıllık zorunlu temel eğitim süresinin sekiz yıla çıkarılması ile kadınların eğitim süreleri artmıştır. Artık, ortaokul olmadığı için kızların okula gönderilmeme sebepleri ortadan kalkmış ve bu durumun devlet tarafından zorunlu tutulması kadınların eğitim seviyesini ve süresini bir nebze olsun yükseltmiştir. 1990 yılında %41,59 olan ilkokul mezunu kadın oranı, 2000 yılında %45,27'ye ulaşmıştır. (TÜİK, 2006)

1980'lerden sonra erkekler, iş yaşamındaki yoğunluktan dolayı eve pek vakit ayıramaz ve üstüne düşen görevleri yerine getiremez olmuştur. Bu sorumlulukları da üstüne alan kadın giderek daha da ağırlaşan yükünü taşımaya çalışmaktadır. Özbay (1995), erkeğin görevi olan alışveriş işinin özellikle 1980'lerden itibaren kadının yerine getirdiği bir görev haline geldiğini belirtmektedir. Böylece kadın hem alışveriş hem de çocuğun eğitimi gibi konuları bahane ederek daha çok ev dışına çıkmaya başlamıştır. Bu dönemde ev eşyaları ile ilgili teknolojik gelişmelerin yaygınlaşması da evdeki iş bölümünü etkilemiştir. Artık, amaşırlar çamaşır makinesinde, bulaşıklar bulaşık makinesinde yıkanmaktadır. Ev işlerinde ortaya çıkan bu kolaylıkların kadının yükünü az da olsa hafifletmesi beklenirken, kadının giderek yöneticilik yönü ağır basan işlere yönelmesi bunu engellemiştir. Kadın, ailenin toplumsal statüsü ile ilgili ek sorumluluklar aldığı, erkeğin aile temsilcisi sıfatını da elinden almaya başlamıştır. (Özbay, 1995)

1980'li yıllarda kadın sorununa eğilen birçok gelişme gözlenmektedir. Örneğin, 1985 yılında Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesini (CEDAW) imzalamış ve sözleşme 1986 yılında uygulamaya konmuştur. Yine 1985 yılında hazırlanan 5. Beş Yıllık Kalkınma Planında kadın konusu ilk kez bir sektör olarak ele alınmış ve bu konuyla ilgili politikalar üretilmiştir. 1990 yılında, Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü (KSSGM) kurulmuştur. (T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 2001) 1993 yılında Türkiye ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı işbirliği ile "Kadının Kalkınmaya Katılımını Güçlendirme Ulusal Programı Projesi" uygulamaya başlanmıştır. 1994 yılında ise "İstihdam ve Eğitim Projesi" uygulanmaya

başlanmıştır. Bu proje doğrultusunda “Kadın İstihdamı Geliştirme Projesi” (KİG) uygulanma konmuştur. (Tunçsiper; Sürekçi, 2004) 1995’te Güneydoğu Anadolu Projesi, Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından, ilki Urfa’da olmak üzere, kadınların durumunu iyileştirmek ve kalkınma sürecine adapte etmek için Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM) açılmıştır. ÇATOM kuruluşlarının sayısı giderek artmaktadır. (T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 2001) Yapılan bu çalışmalardan kadının toplumdaki yeri sorununa eğilmeye başlandığı ve varolan pürüzlerin giderilmesi için çaba gösterildiği anlaşılmaktadır. Oluşturulan bu projelerin titizlikle uygulanmasıyla kadınların eğitim seviyeleri, hayata bakış açıları, kendilerine olan güvenleri artacaktır.

1980 Sonrası Dönemde, modernleşme projesinin temelde sürdüğü fakat, artık devlet eliyle yürütülmek yerine, kendi haline bırakıldığı görülmektedir. Bu da dünyadaki gelişmeler paralelinde modernleşmeden uzaklaşmaya yol açmıştır. (Tekeli, 2005) 1980 yılı sonrasında liberal ekonomiyle gelen ulusal kalkınma anlayışı reddedilmiş ve postmodern kültür Türkiye’ye yerleşmiştir. (Dostoğlu, 2002) Postmodern mimaride tarihe, doğal ve yöresel özelliklere, toplumsal değerlere ve kimliğe karşı genel bir ilgi başlamıştır. Bu dönemde yerel yönetimlere verilen yetkilerin artırılması, devletin inşaat sektörünü canlandırmaya yönelik olarak politikalar uygulaması, malzeme ve teknoloji imkânlarının çoğalması nedeniyle önceki dönemlerden farklı olan mimari eğilimler ortaya çıkmıştır. (Barışkın, 1994) Bu dönemin en çok göze çarpan yapıları beş yıldızlı oteller, büyük alışveriş merkezleri, iş merkezleri ve tatil köyleridir. (Şekil 4.15) 1980 döneminde genç mimarlar yaygınlaşan postmodernist düşüncenin ve high-tech dışavurumculuğun örneklerini sergilemeye başlamışlardır. (Bozdoğan, 2005)

Şekil 4.15: Demir Evleri, 1983–1991
Torba/Bodrum (www.arkitera.com)

Şekil 4.16: Çamlıca’da Ev, 1990
Çamlıca/İstanbul (www.mimarlikmuzesi.org)

Şekil 4.17: Mercan ve Platin Konutları,
1990'lar, Ulus/ İstanbul
(www.mimarlikmuzesi.org)

Şekil 4.18: Sürücüler Terasavevler Sitesi,
1989–1992, Ankara
(www.mimarlikmuzesi.org)

Bu dönemde artık, ülke nüfusunun yarıdan fazlası kentlerde yaşamaya başlamıştır. Hatta gecekonduda yaşayan ikinci ve üçüncü kuşaklar kentte yaşamaya, kentin her türlü olanağından yararlanmaya ve modernleşmek şöyle dursun, kendi arabesk kültürünü kente empoze etmeye başlamıştır. (Tekeli, 2005) Yapsatçı düzen ve gecekondulaşmanın konut talebini karşılamaya yetememesi kamu ve özel sektör destekli toplu konutların doğmasına yol açmıştır. Devlet sunduğu imkânlarla geniş ölçekli yapılaşmalara katkıda bulunmuş, toplu konut idaresinin yanı sıra kooperatif birlikleri ve belediyeler de bu süreçte etkin rol oynamışlardır. Özel sektörün ürettiği toplu konutlar genellikle üst gelir grubuna hitap eden, yüksek standartlı ve dışa kapalı tasarımlardır. (Şekil 4.16, 4.17, 4.18) Thompson, bu tür yerleşmelerin şehrin kalabalığından ve her türlü çarpıklığından izole edildiği için, kadınlar ve çocuklar için sağlıklı, ahlaklı ve kaliteli çevreler sunduğunu öne sürmektedir. (Madigan and Munro, 1999) Kent merkezinden uzağa yerleştirilen bu konut siteleri her türlü ihtiyacı kendi bünyesinde barındırmaktadır. Örneğin, konutların yanı sıra alışveriş merkezleri, sağlık ve spor tesisleri, sosyal alanlar bu sitelerin içine yerleştirilmiş ve geniş güvenlik önlemleri ile kentin diğer kısımlarından keskin bir şekilde ayrılmıştır. McDowell, şehrin dışına yerleştirilen bu konutların “ev-işyeri”, “özel- kamusal alan”, “kadın-erkek” gibi ayrımlar doğurduğunu savunmaktadır. Kent dışındaki bu yerleşimlerde yaşayan kadınlar çocuk merkezli bir yaşama sıkışıp kalmaktadır. (Madigan and Munro, 1999) Bu konutlarda yaşayan özellikle ev kadınları, toplu taşıma araçlarını kullanmaya mahkum edilerek sosyal hayattan uzaklaştırılmış ve bir ölçüde evlerine daha bağlı kılınmıştır. (Ünsal, 2000) Her istediklerinde hemen kente ulaşamayan kadınlar, bir ölçüde kamusal alanları kullanma konusunda kısıtlanmışlardır.

Bu dönemde konutlarda önem verilen mekân, salondan mutfak ve banyoya kaymıştır. Artık, evin vitrini mutfaktır. Bu yüzden, mutfaklar genişletilmiş, buzdolabı, fırın, bulaşık makinesi için yerler ayrılmıştır. Hatta çoğu mutfaka yemek masası yerleştirilerek, mutfak yemek odasına dönüştürülmüştür. Son dönemlerde birçok aile mutfaka da bir televizyon yerleştirmektedir. Böylece mutfak içinde uzun saatler oturlan bir birime dönüştürülmektedir. Bu dönemde, ortaya çıkan bir başka uygulama da “Amerikan Mutfak” diye adlandırılan, oturma odası ile mutfağın birleştirildiği mekânlardır. Bu tipte bütün aile üyelerinin iş bölümüne katılım oranı artmakta ve kadının vaktinin çoğunu mutfakta geçirmesi sonucu aileden kopması önlenmektedir. Kadın, bir taraftan yemeğini pişirirken, diğer taraftan aile üyeleri ile sohbet edebilmekte ya da televizyon seyredebilmektedir. (Özbay, 1996) Bir nevi eski sisteme dönülmüş, yemek pişirme, yeme, oturma işlevleri aynı birim içinde gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Ancak, artık bu tip mutfaklar gelenekselciliğin değil, modernliğin simgesi olmuştur.

4.3. KONUT İÇİ ÜRETİM FAALİYETLERİNİN DEĞİŞİMİNİN KONUTA YANSIMASI

Kadınların birçoğu gerek kentsel gerekse kırsal alanlarda konut içi üretime katılmaktadır. Yiyecek, giyecek üretiminden, nakış işleyip, dantel örmeye kadar geniş bir yelpazede gerçekleştirilen bu faaliyetler kentsel alanda genellikle düşük gelir grubundaki kadınlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Kadınların çoğu, bunları boş zamanlarını değerlendirmek için yaptıklarını savunmaktadır. Ancak, son zamanlarda toplumun tüketim toplumu haline dönüşmesi yiyeceklerin, kıyafetlerin dışardan satın alınmasına yol açmaktadır. Konserve üretiminin artması kış için erzak depolamayı ortadan kaldırmış, tekstil sanayinin yaygınlaşması ve ucuz olması eskiden bir lüks olan dışardan giyecek almayı artık sıradanlaştırmıştır. Düşük gelir grubuna ait konutlardaki emek potansiyelini fark eden özellikle tekstil fabrikaları bu kadınlara parça başı iş vermekte ve böylece işini ucuza mal etmektedir. Kadınlar da hem ailesine ekonomik katkıda bulunmak hem de zaten yapıyor oldukları işten para kazanmak için düşük ücretleri ve iş güvencelerinin olmamasını kabul etmektedirler.

Kadınların bu tür işlerde çalışmaya başlaması sanayileşmeyle ortaya çıkan özel ve kamusal alan arasındaki keskin sınırı silikleştirmeye başlamış ve ev-atölye uygulamasının yeniden gündeme gelmesine yol açmıştır. Kadınların, marjinal bir

şekilde ev içi üretim yapmaları ev içi düzenlerini de etkilemiştir. Kadınlar kendi çalışma zaman ve mekânlarını kendileri düzenlemektedir. Yapılan iş dantel ya da nakış ise ayrıca bir mekâna ihtiyaç duyulmazken, dikiş gibi işlerde makine kullanıldığı için özel bir alan tahsis etmek gerekmiştir. Eğer imkân varsa bir oda üretim faaliyetlerine ayrılırken, böyle bir imkânın olmadığı durumlarda özellikle kış aylarında oturma odasının ayrılan bir köşesine makine yerleştirilmekte ve üretime orada devam edilmektedir. Ancak ikinci seçenek, kadın çalıştığı sırada odanın düzeninin bozulması ve makinenin çıkardığı ses nedeniyle hane halkının psikolojisini bozmaktadır. Ayrıca ortaya çıkan ürünlerin ev içinde depolanması da ayrı bir sorun oluşturmaktadır. (Kayasü, 1996) Sayılan veriler doğrultusunda ev içi üretimin konut kullanım esaslarını etkilediği sonucuna varılabilir.

4.4. DEĞİŞEN MAHREMİYET OLGUSUNUN KONUTA YANSIMASI

Cumhuriyet Öncesi Dönemde, mahremiyet olgusu hayatın her evresine etki etmekteydi. Bu olgunun etkileri insan ilişkilerinde, mekân paylaşımlarında kendini göstermekteydi. Osmanlı evleri bahçe kapısının dışına sırtını dönen, yüksek avlu duvarları, kafesli pencereleri ve çıkmalarıyla kadını eve kapatmaktaydı.

Osmanlı dönemi evlerinde mahremiyet olgusunun doğurduğu iki mekân “harem” ve “selamlıktır”. Kadınlar için ayrılmış mekân olan harem, çok işlevli olup, akşam yere serilen yataklarla yatak odası, ocağın burada yer almasından dolayı mutfak, yemek burada yendiği için de yemek odası olarak kullanılmaktadır. Ayrıca, gelen bayan misafirler burada ağırlandığı için burası aynı zamanda misafir odasıdır. Bu odaların duvarlarında yer alan dolapların içi boşaltıldığında “gusülhane” adı verilen banyoya dönüşmektedir. Selamlık bölümü ise erkek ziyaretçilerin ağırlandığı, yine geceleri yatak odası olarak kullanılan, yemek yenen yerdir. Buralar harem bölümünden çok daha zengin döşenmiş, gösterişli mekânlardır. Bu da erkeğin üstünlüğünü simgelemektedir. Erkekler, bayan misafir olmaması durumunda, hareme istedikleri zaman girebilmesine rağmen, kadınlar yalnızca hizmet etmek için selamlığa girebilmektedir. (Özbay, 1996)

Toplumda kadın ve erkek arasında bu kadar keskin bir ayrım varken 19. yüzyılda başlayan Batılılaşma hareketleri üst tabakalar ve gayrimüslimlerce çok çabuk benimsenmiştir. Böylece toplumda hem kadına verilen önem artmış hem de aradaki bu derin uçurum yavaş yavaş kapanmaya başlamıştır. Bu kesimlerde mahremiyet

olgusu ortadan kalkarak direk sokağa açılan, geniş cam yüzeyleri olan, harem-selamlık bölümlerinin yerlerini oturma odalarına, misafir salonlarına bıraktığı konutlar ortaya çıkmıştır. Böylece kadın ve erkek misafirler, evlerin hanımları ve beyleri tarafından aynı mekânda ağırlanmaya başlamıştır. Yani kadınlar erkeklerin mekânına girmiştir. Bu kadınlar için büyük bir sosyal değişimdir.

1980 Sonrası Dönemde özel alan, mahremiyet olsusu dolayısıyla saklanan alan olmaktan çıkıp sergilenmeye başlanmıştır. Bu dönemden sonra özellikle orta-üst sınıf evlerinin salonu başta olmak üzere mutfak, banyosu ve çocuk odaları eve gelen tüm ziyaretçilere açılmıştır. Bu durum kadının ailede ve toplumda statüsünü arttırıcı bir etki yapmıştır. (Özbay, 1996) Orta sınıf ev sahipleri evlerini sergilemekten mutluluk duyarken, gecekondu sakinleri bunun aksine evlerini saklamaya çalışmaktadır. Çünkü evin vitrini salondur ve salonu gösteren de şık mobilyalardır. Oysa gecekondu sakinlerinde ne mobilya takımı alabilecek ekonomik güç ne de alınan mobilyaları yerleştirebilecekleri kadar geniş bir mekân, yani salon vardır. Aynı durum evin geri kalan mekânları için de geçerlidir. Yoksulluk duygusu, düşük gelirli bu insanların içe dönük yaşamasına sebep olmuştur. (Ayata, 1996) Buna karşın, bu savın tam tersini savunan görüşler de mevcuttur. Bu gruptakiler gecekonduya yaşayan ailelerin aslında o kadar da mağdur olmadığını, kentin imkânlarından yararlandıklarını ve durumlarından şikayetçi olmadıklarını savunmaktadır. Her ne kadar mobilyaları iyi değilse de evlerini sergilemekten onların da çekinmediklerini ileri sürmektedirler. (Dülgeroğlu, 1998)

4.5. DEĞİŞEN AİLE İÇİ İLİŞKİLERİN KONUTA YANSIMASI

Aile içi ilişkilerdeki en büyük değişim artık kadının kocasının yanında yer alabiliyor olmasıdır. Ataerkil yapıya sahip olan ailelerde, kadın ve erkek eşitliğinden söz etmek mümkün değilken, giderek modernleşen toplumda bu durum değişmiştir. Geleneksel ailelerde, baba otoritesine dayanan bir sistem hakimken, modernleşen toplumda kadına verilen önemin artmasıyla giderek paylaşılan bir otorite ortaya çıkmıştır. Kadının artan eğitim durumu ve buna bağlı olarak çalışma yaşamına girişi aile içinde statüsünü yükseltmiş ve varolan sorumlulukları erkekle paylaşmasına yol açmıştır. Kadın erkeğin karar alma sürecine katılırken, erkek de kadının ev içi sorumluluklarına yardım etmeye başlamıştır. Ancak yine de ev işlerinin büyük çoğunluğu kadına düşmekte, erkeğin katılımı son derece az ve basit işlerde

görülmektedir. Hatta eğer erkek kadının görevi olan yemek pişirme, ütü yapma gibi işleri yapıyorsa, karısının da onun görevi olan boya, badana, arabanın bakımı gibi işleri yapmasını beklemektedir. (Darke, 1994) Diğer bir deyişle, erkek karısına bir işte yardım ediyorsa karşılığında bir şey beklemektedir. Oysa kadın çalışma hayatının yanı sıra üstlendiği bu vazifeleri hiçbir karşılık beklemeden yerine getirmektedir. Çünkü toplumda kadının çalışması evdeki sorumluluklarını yerine getirmeyeceği anlamına gelmemektedir. Kadın, her zaman evinin temizliğini yapmalı, yemeğini pişirmeli ve eşiyle çocuklarına hizmet etmelidir. Atalay ve diğerlerinin (1992) yaptığı bir araştırmada erkeğin ev işlerine katılımı ile ilgili ne düşünüldüğü sorulmuş ve alınan cevapların %35'i erkeğin yardım etmesi gerektiğini, %31'i ise yardım etmemesi gerektiğini ileri sürmüştür. Buradan erkeklerin ev işlerine katılımının yavaş yavaş benimsenmeye başladığı ortaya çıkmaktadır. (Tablo 4.1) Erkeklerin eğitim seviyesi yükseldikçe ev içi işleri paylaşma oranı da artmaktadır. Fakat bu durum rol paylaşımından çok birlikte bir şeyler yapmak şeklindedir. (Ayata, 1996) Ancak, yine de erkeklerin çoğu kadınlara bu konularda yardımcı olmamakta ve bu durum da kadının konut odaklı yaşamasının en önemli belirleyicisi olmaktadır. Hem eve hem işe yetişemeyen kadınlardan ev işlerine yardımcı olacak birini tutanların oranı 1990'larda artmıştır. Ancak, bu durum yalnızca maddi imkânları yerinde olanlar için geçerli olup, orta ve düşük gelir grubuna sahip kadınlar ev ve iş arasında gidip gelmektedirler. (Özbay, 1996)

Tablo 4.1: Erkeğin ev içi işlerle ilgisi nasıl olmalı? (Atalay ve Diğ., 1992)

	TOPLAM	%	KIR	KENT
Toplam	11033028	100,00	100,00	100,00
Ev içi işlere yardımcı olmalıdır	3916393	35,50	35,89	35,20
Kadın çalışıyorsa ev içi işlere yardımcı olmalıdır	2362487	21,41	18,19	23,84
Ev içi işler paylaşılmalıdır	631473	5,72	4,32	6,78
Kadın çalışıyorsa ev içi işler paylaşılmalıdır	593991	5,38	4,41	6,12
Ev içi işlere katılmamalıdır	3497690	31,70	36,99	27,72
Bilinmeyen	30994	0,28	0,19	0,35

Tanzimat'tan önce, Osmanlı konakları cinsiyet ve sınıf farklılığını, bireyler arası hiyerarşiyi vurgular durumdaydı. Ancak, yaşanan değişimle cinsiyet ayrımı, bireyler arası hiyerarşi ve mekân ayrılıkları ortadan kalkmıştır. Artık aile fertleri bir arada

oturmaya, yemek yemeğe başlamıştır. Bunun yanı sıra her bireye imkânlar doğrultusunda özel odalar tahsis edilmiştir. Çocuğa verilen önemin artmasıyla çocuklara ayrı oda açılmış ve çocuklar ders çalışmak, oyun oynamak gibi birçok aktivitelerini odalarında yürütmeye başlamıştır. Osmanlı döneminden kendine ait bir mekânın varlığına alışkın olan erkek modern konutlarda böyle bir imkân bulamayınca salondaki koltuklardan birini kendine tahsis etmiş ve böylece ayrıcalığını ortaya koymuştur. Eğer imkân varsa da salona bitişik bir odayı kendine çalışma odası yapmış ve böylece evde kendine ait bir mekân oluşturabilmiştir. (Özbay, 1996) Ancak, kadın bu konuda erkek kadar şanslı olamamış ve ne yazık ki konutta kendine ait bir mekân oluşturamamıştır.

4.6. TEKNOLOJİK GELİŞMELERİN KONUTA YANSIMASI

Sanayileşme ile ülkeye girmeye başlayan teknolojik ev aletleri, kadınları ev işlerinden kurtarıp kent yaşamının içine sokmuştur. Ancak, bu yeniliklerin evlere girmesi 1950'leri bulmuş, 1980'lerden sonra da giderek yayılmıştır. 1986 yılında köylerde çamaşır makinesinin kullanımı %11 civarındayken, kentsel bölgelerde %50'ye ulaşmıştır. Hatta bu oranlar İstanbul'da %75, Ankara'da %71, İzmir'de %55'lere çıkmıştır. (Esmer ve diğ., 1986) Yine bulaşık makineleri de ilk olarak üst gelir grubunun evinde yerini almış ve daha sonra yavaş yavaş orta tabakada da yaygınlaşmıştır. Bu aletlerin kullanılmaya başlanmasında ve yaygınlaşmasında elektriğin ve suyun evlerde yerini alması büyük rol oynamaktadır.

Teknolojik aletlerin teker teker evlerde yerini alması, evlerin bu aletlere göre şekillenmesine yol açmıştır. Televizyonların eve girmesiyle oturma odaları ve hatta mutfaklar, çamaşır makineleriyle banyolar, fırın, buzdolabı ve bulaşık makineleriyle de mutfaklar yeniden şekillenmiş, küçük olan mekânlar büyütülmüş, iç dizaynları da bu aletlere göre düzenlenmiştir. Bu aletlerin kullanılmaya başlanması ile hangi eylemlerin nerede yapılacağını belirlenmiştir. Teknolojik gelişmelerin evlerde yerini almasıyla kadının ev işleriyle ilgili ağır yükü biraz olsun hafifletmiş ve kendine kalan zamanı artmıştır. 1970'lerde dairelere kalorifer sistemi çekilmesi de hem kadının yükünü oldukça hafifletmiş hem de mekânların kullanımında bir açılmaya yol açmıştır. (Özbay, 1996) Bu sistemin evlere gelmesiyle kış aylarında aile bireyleri sobanın yandığı odaya hapsolmaktan kurtulmuştur. 1975 yılında Türkiye'deki konutların %51'i kaloriferli iken, 1980'de İstanbul'daki konutların yaklaşık dörtte

birinde (%25,3), 1984 yılında ise yarısından fazlasında (%62,4) kalorifer sistemi yerini almıştır. (Bayazıt ve diğ., 1992) Ayrıca, asansörlerin konutlarda katlar arası düzey sirkülasyonu sağlamaya başlaması da kat sayısını artırıcı bir etki yapmıştır.

4.7. KADININ DEĞİŞEN ROLÜNÜN KONUTA YANSIMASI

Kadının toplumdaki rolü giderek değişmektedir. Kadınlar, artık kamusal alanlarda aktif hale gelmişler ve ev dışında ücretli çalışmaya başlamışlardır. Buna bağlı olarak aile yapıları da değişim göstermiş, tek kişilik ya da özellikle reisinin kadın olduğu tek ebeveynli ailelerin sayısı artmıştır. Haliyle bu tip ailelerin ortaya çıkması bunlara has konut tasarımını gerektirmiştir. (Nişancıoğlu, 1996) Dülgeroğlu (1995), yapılan bir araştırmada Türkiye’de konutta ortalama oda sayısının üç olmasına rağmen 1990’lardan sonra tek odalı konutların sayısında bir artış gözlemlendiğini bildirmektedir. Bu durumun sebebi kentlere eğitim veya çalışma amacıyla gelenlerin tek kişilik hanelere olan talebi arttırmalarıdır.

Çalışan kadınların geneli eğitilmiş kadınlardır ve bu kadınlar genellikle kendi seviyelerinde insanlarla evlenmektedirler. Böylece ailelerinin refah seviyesi orta veya üst-orta seviye yükselmektedir. Yani evlerine istedikleri araç gereçleri veya mobilyayı alabilecek ekonomik güce sahiptirler. Oysa çalışmayan kadınların çoğu ev eşyalarının eksikliğinden şikâyet etmektedir. (Ayata, 1996) Çünkü genellikle erkekler kendilerinin kullanmayacağı ve kadının işine yarayan şeyleri almayı reddetmektedirler. Bu durum çalışan kadının evin örgütlenmesine katkısı olduğunu bir ispatıdır.

4.8. BÖLÜMÜN SONUÇLARI

Bu bölüm kapsamında kadın, konut ve mimarlık ilişkisi farklı perspektiflerden bakılarak incelenmiştir. İlk önce kadının hayatında büyük önem taşıyan ve kadınla tamamen bütünleştirilen konutun nasıl oluştuğu ve geliştiği, yemek yeme, uyuma, oturma gibi işlevlerin mekânlarda nasıl özelleştiği ve bu mekânların zaman içinde nasıl evirildiği ele alınmıştır. Buna göre ilk zamanlarda tek odanın her türlü işlevi karşıladığı, ancak daha sonra değişen koşullar ve ihtiyaçlar, gelişen sabit eşyalar sayesinde mekânların işlevlerinin de sabitleştiği ortaya çıkmıştır. Böylece mutfaklar, oturma odaları, misafir odaları ve ebeveyn yatak odaları meydana gelmiştir.

Daha sonra Cumhuriyet Dönemi, Erken Cumhuriyet Dönemi, 1950–1980 Arası Dönem ve 1980 Sonrası dönem olmak üzere üç evreye ayrılmış, bu evrelerde kadında ve mimaride, özellikle de konut mimarisinde meydana gelen değişimler ele alınmıştır. (Kadınların Cumhuriyet Döneminden itibaren kazandıkları haklar kronolojik bir sıralama yapılarak EK I’de ayrıca sunulmuştur.) Bu kısımda Cumhuriyetin, hem kadının hem de mimarinin son derece önemli değişikliklere uğramasında öncü olduğunu görülmektedir. Yeni devletin yeni rejimi modernleşmeyi hedef almış, bu yüzden, hem sosyal yapıyı değiştirmek için kadınları evlerinden çıkarıp kamusal yaşama sokmuş, hem de vizyonunu yansıtan modern binaların yapılmasına ön ayak olmuştur. Kadınların zamanla eğitim seviyeleri artmış, onlar da çalışma yaşamında yerlerini almış ve her türlü siyasi haklarını kazanmışlardır. Böylece, ailede ve toplumda statüleri artmış, kara çarşaf altından çıkan kadınlar her alanda ülkeyi temsil eder olmuştur.

Türkiye’de 1930’lu yıllarda yaşanan modernizm akımını, 1940’larda başlayan II. Ulusal Mimarlık Akımı izlemiştir. Böylece yine uluslararası tarzdan bölgesel mimarlığa dönmüştür. Ancak bu akım çağın teknolojisine ayak uyduramadığı için 1950’lerde sona ermiştir. Bu döneme kadar üst gelir grubunun konutu olan apartmanlar, 1950’den sonra orta gelir grubuna da hitap etmeye başlamıştır. Bu durumda yapsatçı düzenin ortaya çıkması en önemli rolü oynamaktadır. Ayrıca, yine 1950’lerde tarımsal üretimde ortaya çıkan emek fazlasının kentlere göç etmesiyle gecekondu doğmuştur. 1980’lere gelindiği ülkede varolan modernist hava terk edilmeye başlanmış, bu dönemde dünyada da gündemde olan postmodernite benimsenmiştir. 1980’lerden sonra kentte yaşayan elit tabaka kent dışına kaçmaya ve buralarda bulunan dışa kapalı yerleşkelerde yaşamaya başlamıştır.

Kadın ve konut belli periyotlar içinde ele alındıktan sonra konut içi üretim, mahremiyet, aile içi ilişkiler, teknoloji ve kadın gibi değişen olguların konutu nasıl etkilediği, değiştirip değiştirmediği tartışılmıştır. Bu sayılan faktörlerin hepsi konutun hem planlanışını hem de kullanımını etkilemiştir.

5. KADIN VE KONUT

Toplumsal cinsiyet açısından mekânlar incelendiğinde konutlar, alışveriş merkezleri ve pazarlar gibi küçük mekânların kadınların; spor ve rekreasyon alanları, üretim ve sanayi alanları gibi büyük mekânların ise erkeklerin payına düştüğü görülmektedir. (Güzin, 2005) Bunda toplumun fikir yapısı, dini inanışları ve erkek hegemonyası önemli yer teşkil etmektedir. Kadınlar erkeklerden daha fazla evde vakit geçirdikleri ya da geçirmek zorunda oldukları ve dolayısıyla ilgi alanı konut ve aile üzerine odaklandığı için konutla ayrılmaz bir bütün olarak görülmektedir. (Ayata, 1996) Kadın ve konutun iç içe oluşunu “ev kadını” sözcüğü en iyi şekilde ifade etmektedir. Kadın ister çalışsın, ister çalışmasın her zaman ev kadını olmuştur. (Özbay, 1996)

Mimarlık mesleğinde kadının yerine iki türlü bakılabilmektedir. Bunlardan biri kadınların tasarımcı olarak ortaya çıktığı durumken, diğeri kadının kullanıcı olarak ele alındığı durumdur. Bu bölüm kapsamında kadının her iki durumu da ayrı ayrı ele alınacaktır. Kullanıcı olan kadınların konuttan beklentileri ve konutla bu kadar özdeşleştirildiği halde kendisine ait bir mekânının olup olmadığı tartışılacaktır.

5.1. TASARIMCI OLARAK KADIN

Mimariye kadın ya özne ya da nesne olarak katılmaktadır. Mimariyi üreten kadın özne, mimariyi tüketen kadın ise nesne durumundadır. (Gür; Aşık, 2004) Kadınların özne olarak mimarlıkta yer almaya başlamalarını Erkaslan (2004) şöyle anlatmaktadır. 19. yüzyılda ortaya çıkan modern konut yalnızca enerji tasarrufunu amaçlamamış, kadına ait birçok olguyu da konuttan çıkarmıştır. Bunlar arasında el sanatları, bezemeler ve bir takım donatılar yer almaktadır. Böylece konuttaki bütün dişil kodlar ortadan kaldırılmış, kadın emeği kalıcılık içermeyen rutin temizlik, bakım ve pişirme faaliyetleri ile sınırlandırılmıştır. Bu değişimler kadını kamusal alanlara girmeğe itmiştir. Geleneksel el sanatlarıyla olan bağının zayıflaması, kadınları tasarım yapmaya iten en önemli nedenlerden biri olmuştur. Kadınlar, ilk önce yasaların onlara izin verdiği şekilde desinatörlük yapmaya başlamışlardır. Desinatörlük, dikiş, nakış gibi kayıt dışı, bir ekonomik değer içermeyen işler

kadınlara mimarlık yapabilecekleri fikrini vermiştir. Ancak, kadınlar bu sefer de yalnızca konut tasarlayabilecekleri şekilde kısıtlanmışlardır. Konutun kadınlar için yeniden, ancak bu kez başka bir anlamda kısıtlanma alanı olarak tanımlandığı 20. yüzyılın başında, kadın mimarlar kendi tercihleri dışında konut üzerine özel uzmanlık alanı geliştirmek zorunda kalmışlardır. (Erkaslan, 2004)

Günümüzde özne durumundaki kadınların sayısı gün geçtikçe artmakta, ancak karşılaştıkları problemler sayesinde bu kadınlar geri planda kalmaktadırlar. Aktif olarak mimarlık yapan kadınların sayısı, kurumlarda çalışanlardan daha azdır. Bunda kadının geleneksel rollerinin ve toplumun bu mesleği kadınlar açısından içselleştirme sorunun payı büyüktür. Mimarlık tarihine bakıldığında toplumdaki ilk iş bölümüne göre kadınlar yapı ustası olmuşken, günümüzde kadınlar mimarlık mesleğinde geride kalmaktadır. (Dostoğlu, 2002) RIBA (İngiliz Kraliyet Mimarlık Enstitüsü) ve West England Üniversitesi'nin İngiltere'de ortaklaşa yaptığı bir araştırma, mimarlıkta yaratıcılık fırsatlarının azalması, düşük ücretler, “maço kültürü” nedeniyle, mimarlıkta kadınların kendilerine olan güvenlerinin azaldığını ve meslekten uzaklaşmaya başladıklarını ortaya koymaktadır. Yine bu araştırmaya göre çocuk sahibi kadınlar, esnek olmayan uzun iş saatleri ve verilen arada bilgi ve mesleki bağlantılarını koruyamama nedeniyle mesleği bırakmaktadır. (Dostoğlu, 2005)

Türkiye açısından kadın mimarlara bakıldığında, onların da farklı koşullar içinde olmadıkları görülmektedir. Türkiye'deki kadınlar Cumhuriyetle birlikte kazandıkları yeni imaj sayesinde 1934'ten beri mimarlık piyasasının içinde yer almaktadırlar. Bu tarihte ilk kadın mimarlar Devlet Güzel Sanatlar Akademisinden mezun olan Leman Tomsu ve Münevver Belen'dir. Onları 1936'da mezun olan Şeküre Üçer Niltuna ve 1939'da mezun olan Leyla Turgut takip etmektedir. (Özgüven, 2004) Türk kadınları mimari eğitim almak ve meslek yaşamına katılmak konusunda çoğu Avrupa ülkesi ve ABD'den şanslıdır. 1990 yılında yayınlanan Birleşmiş Milletler Türkiye raporu da bu durumu destekler niteliktedir. Bu rapora göre Türkiye'deki kadın mimarların oranı %39 iken, Amerika'dakilerin oranı %12,6'dır. (Toker, 1999)

Dünya üzerinde mimarlık alanına bu kadar katılıyor gibi görünen Türk kadınları, aslında ülke içinde farklı bir durumu yansıtmaktadırlar. Türkiye'de mimarlık eğitimi alıp, mezun olanların %50'sinin kadın olmasına rağmen 2006 yılı itibarıyla Mimarlar Odası'na kayıt yaptıran mimarların yalnızca %35,51'i kadındır. (TBMMOB

Mimarlar Odası, 2006) Türkiye’deki kadın mimarların çoğu serbest piyasada çalışma cesareti gösteremeyip, kamu kurumlarına yönelmişlerdir. Kadınların bu kurumları seçmesinde düzenli olan iş saatleri ve sosyal güvence önemli yer tutmuştur. Böylece iş ve aileyi bir arada yürütebilmişler, ancak mimarlık alanında ün salamamışlardır. (Özgüven, 2004) Serbest piyasada çalışmayı tercih edenler ise kariyerlerinin önemli noktalarında cinsiyet ayrımcılığı ile karşılaşmaktadır. Ortak oldukları işlerde büyük katkıları olmasına rağmen neredeyse hiçbir kadının adı mimarlık gündeminde sıkça anılmamaktadır. Eşleriyle çalışan kadın mimarların çoğunun adı eşlerinden sonra gelmekte ve genellikle iç dekorasyon ve konut tasarımı alanlarına yönelmektedirler. Aynı şekilde mimarlık dalında akademisyen olarak çalışan kadınlardan da çok azı üst düzey görevlerde yer alabilmektedir. (Civaroğlu, 2004)

Bu durumların önüne geçmek ve toplumsal cinsiyete dayalı konutlar ve kentler oluşmasını önlemek için kadınlara daha fazla fırsat tanınmalı, kentsel planlama sürecine katılma şansı verilmelidir. (Nişancıoğlu, 1996) Aynı şekilde, görevde yükselmeleri için önlerindeki engeller kaldırılmalıdır. Kadınlar için mimarlıkta dijital teknolojiden yararlanmak mesleklerini sürdürmeleri için önemli bir fırsattır. Çünkü bu durumda bilgisayar neredeyse iş oraya taşınabilecektir. Yani evde de dilediği gibi çalışıp, aynı zamanda evi ve çocuğuyla ilgilenebilecektir. Böylece annelik rolleri yüzünden işini terk etmek zorunda kalmayacaktır. (Batur ve Diğ., 2004)

5.2. KULLANICI OLARAK KADIN

Kadınlar tarihten günümüze kadar konutu ile bir arada düşünülmüş, yeri geldiğinde buralara hapsedilmiştir. Kadının evine erkekten çok daha sıkı bağlarla bağlı olduğunu Bahçekapılı, “*Ev erkeğin sömürgesi, kadının anavatanıdır.*” (Bahçekapılı, 2004) şeklinde ifade etmektedir. Toplumun directmesinin yanı sıra kadının doğasında da konuta bağlılık vardır. Kadın konutuyla uğraşmayı, onu kendine ait kılmayı sevmektedir. Bu yüzden bu başlık altında kullanıcı olan kadınların konuttan bekledikleri ve bu kadar özdeşleştikleri halde konutta kadınlara ait bir mekân olup olmadığı tartışılacaktır.

5.2.1. KADININ KONUTTAN BEKLENTİLERİ

Geçmişten günümüze, kadın ailesinin ihtiyaçlarını en iyi bilen kişi konumunda olmuştur. Bu yüzden yakın ilişki içinde olduğu “ev”in tasarımı, hatta yapımıyla çok

ilgilenmiştir. Ev ve kadın çok sık birbiri ile özdeşleştirilmiştir. (Bahçekapılı, 2004) Özellikle ev kadınları için “ev” vakitlerinin çoğunu geçirdikleri, kendilerini ifade ettikleri alandır. Bu nedenle kadınlar için evin fiziki konforu ve kullanım kolaylığı son derece önemlidir. (Ayata, 1996)

Arat(1980), kadınları konuta ve konutun bulunduğu yere göre üç gruba ayırmıştır:

1. Kentlerin orta bölgelerinde, kaloriferli büyük apartmanlar, bahçeli evler veya köşklere yaşayan kadınlar,
2. Kentin çevresinde, küçük ve kalabalık apartmanlarda yaşayan kadınlar,
3. Gecekondularda yaşayan kadınlar.

İlk grupta yaşayan kadınlar ya eşlerinin statüsünden ve maddi imkânlarından yararlanarak buralarda yaşayabilen ya da eczacı, mimar, avukat, öğretmen gibi meslekleri olan kadınlardır. Bu gruptaki çalışan kadınlar işlerinin yanı sıra eşleri, çocukları ve evleriyle de ilgilenmek zorunda oldukları için yükleri çok daha ağırdır. Bu kadınlar, ekonomik özgürlükleri olduğu ve belli bir statüye sahip oldukları için toplumda daha özgür ve saygın bir yere sahiplerdir. Diğer kadınlara göre kentle daha fazla temas halindedirler. Dolayısıyla da konut seçerken öncelikli olarak sosyal çevreye bakarlar. Kendi statülerinde insanlarla aynı çevreyi paylaşmayı isterler.

İkinci gruptaki kadınlar, çoğunlukla ev kadınıdır. Bu kadınların sosyo-ekonomik düzeyleri ve eğitim durumlarıyla paralel olarak konuttan beklentileri de değişmektedir. Bu gruptaki kadınlar kentle temas konusunda gecekonduya yaşayanlardan daha şanslı olduğu ve aile bütçesiyle daha ilgili oldukları için ekonomik endişeler onlar için daha önemlidir.

Son gruptaki kadınların kentle temasları konutları ve en fazla mahalleleri ile sınırlıdır. Bu kadınlar genellikle göçle geldikleri ve kentte kimseyi tanımadıkları için hemşerilerinin, akrabalarının yoğunlaştıkları bölgelere yerleşmeyi tercih ederler. Bir diğer deyişle bu gruptaki kadınlar için komşuluk ilişkileri son derece önemlidir. Kısacası, orta ve düşük gelirli kadınlar için ekonomik endişeler ve komşuluk ilişkileri konut seçiminde belirleyici kriterlerken, üst gelir grubundaki kadınlarda bunların yerini sosyal çevrenin yapısı almaktadır. Ayrıca bu durum gelir seviyesi gibi eğitim düzeyi yükseldikçe ve ev kadınlarından çalışan kadınlara doğru gidildikçe de kendini göstermektedir. (Arat, 1980; Ayata, 1996)

Konutun bulunacağı yer açısından sınıflar arası bir farklılık gözlenirken, konutların iç mekânlarıyla ilgili taleplerde bu farklılık pek görülmemektedir. Üst, orta ve alt grupların hepsi konutlarında mutlaka bir mutfak, bir ebeveyn ve bir çocuk yatak odası ile ıslak hacimlerin olmasını istemektedirler. Bu üç mekânın varlığı “minimum konut” koşulunu olarak düşünülmektedir. (Dülgeroğlu, 1995)

Kentlerde konut seçilirken sadece konut ya da apartman değil, arsa, yapı adası, caddeler, komşular ve kentin belirli bir bölgesi de seçilmektedir. Aslında konutu seçerken de ilk önce büyükten küçüğe doğru gidilen bir hiyerarşi izlenmektedir. Örneğin, konut seçilirken önce semtine, yakın çevresine, komşuluk ilişkilerine, daha sonra konutun bulunduğu yerin güvenliğine, okulların kalitesine, trafiğe ve en son olarak da konutun iç özelliklerine, mekân organizasyonlarına bakılmaktadır. (Rapoport, 2004) Oturulacak konutta aranan önemli kriterlerden biri de ulaşılabilirliktir. İşyerine, alışveriş merkezlerine, çocukların okuluna veya yuvasına yakınlık konut aranırken dikkat edilen önemli unsurlardır. Konutla ilgili aranan bu özelliklerde kadın ne yazık ki yine ikinci plana atılmaktadır. Konutlarla kadınlar özdeşleştirildiği halde bu konudaki kararlara bile çoğu zaman karıştırılmamaktadır. Alınacak konutun yerine, tipine, kaç odalı olacağına genellikle erkekler karar vermektedir. (Ayata, 1996)

Eğer kadınlara konuttan ne beklediği sorulacak olursa, genellikle her şeyden önce evlerinin pratik, az emek gerektiren, fonksiyonellik ve estetiğin bulunduğu şekilde tasarlanmasını istemektedirler. Genellikle modern çizgilere sahip, net mekânları seven kadın müşteriler konutun gelenekselden moderne doğru dönüşümüne hayli katkıda bulunmuştur. (Bahçekapılı, 2004) Ancak, gerçekte “steril”, “hijyenik” ve “verimli” modern konutlar, evsel yaşamın doğal ihtiyaçlarının çok azına cevap verebilmiştir. İdealize edilmiş konut, eşyaların sığmadığı dolaplar, ev kadınının silemediği yükseklikte camlar, mahremiyet olgusunu hiçe sayan şeffaf yüzeyler ile beklentileri karşılamamıştır. (Erkaslan, 2004) Toplumun giderek tüketici bir kimlik kazanması ailenin sahip olduğu eşyaların giderek artmasına neden olmakta, modern konutta bunların depolanmasına olanak sağlayacak, Türk evindeki gibi bir yüklüğün bulunmayışı da özellikle elbise, kitap, ayakkabı gibi eşyaların depolanmasında ve düzenlenmesinde sorun yaratmaktadır. (Erdumlu, 1991) Bu nedenle kadınlar evlerde depolama işlevini görecekt mekân ya da nişlere, aydınlık mutfak ve odalara, evin güneş almasına, varolan mekânların yeterli genişlikte olmasına ve yeniliklere açık

olmasına ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca, mahremiyet olgusuna bir yere kadar saygı duyulması da önemli beklentilerdendir.

Son yüz yılda, aile yapısında gözle görülür değişimler yaşanmasına rağmen hala tek tip aileye göre konut tasarımına devam edilmektedir. Geniş aileden çekirdek aileye, çekirdek aileden de tek ebeveynli ailelere geçişin yaşandığı günümüzde her aile tipine hitap edebilecek konutlar tasarlanmalıdır. (Dandekar, 1996) Bayazıt ve diğerlerinin (1992) yaptığı araştırmanın verileri de tek veya az odalı konutların son zamanlarda daha çok tercih edilir olduğunu ortaya koymaktadır. Yapılan bu araştırmada ele alınan İstanbul örnekleminde varolan konutların büyük bir çoğunluğu ortalama üç odalı olduğu görülmüştür. İki ve dört odalı konutların sayısının da azımsanamayacak kadar fazla olduğu gözlenmiştir. Herkesin ihtiyaçları farklı olduğu ve gün geçtikçe değiştiği için ideal konut diye bir tanımlama yapmak mümkün değildir. Bu yüzden konut kalitesinin artırılabilmesi için çeşitlilik ön plana çıkarılmalıdır. Bu çeşitlilik konut tipinden, yerleşmesine ve mekânların iç organizasyonuna kadar her dalda kendini göstermelidir. Günümüzde çok az kişi kendi çevresini oluşturabilmekte ya da tasarlabilmektedir. Genellikle ortalama kullanıcı ihtiyaçlarına göre şekillendirilen konutlar, ancak yarı sabit elemanlar olan mobilyaların yerleriyle, tarzlarıyla oynanarak kişiselleştirilebilmektedir. (Rapoport, 2004) Bu durumda en çok pay kadına düşmektedir. Genellikle evler kadınların zevk ve isteklerine göre döşenmekte, mekânların işlevleri kadınlar tarafından belirlenmektedir. Bu durum kadın ve konutun sıkı bir şekilde ilişkilendirilmesinden ve konutun kadının ilgi alanı olarak düşünülmesinden kaynaklanmaktadır.

5.2.2. KONUTTA KADIN MEKÂNLARI

Konut ilk varolduğundan beri kadınla ayrılmaz bir bütün gibi görülmüştür. Her türlü bakımından, temizliğinden, eksiğinden ve içinde yaşayanlardan kadın sorumlu tutulmuştur. Konut kadının gün boyu içinde zaman geçirdiği, eğer çalışıyorsa da işinden sonra koşturarak geldiği yerdir. Ancak, bu kadar fazla konutla etkileşim içinde olduğu halde kadının kendine ait özel bir odası yoktur.

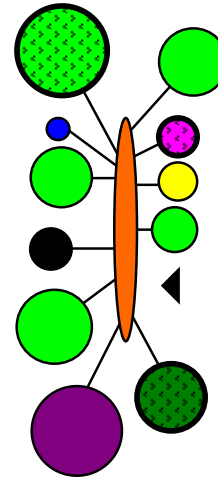
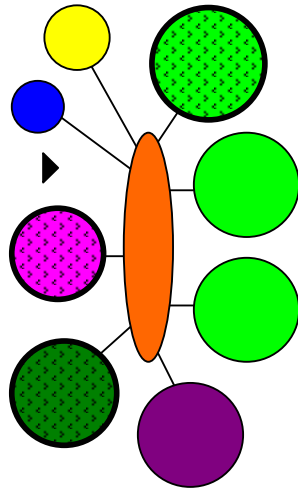
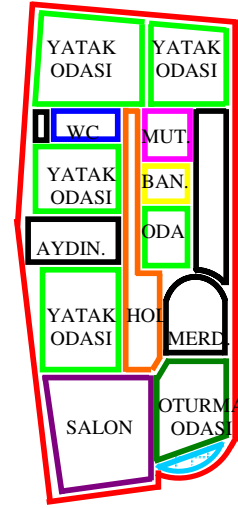
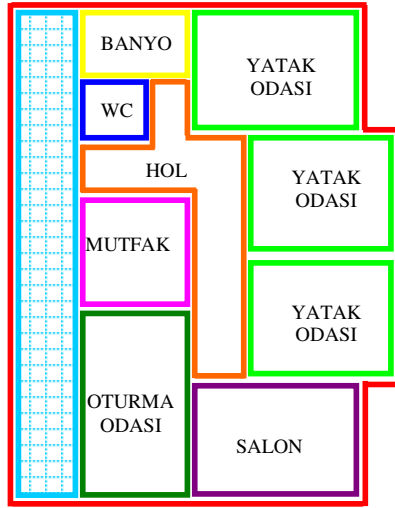
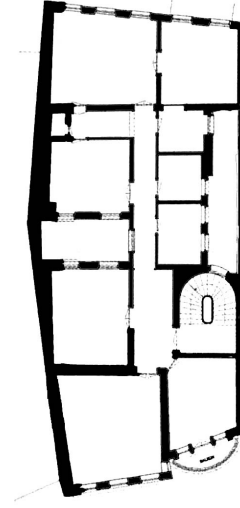
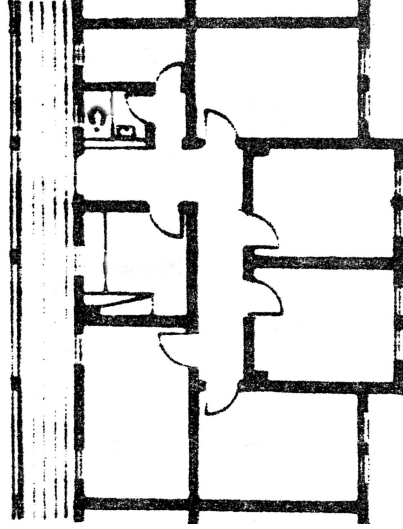
Konut mekânlarının paylaşımında çocuklar ve baba kendine ait mekân talebinde kadınlardan daha şanslıdır. Evlerde eğer yeterli oda varsa, erkek hemen kendine bir çalışma mekânı oluşturmaya çalışmaktadır. Böylece evde oturma odası, yatak odası ve çalışma odası erkeğin yaşamını geçirdiği mekânlar haline gelmektedir. Buralar

evin en iyi döşenen yerleridir. Çocuklar da kendilerine ait oda istemekte babaları kadar şanslı olabiliyorken, kadına ait bir odaya gerek görülmemektedir. (Özbay, 1996) Woolf'un da "Kendine Ait Bir Oda" kitabında bahsettiği gibi kadın varolan mekânları hep birileriyle paylaşmak zorunda kalmıştır. Kendine ait bir odasının olmayışı kişisel meziyetlerini geliştirmesini, istediği şeyleri yapmasını da engellemiştir. (Woolf, 1992)

Mutfaklar, kadının gününün büyük çoğunluğunu geçirdiği ve genellikle aile fertlerinden kimsenin burada uğraşmayı istemediği için kadınların mekânı olarak nitelendirilmektedir. Fakat buralar da genel itibarı ile dar ve karanlık alanlardır ki zaten burada kadının dinleniyor olması mümkün değildir. Çünkü kadın burada ya yemek pişirmekle ya da bulaşık yıkamakla uğraşmaktadır. Johnson (1990), erkeğin geleneksel olarak konut içinde "çalışma" veya "bahçe odası" gibi kişiye özel mekânları olma geleneği varken, kadınların mekânı olarak görülen oturma odaları ve "rüya" mutfakların asla kişiye özel mekânlar olmayacağına dikkati çekmektedir.

5.3. FARKLI DÖNEMLERDEKİ GELİŞMELERİN KONUT İÇ MEKÂNLARINA ETKİSİ

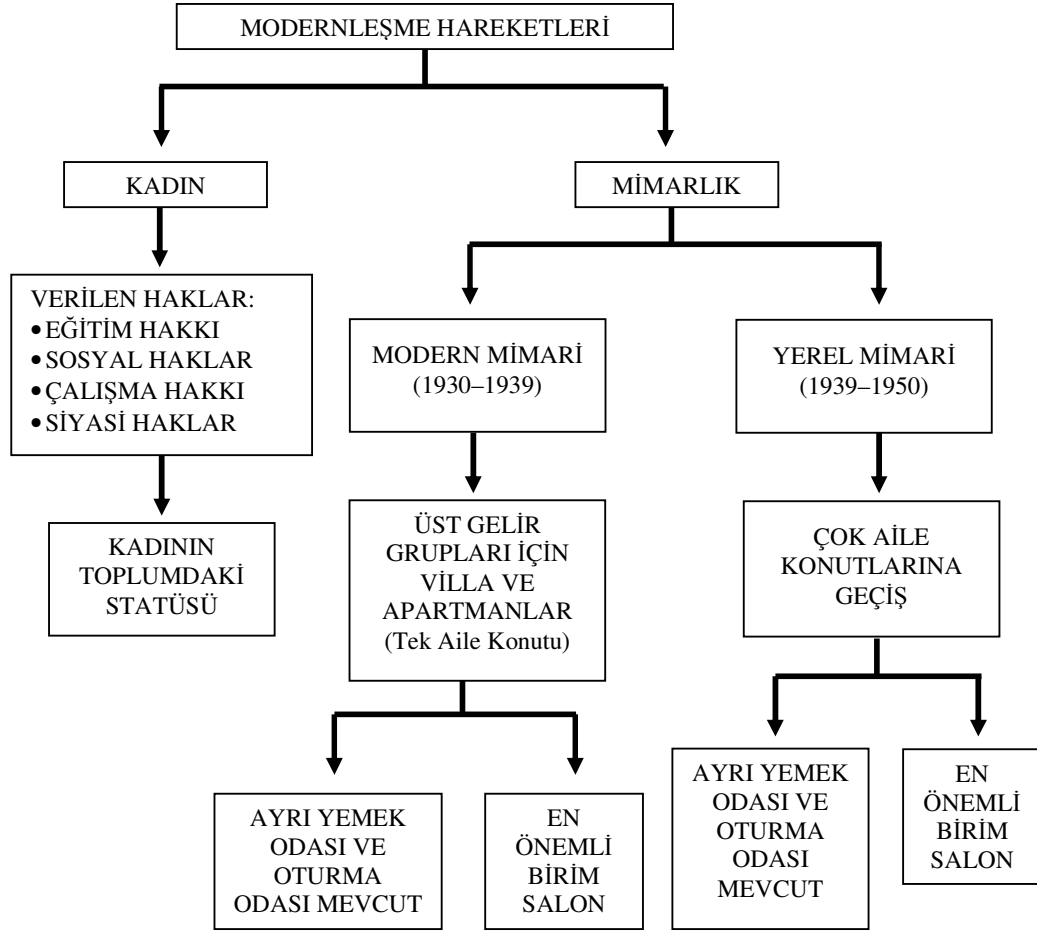
Bu başlık altında, uygulanmış çeşitli konut planları seçilerek bir analiz yapılmaya çalışılmıştır. Her bir dönemin konut özelliklerini gösterebilmek için tasarımlar Erken Cumhuriyet, 1950–1980 Arası ve 1980 Sonrası dönemlerine göre sınıflandırılmıştır. Ayrıca, Cumhuriyet Öncesi Döneme ait iki apartman örneği de tarihi gelişimi gösterebilmek açısından çalışmaya dahil edilmiştir. Her dönem için o dönemin değişim parametrelerini bir arada gösteren ve bu parametrelerin birbirlerine etkilerini yansıtan birer diyagram hazırlanmıştır. Daha sonra, konut planları ve her konut planının altına birimler arasındaki ilişkileri gösterebilmek için düzenlenmiş şemalar yerleştirilmiştir. Bu şemalardan ilki, her birimin işlevinin ne olduğunu ifade etmek için renklendirilmiş konut planları iken, diğeri birimler arası ilişkileri gösteren fonksiyon şemasıdır. Düzenlenen fonksiyon şemalarında, kadının en çok kullandığı mekânlar olduğu düşünülen mutfak, oturma odası ve ebeveyn yatak odası, oturma odası almayan konutlarda ise salon farklı şekilde taranmış ve bu mekânlar arasındaki ilişki incelenmeye çalışılmıştır.

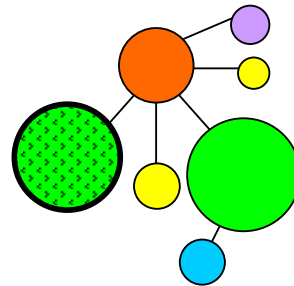
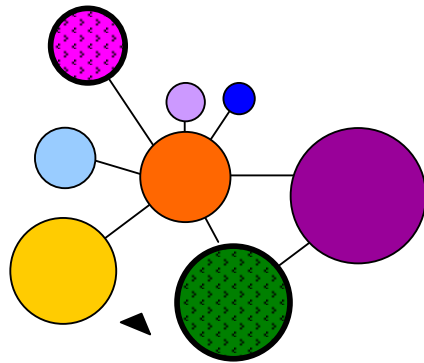
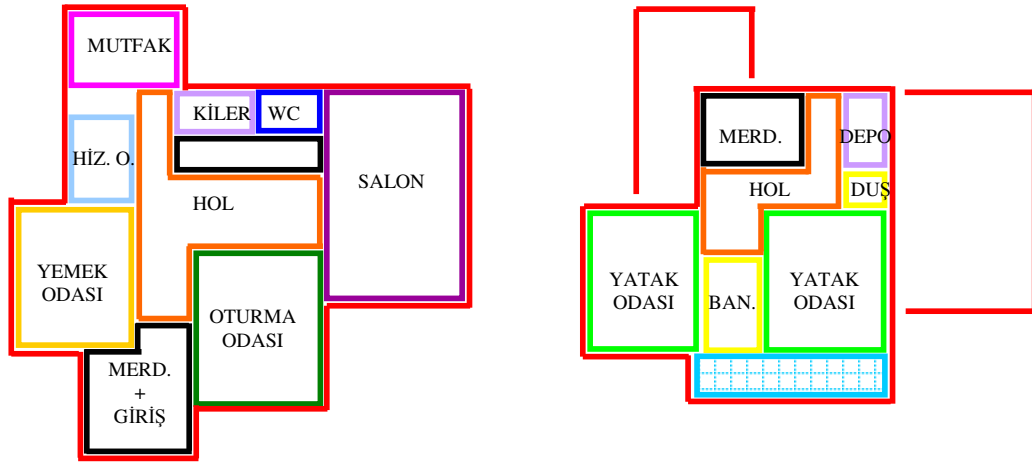
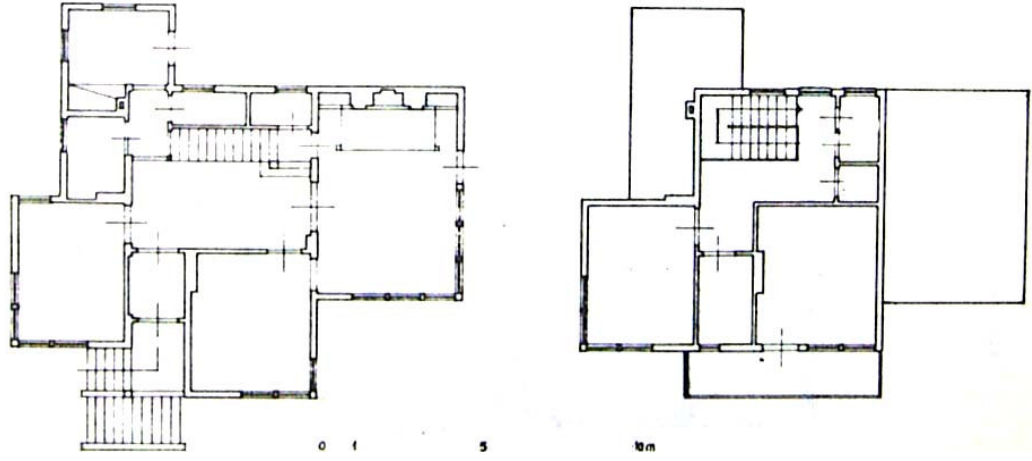

Şekil 5.1: Harikzedegan Apartmanı, İstanbul,1922 (Dülgeroğlu, 1995)

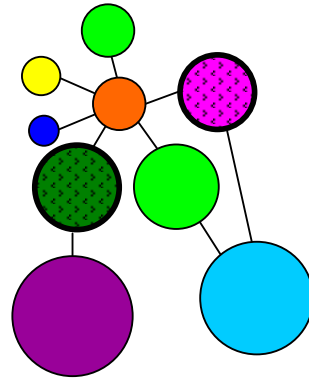
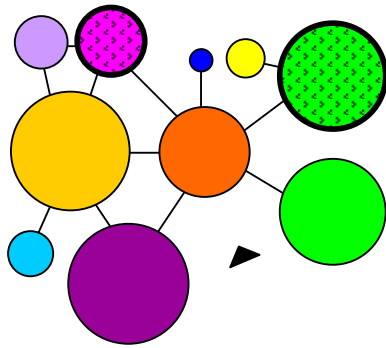
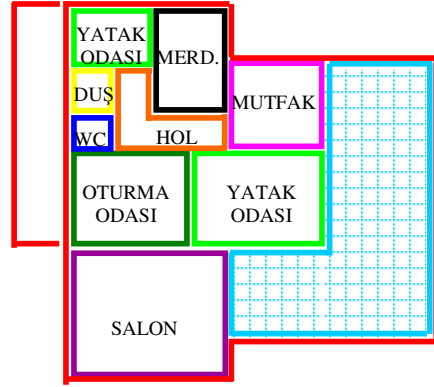
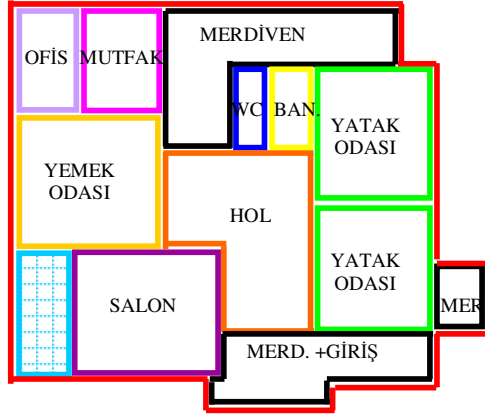
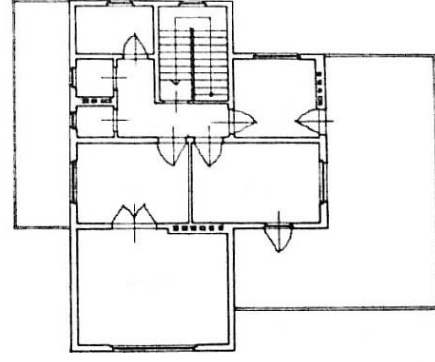
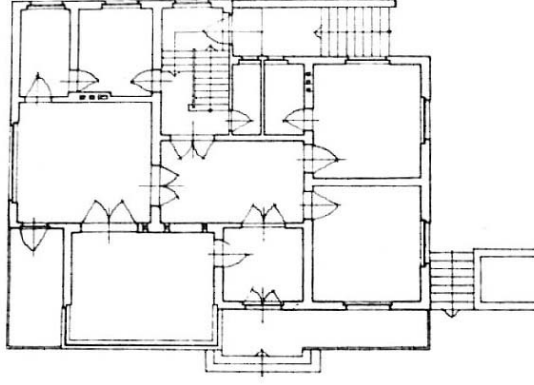
Şekil 5.2: Rosolimo Apartmanı, Meşrutiyet Caddesi, İstanbul, 1900'ler (Mimarlık, 2007)

Tablo 5.1: Erken Cumhuriyet Dönemi (1923–1950) İçinde Kadın ve Mimarlık

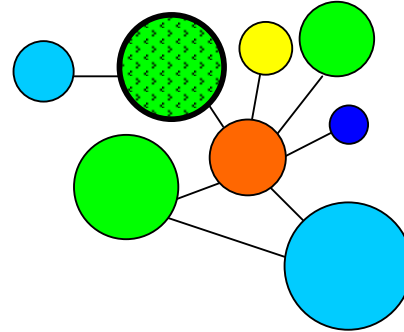
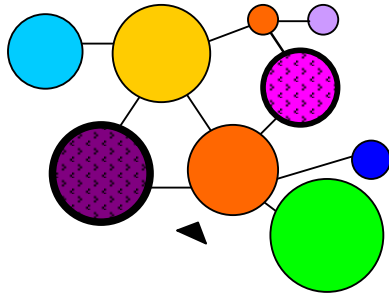
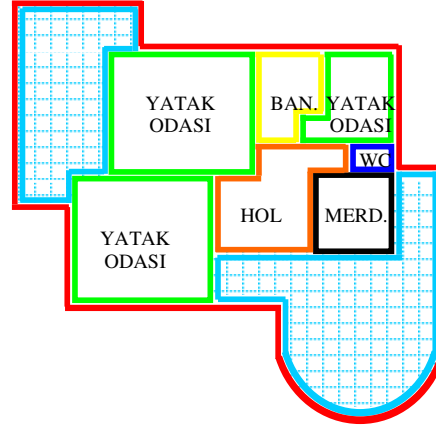
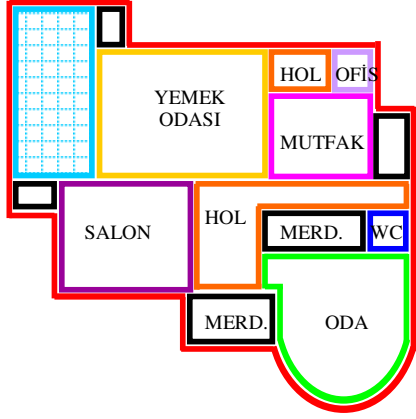
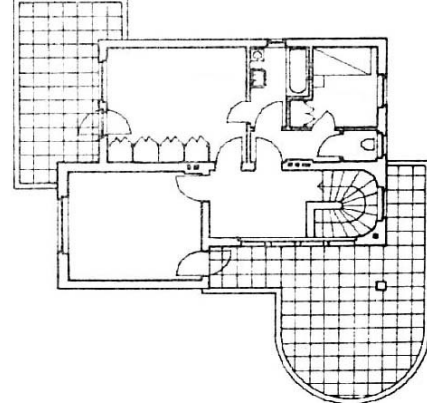
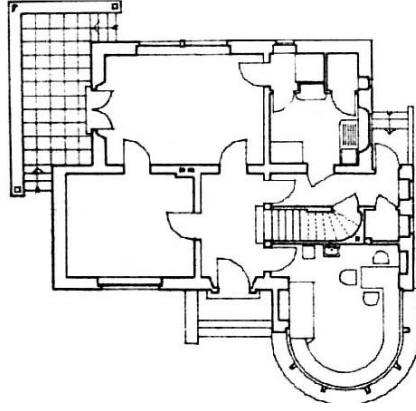

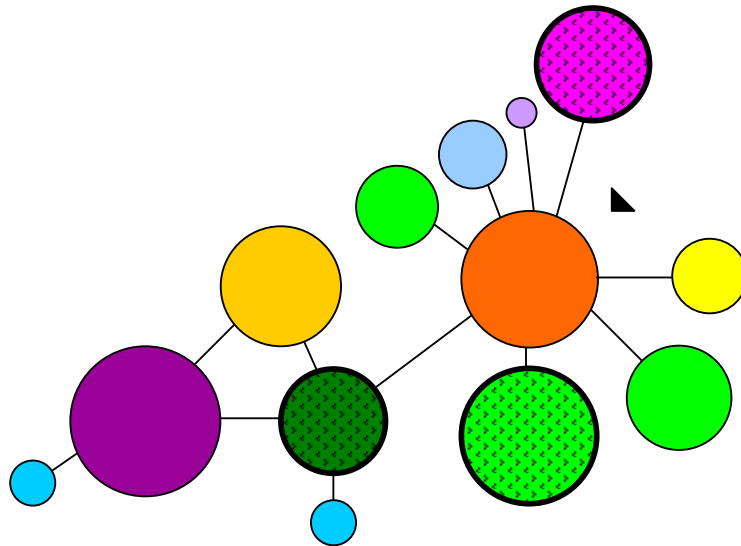
Şekil 5.3: Sait Bey Evi, 1932 (Aslanoğlu, 1980)

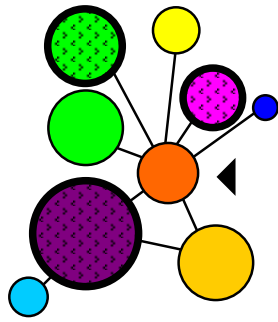
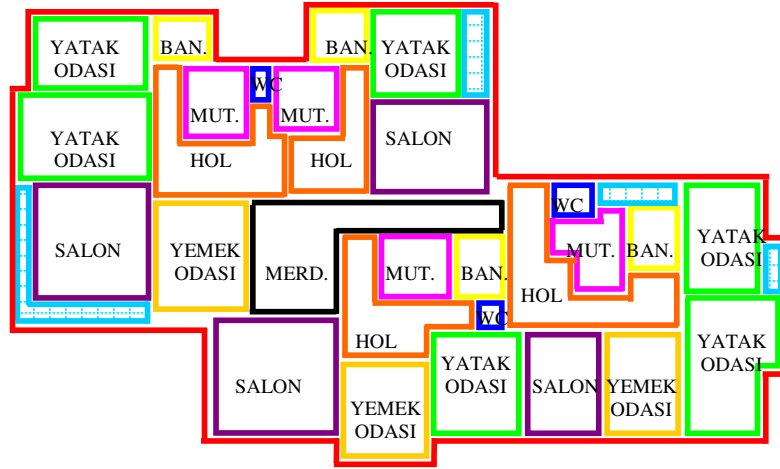
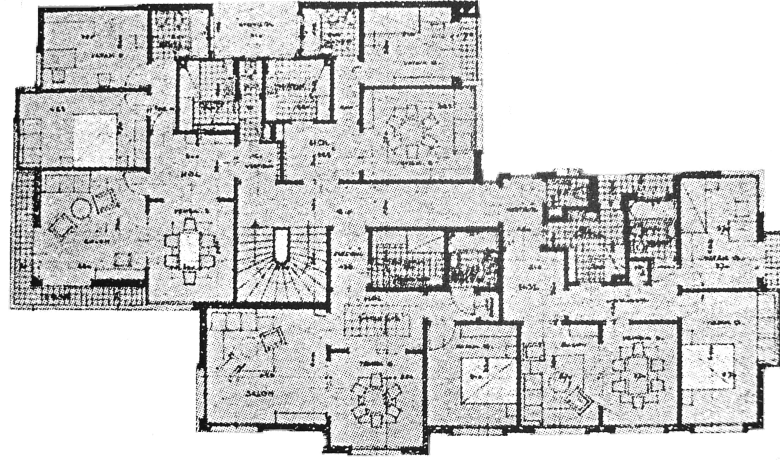
Şekil 5.4: İsmail Hakkı Bey Evi, 1932 (Aslanoğlu, 1980)

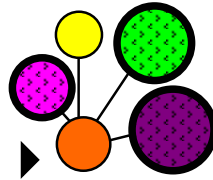
Şekil 5.5: Celal Bey Evi, 1932 (Aslanoğlu, 1980)

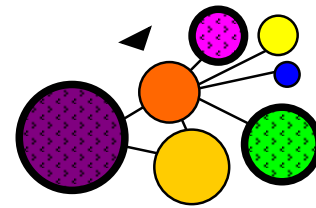
90

3+1 Tipi Daire

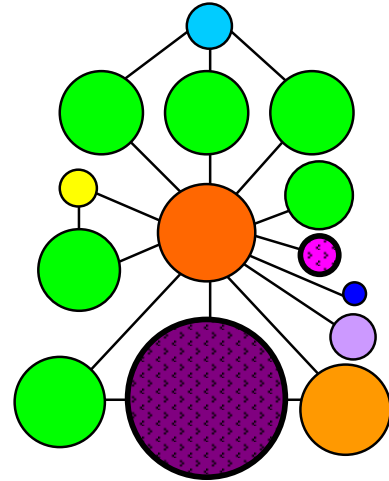
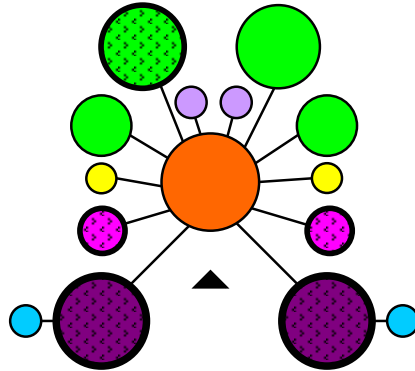
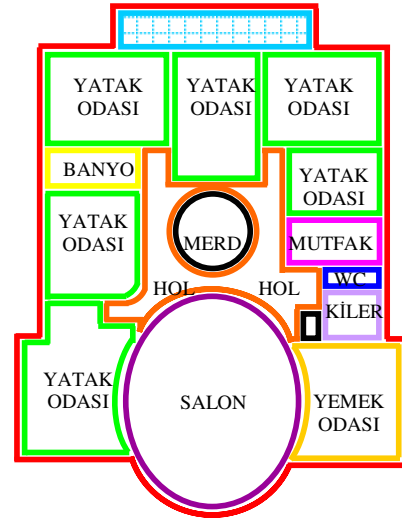
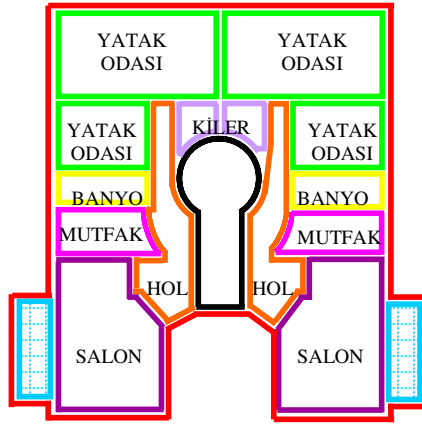
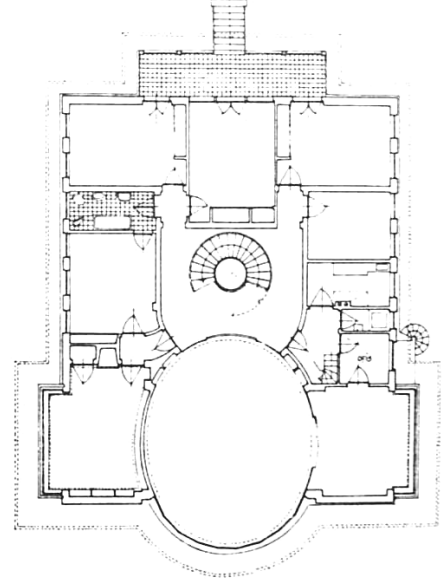
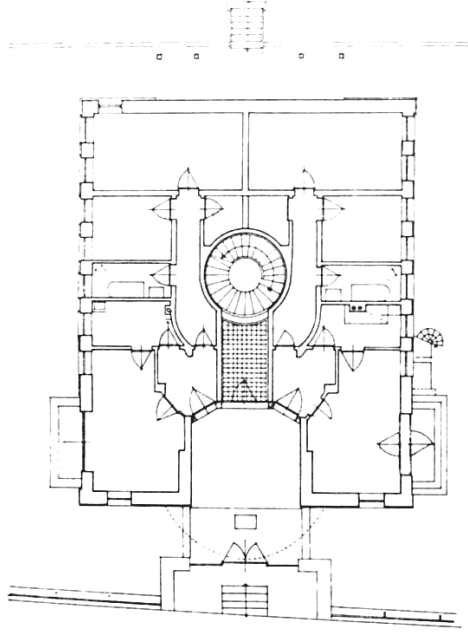

1+1 Tipi Daire

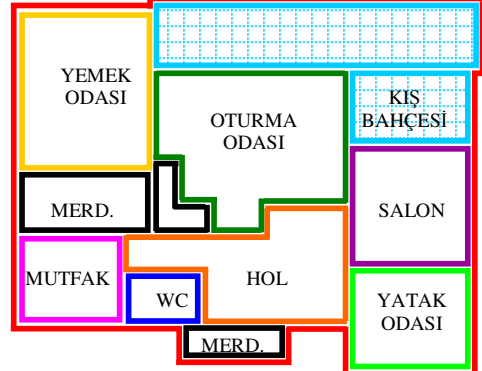
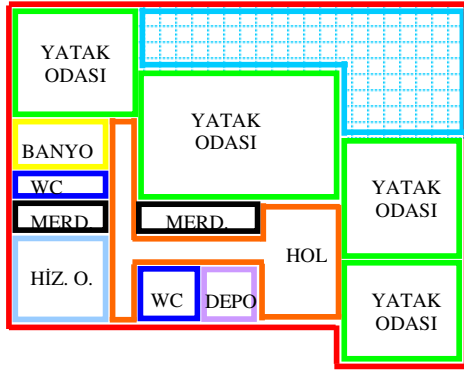
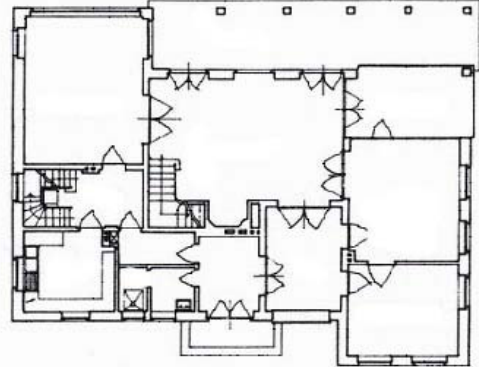
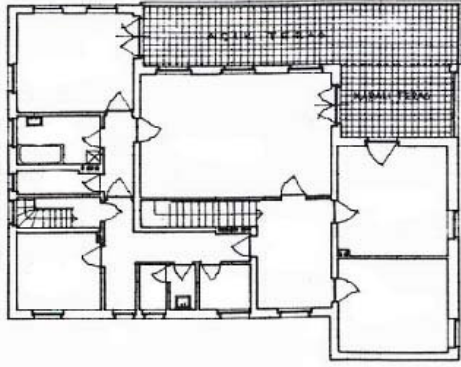

2+1 Tipi Daire

Şekil 5.7: Çocuk Esirgeme Kurumu Kira Evi, 1930'lar, Ankara (Arkitekt, 1936)

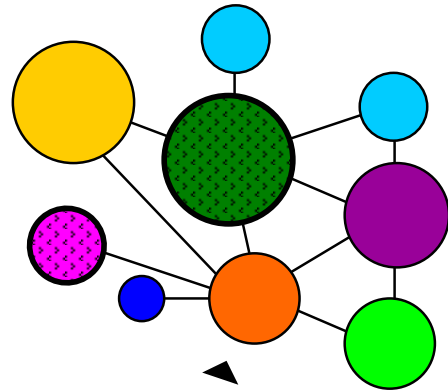
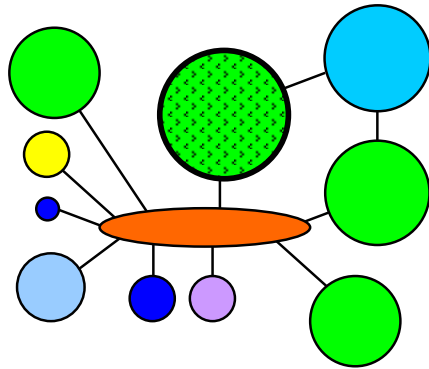

Şekil 5.8: Prof. A. Ağaoğlu Evi, 1938 (Aslanoğlu, 1980)

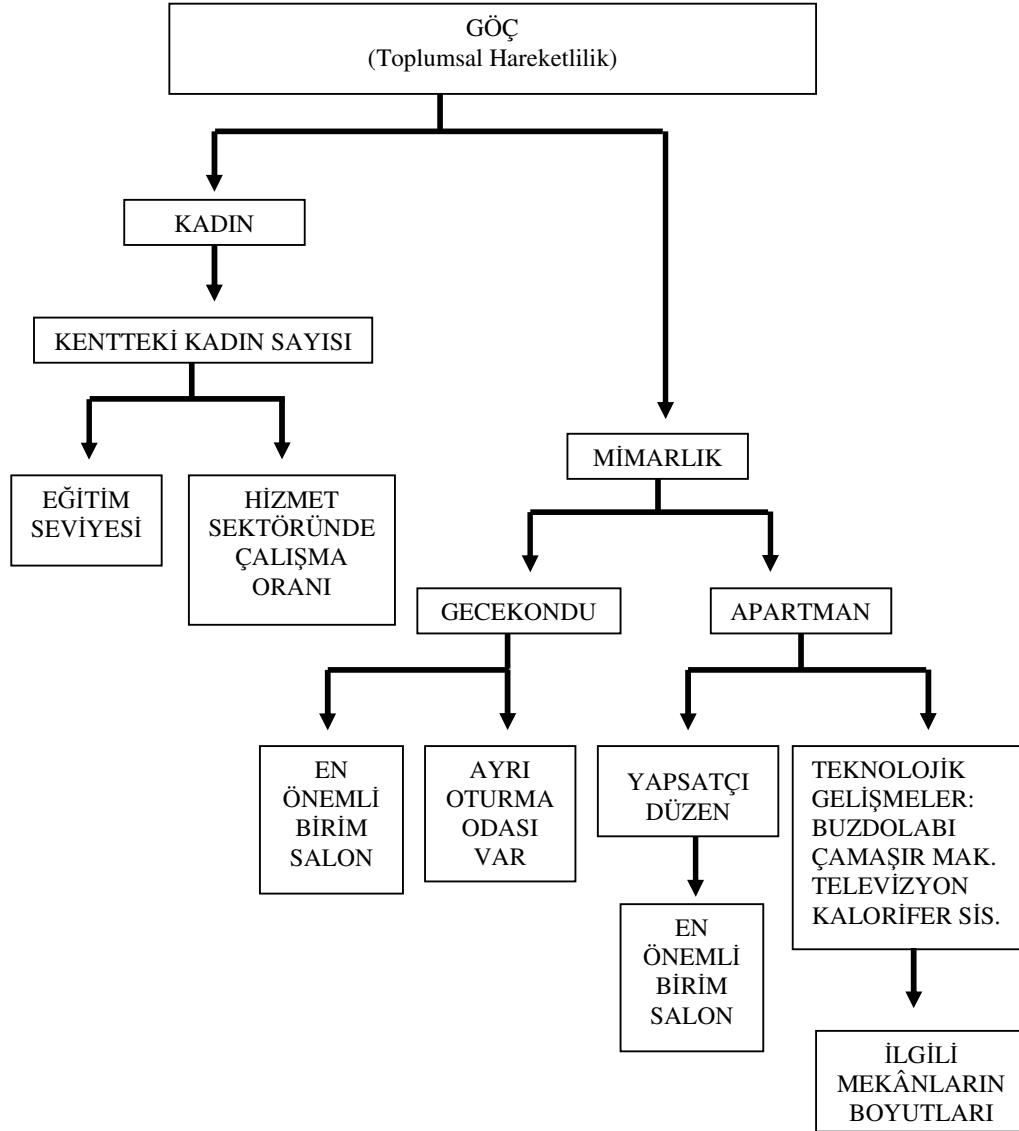
BİRİNCİ KAT PLANI

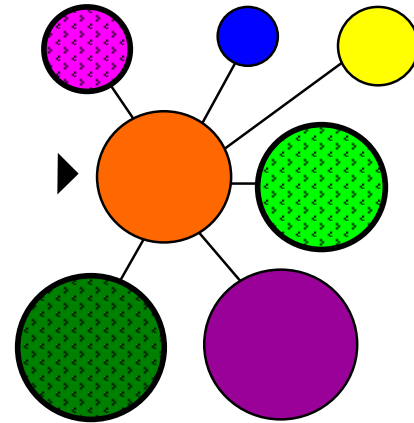
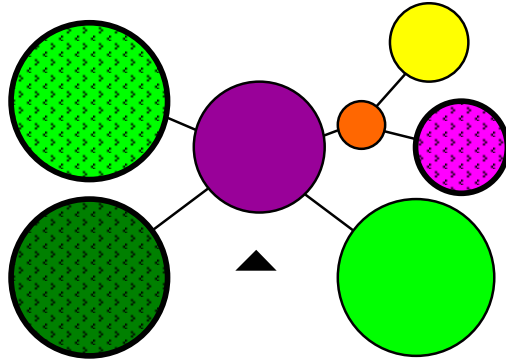
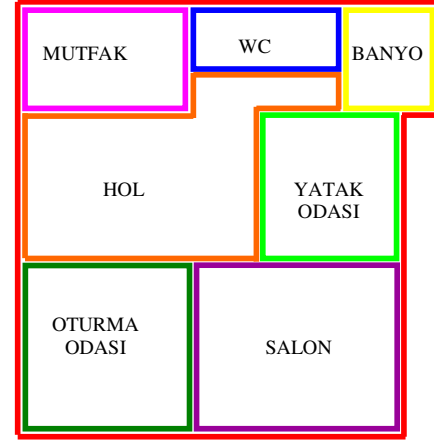
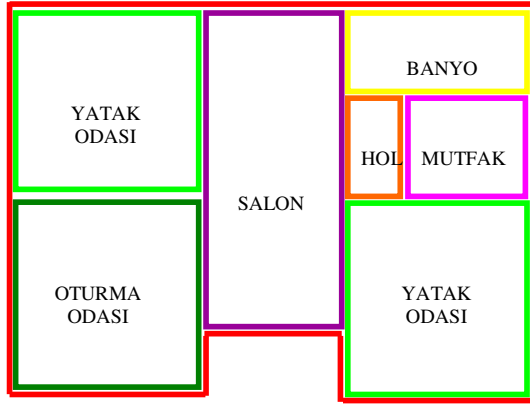
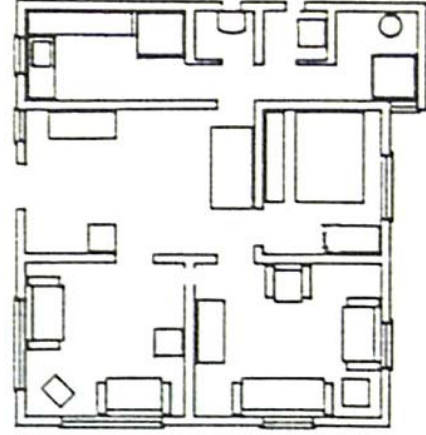
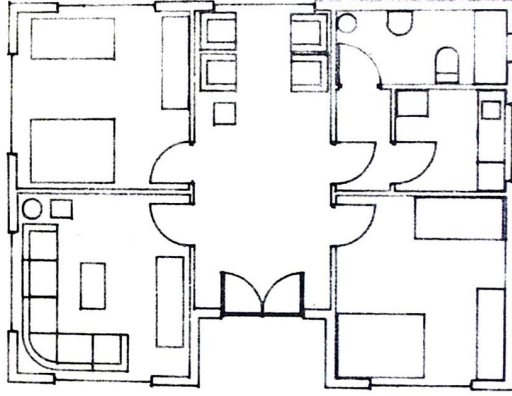
ZEMİN KAT PLANI

Şekil 5.9: Cenap And Evi, 1952 (www.mimarlikmuzesi.org)

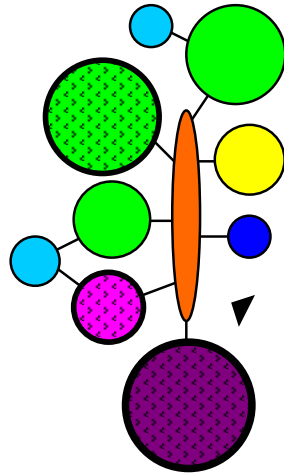
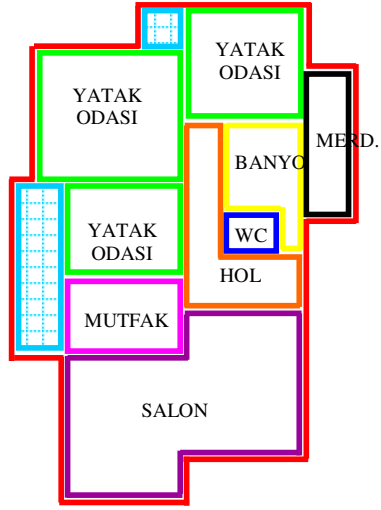
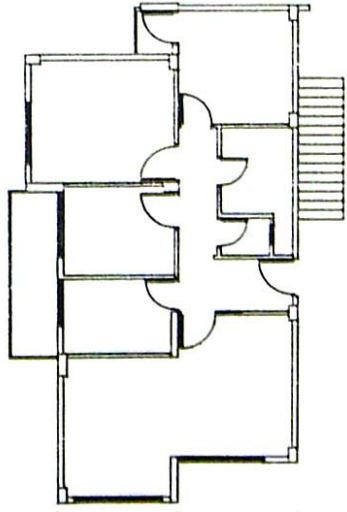
Tablo 5.2: 1950–1980 Arası Dönem İçinde Kadın ve Mimarlık

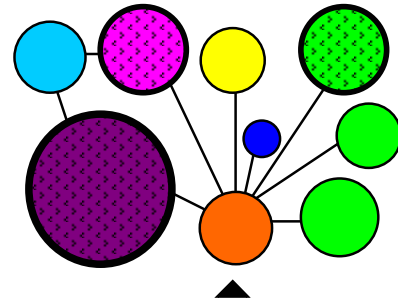
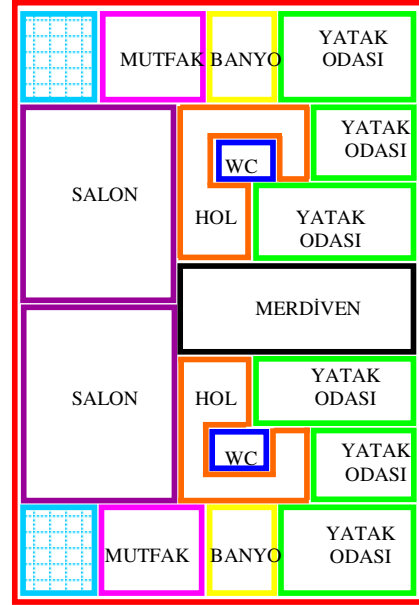
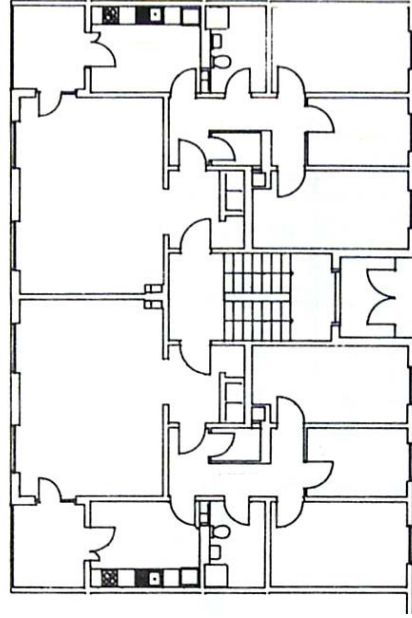

Şekil 5.10: İstanbul Toplu Konut Örneği
(Bayazıt, N. ve Diğ., 1992)

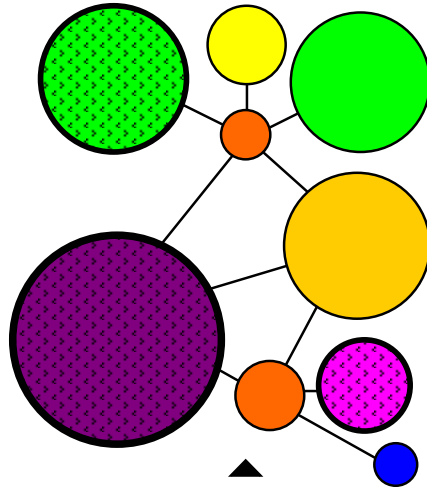
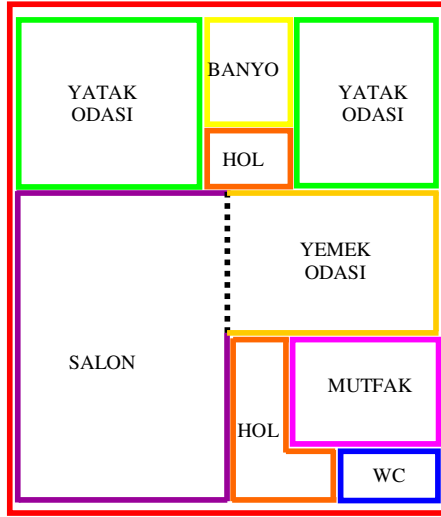
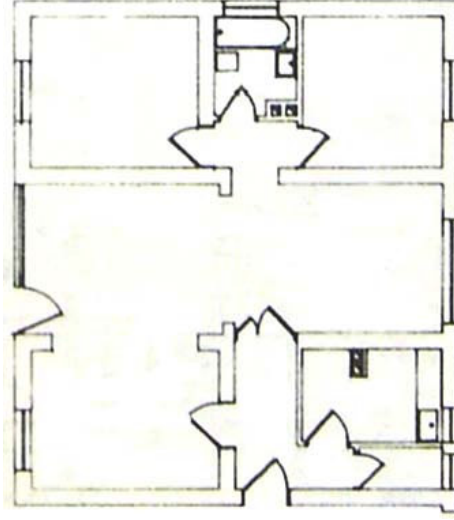
Şekil 5.11: İstanbul Toplu Konut
Örneği (Bayazıt, N. ve Diğ., 1992)

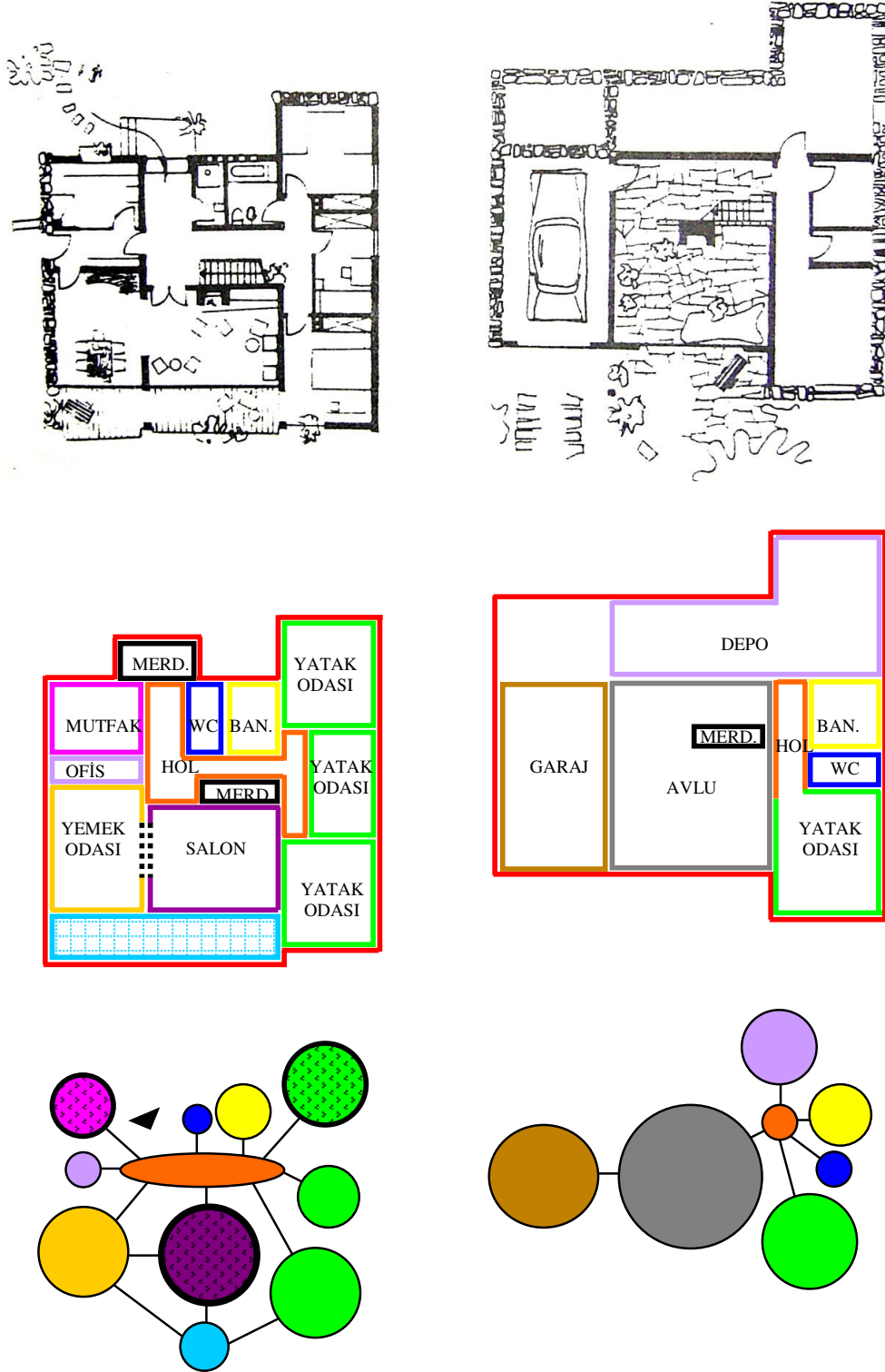
Şekil 5.12: SSK Toplu Konut Örneği
(Bayazıt, N. ve Diğ., 1992)

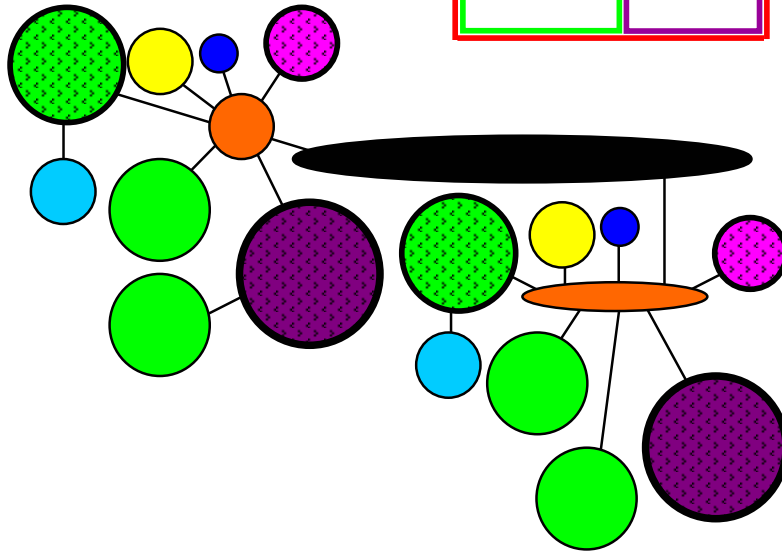
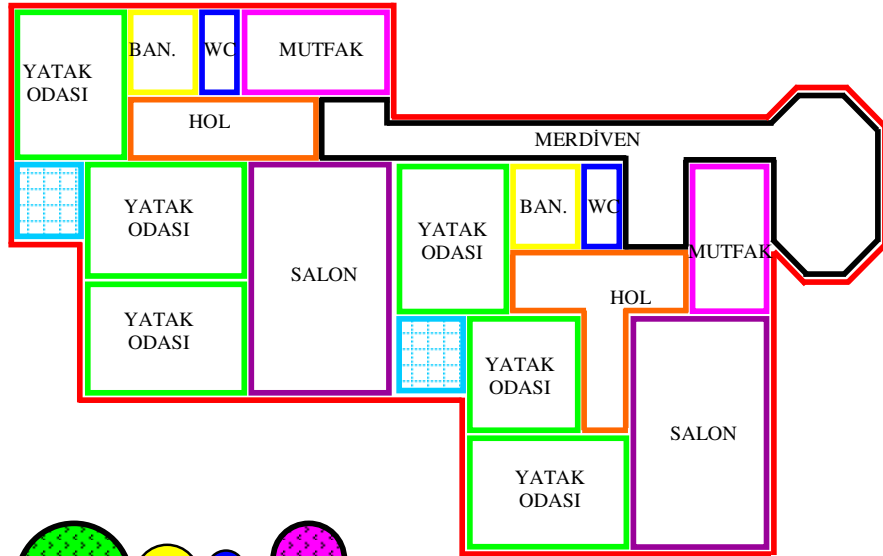
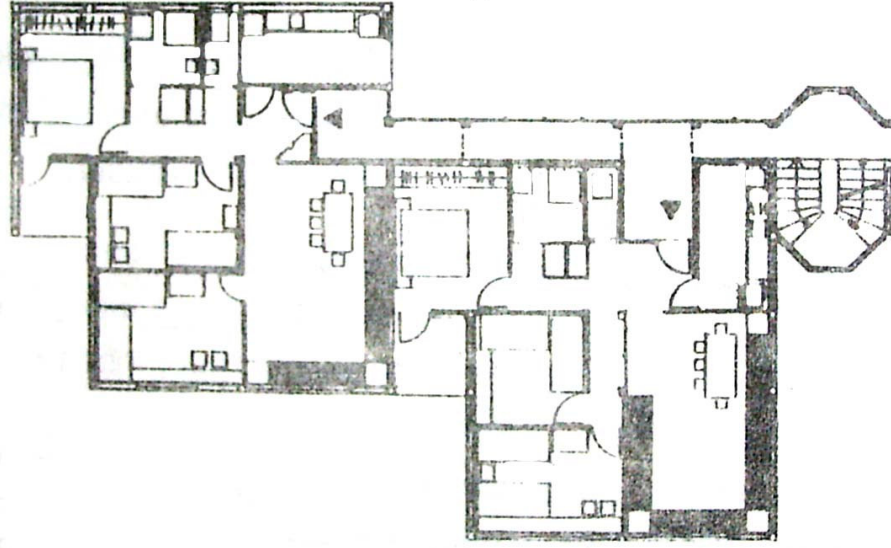
Şekil 5.13: Ataköy Toplu Konut Örneği
(Bayazıt, N. ve Diğ., 1992)

Şekil 5.14: Ataköy Toplu Konut Örneği (Bayazıt, N. ve Diğ., 1992)

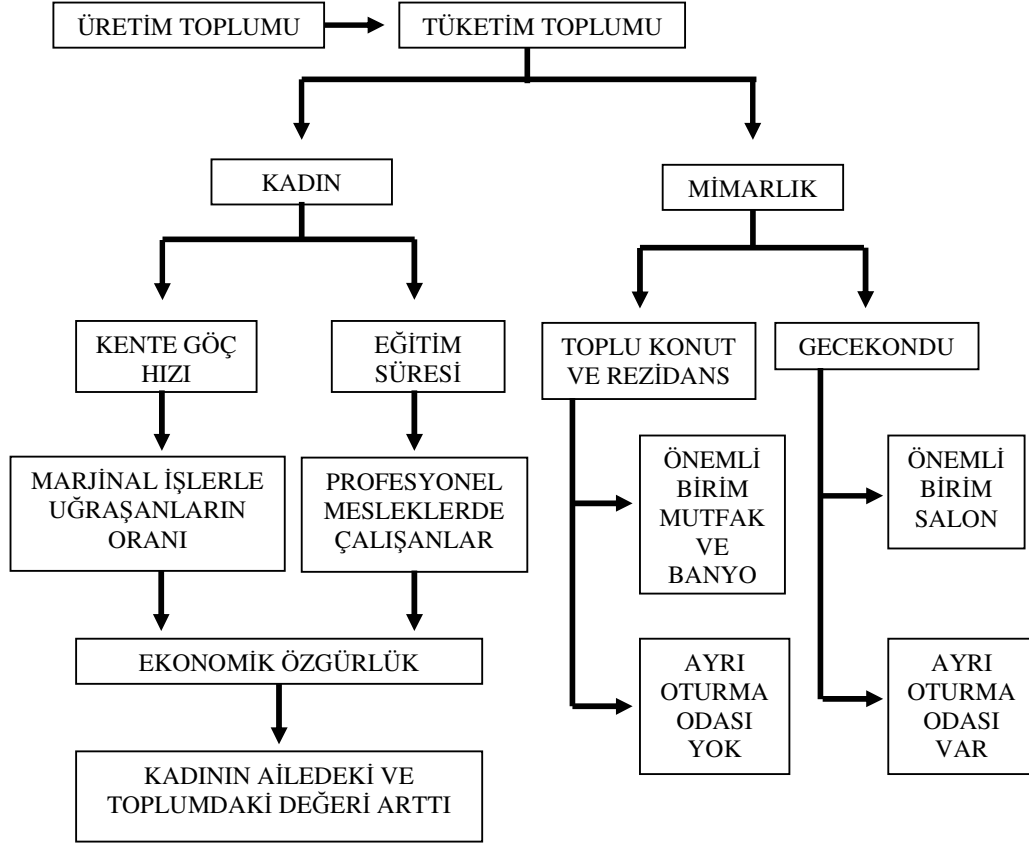

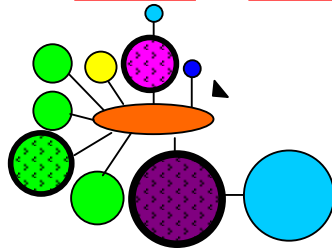
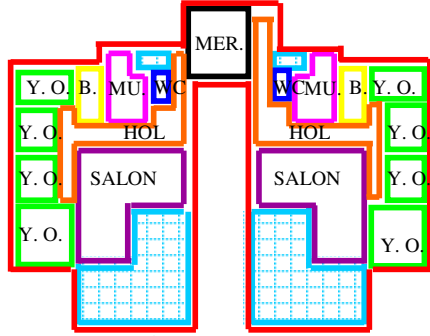
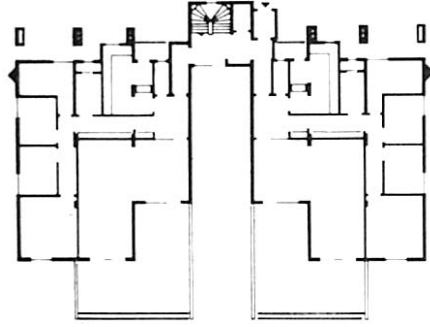
Şekil 5.15: 4. Levent K Tipi Konut Plan Örneği, 1954–1960 (Dülgeroğlu, 1995)

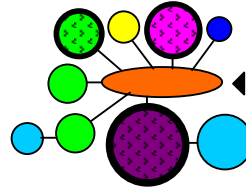
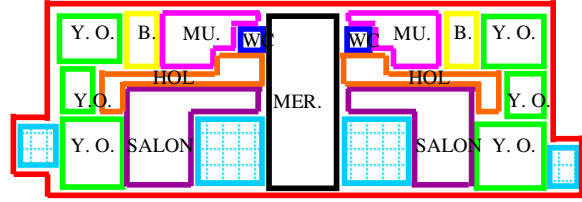
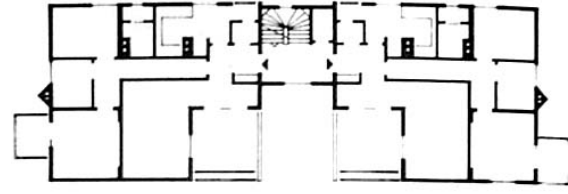
Şekil 5.16: Çorum 1000 Evler Kat Plan Örneği (Dülgeroğlu, 1995)

Tablo 5.3: 1980 ve Sonrası Dönem İçinde Kadın ve Mimarlık

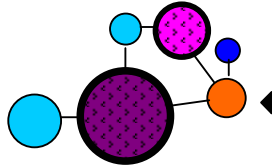
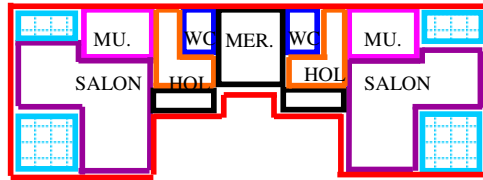
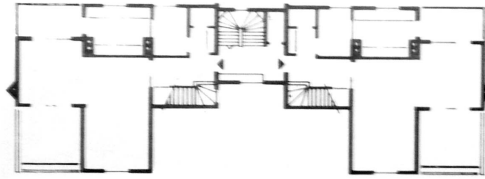

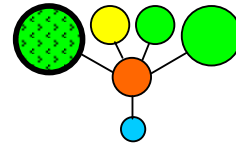
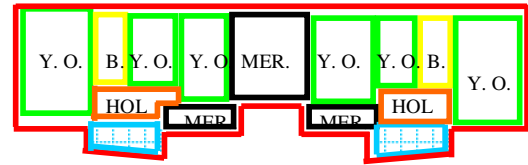
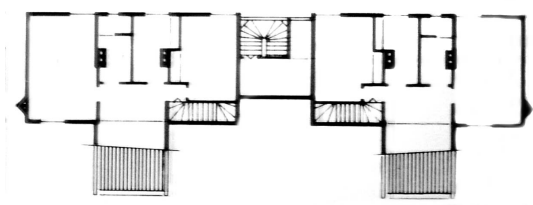
Zemin Kat Planı

5. Kat Planı

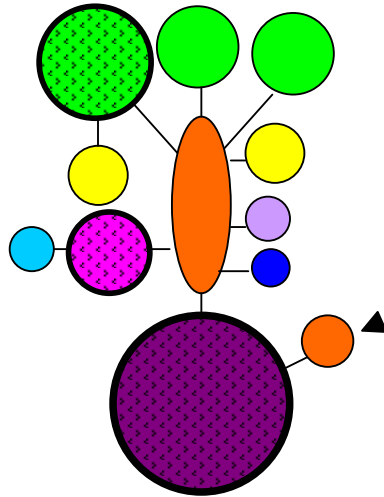
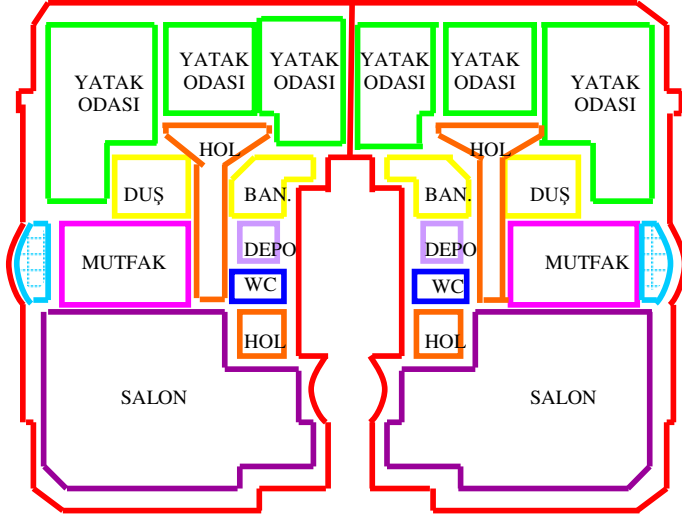

6. Kat Planı

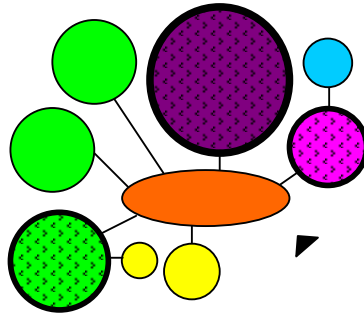
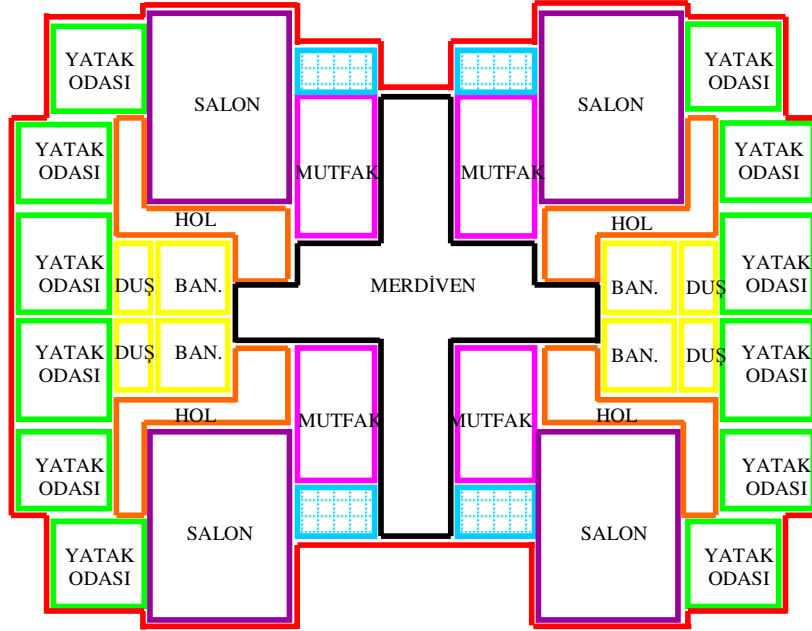
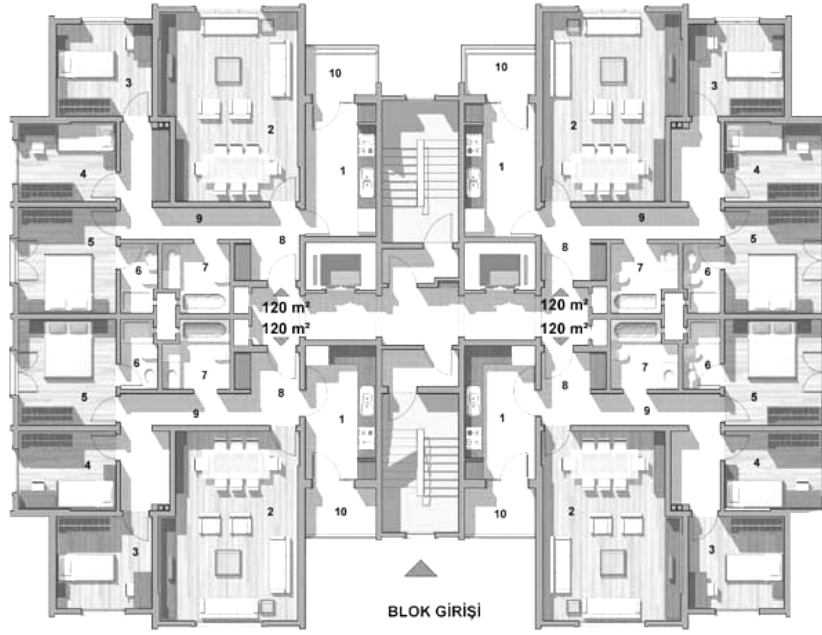

7. Kat Planı

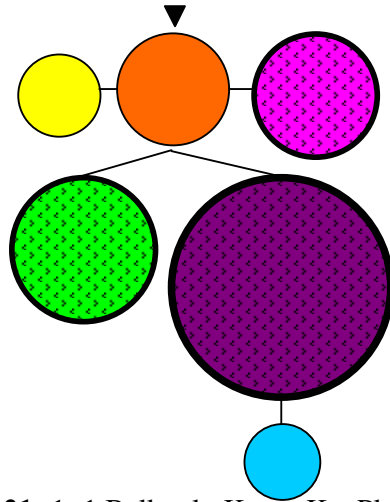
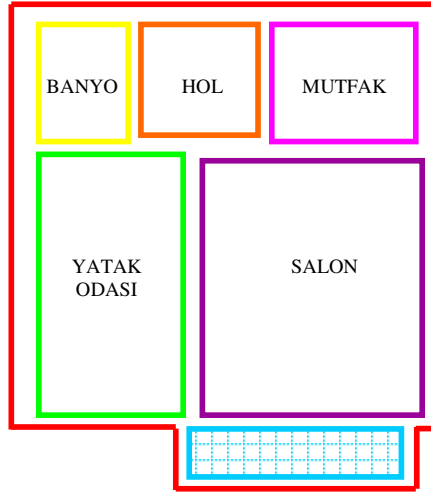
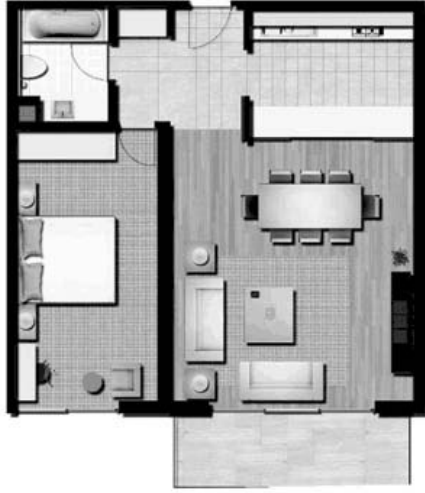
Şekil 5.18: Sürücüler Teras Evler Sitesi, 1989–1992, Ankara (Yapı, 1999)

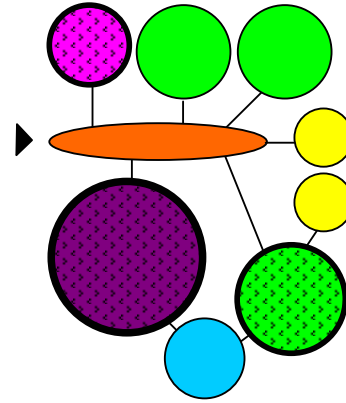
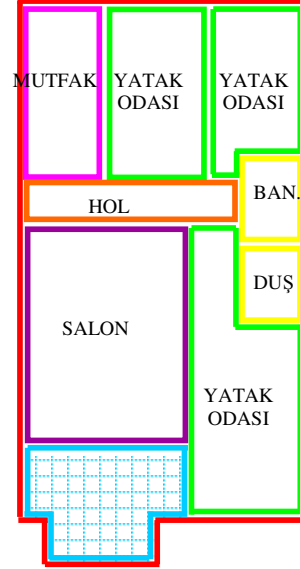
Şekil 5.19: Mercan ve Platin Konutları Kat Plan Örneği, 1990'lar, Ulus, İstanbul
(www.mimarlikmuzesi.org)

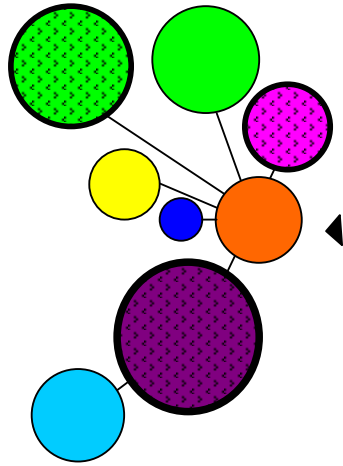
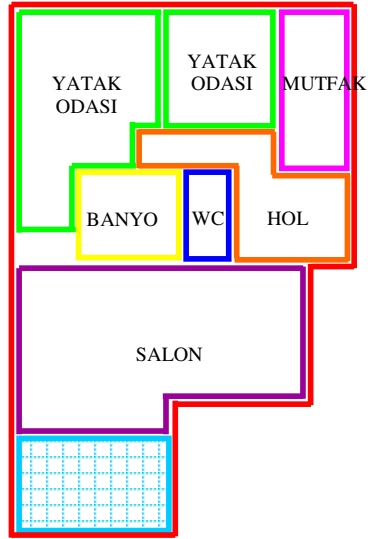
Şekil 5.20: Soyak Olympiakent E Blok Kat Plan Örneği, Halkalı, İstanbul
(www.soyak.com.tr)

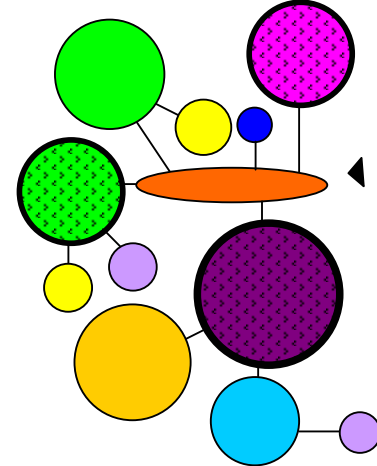
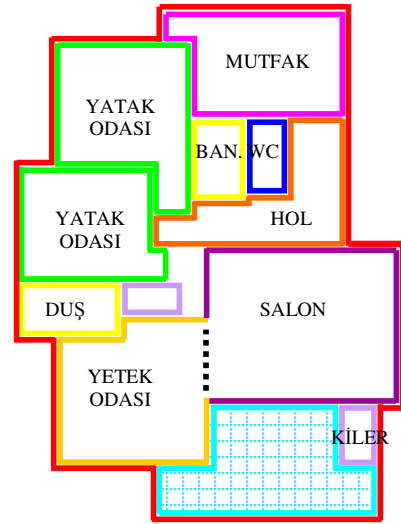
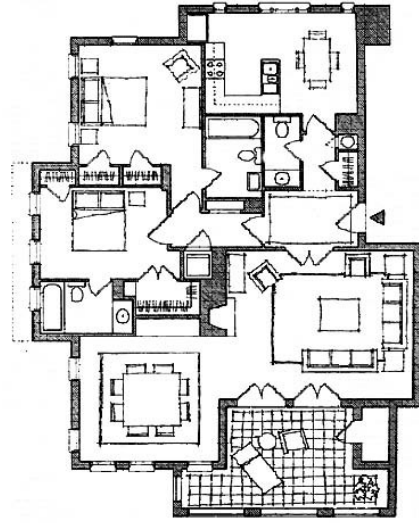
Şekil 5.21: 1+1 Balkonlu Konut Kat Plan
Örneği, Ümraniye, İstanbul
(www.ev-idea.com)

Şekil 5.22: 3+1B (Bahçe) Konut Kat
Plan Örneği, Ümraniye, İstanbul
(www.ev-idea.com)

Şekil 5.23: Göktürk, 2+1 A Konut Kat Plan Örneği, Kemerburgaz, İstanbul
(www.istanbulbis.com)

Şekil 5.24: Yalikonakları/Kuzguncuk Evleri Kat Plan Örneği, İstanbul
(www.kemergroup.com)

Seçilen konut planlarına bakıldığı zaman Cumhuriyet Öncesi Dönemdeki konutların oda sayısının fazlalığı dikkat çekmektedir. Dönemin apartman konutlarına birer örnek teşkil eden bu yapılarda ayrı oturma odası ve salon gözlemlenmektedir. Plan içinde tuvalet ve banyo da ayrı ayrı yerini almaktadır.

1923–1950 yılları arasındaki dönemi kapsayan Erken Cumhuriyet döneminde, konutların iki katlı olması ve yatak odalarının üst katlarda yer alması nedeniyle, mutfak ve oturma odası arasında sıkı bir ilişki varken, yatak odaları bu birimlerden uzak kalmıştır. Bu dönem evlerinde mutfak, genellikle giriş ile ilişkilendirilmiş olup kiler gibi depolama ihtiyacını karşılayacak birimlere sahiptir. Bu durum, kadınlar için avantaj sağlamaktadır. Mutfaka yakın bir yere konumlandırılmış kilerler, mutfağın gereksiz kalabalıktan arındırılarak, erzakların depolanmasını ve böylece kadınların rahat hareket etmesini sağlamıştır.

Genellikle apartman dairelerinden oluşan 1950–1980 Arası Dönemde yapılmış konutlarda mutfak toplam konut alanı içinde daha küçük bir yere sahiptir. Kadınların gününün çoğunu mutfakta geçirmesine rağmen buralar oturulacak ya da yemek yenebilecek boyutlarda tasarlanmamıştır. Hatta yapsatçı düzenin getirmiş olduğu, her kata mümkün olduğunca çok daire yapma politikası, mutfakların aydınlatma bacalarından ışıklandırılmasına yol açmıştır. Böylece, bu dönem evlerinin çoğunda mutfaklar doğrudan ışık alamayan ve dolayısıyla rutubetin çok olduğu birimler haline gelmiştir. Kadınlar da bu yarı karanlık mekânlarda günlerinin büyük bir kısmını geçirmeye mahkûm olmuşlardır. Bu dönemde oturma odalarının yavaş yavaş ortadan kalktığı ve salonların oturma işlevi için kullanıldığı görülmektedir. Oturma işlevi için gerek ayrı bir odanın kullanıldığı gerekse misafir ağırlama ve oturma işlevinin beraber karşılandığı konutlarda mutfaklar oturma yere yakın konumlandırılmıştır. Bu da servis yaparken kadının mutfakla oturma odası ya da salon arasında gidiş gelişlerini kolaylaştırmıştır.

1980 Sonrası Dönemde ise oturma odalarının alt gelir grupları dışında ortadan kalktığı ve yatak odalarının daha özelleştiği görülmektedir. Artık, bu dönemden sonra ebeveyn yatak odalarının kendine özel banyoları olduğu gözlenmektedir. 1980 sonrası dönemde beyaz eşyaların da mutfaklarda yerini almasıyla bu birimler büyümüş ve mutfaklar sadece yemek pişirilen yerler olmaktan çıkıp aynı zamanda yemek yenen birimler haline dönüşmüştür. Hatta çoğu ailelerde mutfaklara yerleştirilen televizyonlarla buralar oturma odası gibi kullanılmaya başlanmıştır.

Böylece, diğer aile bireyleri de mutfakta daha fazla zaman harcamaya başlamıştır. Diğer aile bireyleri de bulaşıkların makineye yerleştirilmesi, atıştırılacak şeylerin kişi tarafından hazırlanması, alışveriş poşetlerinin yerleştirilmesi gibi bazı işleri yapmaya başlamış ve kadının yükü biraz daha hafiflemiştir. Ayrıca bu vesileyle kadın ailesi ile daha çok vakit geçirmeye fırsat bulmuştur. Bu dönem konutlarında da mutfakla giriş ve salonlar yakın konumlandırılmışlar.

5.4. BÖLÜMÜN SONUÇLARI

Bu bölümde, kadın hem tasarımcı hem de kullanıcı olarak ele alınmıştır. Dünya kadınları tasarım sektöründe yerini alabilmek için birçok mücadele vermişken, Türkiye'deki kadınlara bu hak da diğerleri gibi tepeden inme bir şekilde verilmiştir. 1934 yılında mezun olan ilk kadın mimarlara kurumlarda iş imkânları tanınmıştır. Kadınlık rollerini yerine getirmek için daha avantajlı olan bu durum kadın mimarlar tarafından benimsenmiştir. Günümüzde de Mimarlık Fakültelerinden mezun olan kadınların çok azı serbest piyasada çalışmaya cesaret etmektedir. Bu yolu seçenler de genellikle konut tasarımı, dekorasyon, restorasyon gibi kulvarlarda mesleklerini ifa etmektedir.

Diğer açıdan bakıldığında ise, yani kadın kullanıcı olarak ele alındığında kadınların sosyal sınıflarının konutun yerini seçerken tercihlerini etkilediği görülmektedir. Kadınların maddi durumu, eğitim durumu ve çalışma oranı arttıkça konutta aradıkları en önemli unsur sosyal çevrenin iyi olmasıdır. Özellikle düşük eğitilmiş ev kadınları için ise komşuluk ilişkileri son derece önemlidir. Ancak, bütün sosyal sınıflardan kadınların konutlarından beklentileri aynıdır. Hepsi de her şeyden önce evlerinin kullanışlı, sağlıklı ve az emek gerektirecek şekilde tasarlanmasını istemektedir.

Geçmişten günümüze kadar kadınla konut birbiri ile özdeşleştirilmiştir. Ancak konutla çok fazla etkileşim içinde olduğu halde kadının kendine ait özel bir odası yoktur. Kadın varolan mekânları hep biri ile paylaşmak zorunda kalmıştır. Buna karşılık erkek varolan bütün imkânları zorlayarak kendine bir mekân açmaya çalışmakta, varsa bir odayı kendine çalışma odası olarak tahsis etmekte, yoksa garajı, bodrumu ya da bahçedeki müstemilatı boş zamanlarını geçirmek için döşemektedir.

Bu bölümde bir de analiz çalışması yapılmış ve Erken Cumhuriyet, 1950–1980 Arası ve 1980 Sonrası Dönem olmak üzere üç evreye ayrılan, Cumhuriyet Dönemi içinde

uygulanmış olan konut planlarında hem birimlerin birbirleri ile olan ilişkileri hem de kadınların en çok kullandığı düşünülen mekânlar olan mutfak, oturma odası, ebeveyn yatak odasının birbirine yakınlık dereceleri incelenmiştir. Buna göre üç dönemde de mutfak ile oturma odası veya salon arasında sıkı bir ilişki kurulduğu görülmüştür. Depolama işlevinin konutların küçülmesiyle yavaş yavaş ortadan kalktığı, yatak odalarının ise son dönemde özelleştiği ve kendisine özel ebeveyn banyolarının doğduğu saptanmıştır. Ancak bu mekânların hiç biri kadının tek başına kullandığı birimler değildir. Sadece zamanının çoğunu buralarda geçirmektedir.

6. TEZİN SONUÇLARI VE ÖNERİLER

6.1. SONUÇLAR

Bu tez çalışmasında kadının değişimiyle konut kullanımı arasındaki ilişki ortaya konulmuştur. Kadının sosyolojik değişimi ve Cumhuriyet Döneminde kazandığı haklar sayesinde toplumdaki statüsünün değişimi, kullandığı konutuna da yansımıştır. Bu doğrultuda elde edilen sonuçlar şöyle sıralanabilir:

- Kadının merkezini oluşturduğu aile, sanayileşme ve kentleşmeyle, diğer bir deyişle üretim yapısındaki farklılaşma ile değişime uğramıştır. Ailenin ölçeği değişmiş, geniş aileden çekirdek aileye doğru bir geçiş yaşanmıştır. Bu dönüşüm sırasında kadın, ailesinde daha itibar gören bir statüye kavuşmuştur. Ailenin küçülmesi ile birlikte konutlar da küçülmüştür. Ayrıca aile içi ilişkilerin gelişmesi, hiyerarşik düzen ve cinsiyet farklılığının ortadan kalkması, ailenin her üyesinin daha fazla önem kazanması mekân organizasyonlarının değişmesini sağlamıştır.
- Cumhuriyetin ilanı ile birlikte kadına eğitim hakkı, siyasi ve sosyal haklar gibi birçok hak tanınmıştır. Eğitim seviyesi artan kadınların çalışma yaşamında yerlerini alma oranları da artmaktadır. Çalışan kadınlar ekonomik özgürlükleri sayesinde kendine güvenen, başarılı ve güçlü bir portre çizmektedirler. Ayrıca çalışan kadınların konfora düşkünlükleri de artmaktadır. Bunu, imkân varsa konut tasarımlarına yoksa dekorasyonlara yansıtmaktadırlar. Çalışan kadınların evleri her zaman ev kadınlarına göre daha gösterişli, ihtiyaçlarına ve zevklerine daha hitap edecek biçimde şekillenmiştir.
- Kadın ve konut ilişkisinin ne kadar geçmişe dayandığını ortaya koymak adına konutun nasıl doğduğu ele alınmış ve kadının geçirdiği her türlü değişim evresinde, konutun da yeniden şekillendiği görülmüştür. Toplumdaki üretim alışkanlıklarının değişimi, konutun kurgulanışını da değiştirmiştir. Ustasının kadın olduğu tarımsal toplumlarda konut dışı açık bir yapı sergilerken, ticarileşen toplumlarda kadının evlere hapsedilmesiyle içe dönük bir yapı kazanmıştır. Sanayileşen toplumlarla açığa çıkan özel ve kamusal alan ayrımı ile tekrar gündeme gelen konutun

biçimlenmesinde mekânların çok işlevli olduğu önceki dönemin aksine, işlevleri belli olan ayrı mekânlar ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu mekânların şekillenmesinde teknolojik gelişmeler de birincil rol oynamıştır. Televizyon, çamaşır ve bulaşık makineleri, buzdolabı gibi aletler mekânların biçimlenişinde etkin rol oynamışlardır.

- Cumhuriyetten günümüze gerek mimari gerekse kadın, birçok yenilikle karşılaşmış ve bu doğrultuda gelişmiştir. Yeni kurulan devlet, eski sistemden farklı olduğunu yapıyı çevreye yansıtmak istemiş ve modernist çizgiler taşıyan yapıların inşa edilmesine önayak olmuştur. Kadınları toplumsal sistemde daha aktif hale getirmek için bir dizi çalışma yapan yeni devlet, yapıyı çevreyi de sade, süslemeden uzak, net mekânlara sahip yapılarla donatarak modern bir düşünce sistemine sahip olduğunu tüm dünyaya göstermiştir. Kadınların toplumsal alandaki değişim ve gelişimi, Cumhuriyetten günümüze kadar devam etmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan büyük kadın devrimi, ne yazık ki ataerkil düşünce sisteminin engellerine takılarak kırsal alanlara ulaşamamıştır. Kitle iletişim araçlarının yaygın olmayışı çoğu kırsal alanda yaşayan kadınların kendilerine verilen haklardan haberdar olmalarını engellemiştir. Bu nedenle kadınların sahip oldukları haklarla ilgili gelişimleri günümüzde de sürmekte, kadınlar bu haklar konusunda bilinçlendirilmektedir.

Kadın modernleştikçe çevresini, en önemlisi konutunu da modernleştirmekte, harem bölümlerinden çıkıp salonlara terfi etmektedir. Kadınların salonlarda misafirlerini kocasıyla beraber ağırlaması, gerek kadın gerekse konut için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Her zaman iyi döşenmiş olan selamlıkların kadınlara açılışı, konuttaki hiyerarşi ve cinsiyet ayrımcılığı anlayışının ortadan kalktığını göstermektedir. Ancak bir süre için salonlar hala kenti kullanamayan kadınların dışarı açılan penceresi olmuş, buralarda yapılan sohbetler sayesinde dünyadan haberdar olmuşlardır. Kadınların kenti kullanmaya başlaması, çalışma yaşamına girmesi ile başlamıştır.

Cumhuriyetten günümüze kadar konut da birçok evrim geçirmiştir. İlk önce konaklarda oturan aileler zamanla büyük evlere, oradan da küçük evlere taşınmıştır. 1950'lere kadar üst gelir grubuna ait olan apartmanlar, bu dönemden sonra orta gelir grubuna açılmış, yapsatçı düzenin ortaya çıkmasıyla çok katlı konutlar yaygınlaşmıştır. Bu konutlar bireysel istekler yerine, ortalama kullanıcı ihtiyaçlarını karşılar nitelikte tasarlanmış ve güdülen kâr amacıyla kalitesiz mekânlar ortaya

çıkıştır. Dar, karanlık mutfak ve banyolar, aydınlatma bacasına yönlendirilmiş, odalar bu düzenin ürünleridir.

1950’lerde ortaya çıkan bir başka durum ise tarımsal faaliyetlerde meydana gelen değişimlerin sebep olduğu göç dalgalarıdır. Kırsal alanlardan kentlere gelen bu insanların çoğu, barınma ihtiyaçlarını başkasının arazisine izinsiz olarak, çabucak yaptıkları derme çatma gecekonduyla karşılamışlardır. Gittikçe büyüyen bu soruna hala bir çözüm bulunamamış ve ilk başta sayıları üç-beş olan gecekondu, artık mahalleler haline gelmiştir. İlk yapıldıkları zaman kırsaldan gelen, işsiz ve hiçbir işçilik vasfı olmayanların konutuyken, günümüzde memurların oturduğu konutlara dönüşmüştür. Bu da varolan konut sorununu yeterince ortaya koymaktadır. Buralarda oturan kadınlar kentten bîhaber yaşamakta, en fazla görebildikleri çevre mahalleleriyle sınırlı kalmaktadır. Genellikle evleri bir oda ve holden oluşanların yanı sıra gecekondulu apartmanlarda yaşayanları da mevcuttur.

1980’lerden sonra yaygınlaşan ve özellikle üst gelir grubuna hitap eden kent dışı konutlar, dışarıdan tamamen soyutlanmış şekilde kurgulanmaktadır. Bu konutlar güvenlik, kentin gürültü ve stresinden uzaklık, içinde barındırdığı kesimin sosyo-ekonomik seviyesi nedenleri ile tercih edilmektedir. Her türlü ihtiyacı kendi bünyesinde karşılayan bu konutlar özellikle ev kadınlarını kentten soyutlamaktadır. Şahsi otomobili olmayan kadınların toplu taşıma araçlarını kullanmak zorunda kalması onların kentle paylaşımını sekteye uğratmakta ve her türlü ihtiyaçlarını buralarda karşılamalarına yol açmaktadır.

- Kadınların mimarlığa katılımının iki türlü olduğu bilinmektedir. Kadın isterse bir mimar olarak yapıyı çevreye müdahale eder, isterse de yapıyı çevreyi sadece kullanır. Diğer bir deyişle kadın mimarlıkta ya özne ya da nesne durumunda yerini alır. Cumhuriyetin ilk yıllarından beri kadın mimarlar varlıklarını sürdürmektedir. Ancak bu mimarların çok azı mimarlık piyasasında adını duyurabilmiştir. Piyasada çalışanların çoğu konut tasarımı ve iç dekorasyon gibi alanlara yönelmekte böylece yine konutla fakat farklı bir boyutta uğraşmaktadır. Mimarlık fakültelerinden mezun olan kadınların oranının yüksek olmasına rağmen mesleğini ifa edenlerin sayısı oldukça azdır. Bunda kadınların çoğunun geleneksel rollerini terk edememesinin payı büyüktür. Özellikle anne olunan dönemde verilen ara mesleki bağlantı ve becerileri yitirmeye yol açtığı için birçok kadın mimar meslek pratiğine geri dönmemektedir. Kadın mimarların seçtiği bir başka yöntem ise kamusal görevlerde

çalışmaktır. Bu durumun tercih edilmesinde ise sınırlı iş saatleri etkin rol oynamaktadır.

Kadınlar mimarinin nesnesi durumundayken ise sadece kendileri için oluşturulmuş mekânları kullanmaktadırlar. Ancak yine de varolan mekânı kişiselleştirmek adına çeşitli dokunuşlarda bulunmaktadırlar.

Tablo 6.1: Erken Cumhuriyet, 1950–1980 Arası ve 1980 Sonrası Dönem Konut Özellikleri

	1923–1950 ARASI DÖNEM	1950–1980 ARASI DÖNEM	1980 SONRASI DÖNEM	GELECEK EKİ KONUT İÇİN ÖNERİLER
Aile Tipi	Tek aile	Çok aile	Çok aile	Tek ve çok aile
Kat Sayısı	Tek ya da iki katlı	Çok katlı	Çok katlı	Tek ve çok katlı
Bahçe-Konut İlişkisi	Bahçe içinde villa, apartman	Bahçesiz apartman, gecekondü	Şehir dışına ve yeşil alanlara yerleştirilmiş toplu konut, site ve rezidanslar	Yeşil alan düzenlemesi yapılmış villa, apartman, toplu konut, site
Yemek Odası	Ayrı olarak var	Salonla bir arada (salon salamanje)	Salon ya da mutfakla bir arada	Salonla bir arada, mutfakla ilişkili
Misafir Odası (Salon)	Ayrı olarak var, Sadece misafir ağırlanan yer	Ayrı olarak var, Misafir ağırlanan ve yemek yenen yer	Genellikle düşük gelir gruplarında ayrı olarak var, oturlan ve misafir ağırlanan yer	Ayrı olarak yok, oturlan, misafir ağırlanan ve yemek yenen yer
Oturma Odası	Ayrı olarak var	Ayrı olarak var	Genellikle düşük gelir gruplarında ayrı olarak var	Ayrı olarak yok
Mutfak	Sadece yemek pişirilen yer	Sadece yemek pişirilen yer	Yemek pişirilen ve yenen yer	Salonla ilişkili, Yemek pişirilen ve yenen yer
Hizmetli Odası	Var	Yok	Yok	Olabilir
Depo, Kiler vs.	Var	Yok	Yok	Var
WC-Banyo	WC-Banyo ayrı	WC-Banyo bir arada, ayrıca bir WC yok	WC-Banyo bir arada, ayrıca bir WC yok	WC-Banyo bir arada, ayrıca bir WC olabilir
Toplam Konut Alanı	Büyük	Küçük	Orta büyüklükte	Orta büyüklükte
Kadına Ait Bir Mekân	Yok	Yok	Yok	Var

Kadınların konutlarında kendilerine ait bir mekânları bulunmamaktadır. Bu durum yapılan analiz çalışmasında da görülmektedir. Uygulanmış konut projelerinden oluşan bu çalışmada, konut planlarında kadın için ayrılmış bir mekâna rastlanmamaktadır. Tablo 6.1. yapılmış olan analiz çalışmasını özetler nitelikte olup Cumhuriyetten günümüze kadar geçen süre içinde meydana gelen konutla ilgili değişimleri göstermektedir. Yine bu tabloda gelecekteki konutlar için aynı değişkenler doğrultusunda öneriler sunulmaya çalışılmıştır.

Tablo 6.1'e göre 1923–1950 yılları arasındaki dönemi kapsayan Erken Cumhuriyet Döneminde, tek aile tipine yönelik tek ya da iki katlı, bahçe içinde konutlar tasarlanmıştır. Bu konutlarda yemek odaları ve misafir odaları ayrı birer birim olarak yerini almaktadır. Salonlar, sadece misafirlerin ağırlandığı, günlük kullanıma kapalı yerlerdir. Bu dönem konutlarında mutfaklar, sadece yemek pişirilen birimlerdir ve kadına ev işlerinde yardım eden hizmetliye ait bir de oda bulunmaktadır. Depolama işlevini karşılayan kiler, yüklük gibi birimler de bu dönem evlerinde kendini göstermektedir. Banyo ve tuvaletin ayrı ayrı yerini aldığı konutların toplam alanı oldukça büyüktür. Bu dönem evlerinde kadının kendine ait bir mekânı yoktur. Varolan birimleri ailenin diğer fertleri ile paylaşmaktadır.

1950–1980 Arası Dönemde, konutlar artık çok aile tipine hitap eden çok aile konutları haline gelmiştir. Bu dönemde ortaya çıkan yapsatçı düzenin ortaya koyduğu konutlar bahçesiz, mümkün olduğunca birbirine yakın ve toplam alanı küçük yapılarıdır. Bu dönem konutlarının en önemli birimi Salon Salamanje diye adlandırılan yemek odası ve salonun bir arada bulunduğu mekânlardır. Bu salonlar sadece misafir ağırlanan yerler olup, günlük kullanım için ayrı oturma odaları mevcuttur. Mutfaklar küçük, genellikle aydınlatma boşluğuna bakan, sadece yemek pişirilen birimlerdir. Bu dönem konutlarında hizmetli odası, depolama işlevini karşılayacak kiler, yüklük vs gibi birimler yoktur. Tuvalet ve banyolar tek bir hacim içinde yer almaktadır. Kadına ait bir mekân bu dönem konutlarında da yoktur.

1980 Sonrası Dönemde, konutlar yine çok aile konutu olup, çok katlıdır. Bu dönemde ortaya çıkan konut tipi olarak şehir dışına yerleştirilmiş toplu konut, site ve rezidanslar göze çarpmaktadır. Bu konutlarda yemek odası kavramı ortadan kalkmış ve salon ya da mutfakla birleştirilmiştir. Yine alt gelir grupları dışında misafir ve oturma odası kalkmış, bunların yerine her iki birimin de işlevini yerine getiren salonlar almıştır. Hizmetli odası, kiler veya yüklük, ayrı bir tuvalet bu dönem

konutlarında bulunmamaktadır. Orta büyüklükte yapılan bu dönem konutlarında da diğer dönemlerde olduğu gibi kadına ait bir mekâna rastlanmamaktadır.

6.2. ÖNERİLER

- Sosyo-ekonomik koşullar, eğitim, işgücüne katılım gibi faktörler kadınlara toplumsal statü kazandırması açısından gerekli fakat yeterli olmayan faktörlerdir. Kadınların eğitime katılımlarını arttırmak için ilk önce ekonomik, kültürel, dinsel ve bölgesel faktörler ortadan kaldırılmalıdır. Eğitimin hayati önemi toplumdaki tüm bireylere aşılmalı, böylece bir mücadele değil birlik ortamı oluşturulmalıdır. Eğitimde cinsiyet eşitsizliğine son verilmelidir. Maddi sorunlardan ya da kalacak yer probleminden dolayı okuyamayan kızlara yardım edilmeli, onlara burs, yurt ya da yatılı okul gibi imkânlar sunulmalıdır. Kadınların okur-yazarlık oranını yükseltmek için okuma-yazma seferberliği ilan edilmeli ve çeşitli kampanyalarla bunlar desteklenmelidir. Çok erken yaşta evlendirildikleri için eğitim alamayan kadınlar için yasal süreç daha sıkı takip edilmeli, verilen cezalarla caydırıcılık artırılmalıdır.

Kadınların çalışma hayatında hak ettikleri yeri kazanmaları için çalışma koşulları revize edilmeli, kadınlara yönelik mesleki eğitim programları yaygınlaştırılmalı, çalışma yaşamında fırsat eşitliği sağlanmalı, mesleklerinde yükselmelerinin önü açılmalı, evlenmeleri veya çocuk doğurmaları durumunda işten ayrılmak zorunda kalmamaları için esnek çalışma saatleri olan işler oluşturulmalı, part-time işler özendirilmelidir. Çocuklar için yuva, kreş gibi imkânlar artırılmalıdır.

Kadınların çalışma yaşamından veya ev işlerinden arta kalan zamanlarını daha iyi değerlendirebilmeleri için bilinçlendirilmeleri ve bu vakitlerini değerlendirebilecekleri faaliyetlerin yaygınlaştırılması gerekmektedir.

- Günümüzde de varlığını sürdüren yapsatçı düzene dur denmeli, yapılan konutlarda kullanıcı opsiyonlarına izin verecek tasarımlar gerçekleştirilmelidir.

Oluşturulacak çevrelerde gecekonduların önüne geçebilmek için, mortgage sistemleri çoğaltılmalı, insanlara düşük ücretlerle konut sahibi olma imkânı sunulmalıdır. Böylece çarpık kentleşmenin de önüne geçilerek, planlı çevreler oluşturulmalıdır. Oluşturulan konut alanlarında yeşil alan, çocuk oyun alanları gibi öğelerin varlığına dikkat edilmeli, kadınların boş vakitlerini değerlendirebileceği yerler oluşturulmalıdır.

Şehir dışına yerleştirilen konutların kentle etkileşimi arttırılmalı böylece kadınların kenti kullanım oranı yükseltilmelidir.

- Kadın mimarların yapıllı çevrede daha etkin rol alabilmesi için çalışmalar yapılmalı, örneğin çocuk bakım sorununa çözümler getirilmelidir.

Konut tasarımlarında değişen kadın kullanıcı profili göz önüne alınmalı, konut kadına bir emrivaki gibi sunulmamalı ve kadınların gereksinim ve beklentilerini karşılayan ürünler ortaya konulmalıdır.

Kadın için bu kadar önemli olan ve çoğu kadının hemen hemen bütün hayatını geçirdiği konutlar tasarlanırken, fonksiyonellik ve pratiklik ana kriterler olmalı, estetik kaygılarla oluşturulan ve kadının iş yükünü arttıran detaylardan kaçınılmalıdır. Zamanın gittikçe önemini arttırdığı şu günlerde konutta da fazladan zaman harcanmamalı, gelişen teknolojinin evlerde yerini alması sağlanarak bu problem çözülmelidir. Konut tasarlarırken sadece iç mekân organizasyonlarına yoğunlaşılmalı, aynı zamanda konut çevresi, çocuk oyun alanları, kadınların boş vakitlerini değerlendirebileceği sinema, tiyatro, yüzme havuzu, kültür merkezi, lokal, kafeterya, restoran gibi yarı açık ve kapalı alanlar da düşünölmelidir.

- Geleceğin konutları tek ve çok aile tiplerine hitap eden, yine tek ve çok kat çeşitliliğini sunabilecek şekilde tasarlanmalıdır. Ayrı yemek odası, misafir odası gibi mekânlar yerine tüm bu işlevleri karşılayan tek bir birim yani salonlar oluşturulmalıdır. Mutfaklar sadece yemek pişirilen yerler olmaktan çıkarılıp aynı zamanda yemek yenen yerlere dönüştürölmeli ve giriş ile oturlan yer arasında bağlantı sağlanmalıdır. Tasarlanacak konutlarda depolama işlevini karşılayacak birimler oluşturulmalıdır. En önemlisi genel olarak Cumhuriyet dönemi içinde yapılan konutlarda görölmeyen, kadına ait bir mekân geleceğin konutlarında yerini almalıdır. Bu mekânlar, kadının dinlenebileceği, kişisel yeteneklerini geliştirebileceği ve boş zamanlarını değerlendirebileceği niteliklere sahip olmalıdır. Oluşturulacak bu odaların iç dizaynı, işlevlendirilmesi kadınlara bırakılmalı, böylece kendi isteklerine hitap eden bir mekân oluşturmalarında onlara yardımcı olunmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acar, E.**, 1983. Kadın, Konut, Kent: Kadın Açısından Konut Sorunu, *Mimarlık Dergisi*, **187**, 8–11.
- Akarsu, B.**, 1963. Modern Toplumda Kadın, İzlem Yayınları, İstanbul.
- Alsaç, Ü.**, 1976. Türkiye’deki Mimarlık Düşüncesinin Cumhuriyet Dönemindeki Evrimi, *Doktora Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Alsaç, Ü.**, 1992. Türk Mimarlığı, İletişim Yayınlar, İstanbul.
- Arat, N.**, 1980. Kadın Sorunu, İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Aslanoğlu, İ.**, 1980. 1923-1938 Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı (Sosyal, Ekonomik, Kültürel Ortam Değişimi Ve Mimarlığa Yansıması), ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği, Ankara.
- Atalay, B., Kontaş, M., Beyazıt, S. ve Madenoğlu, K.**, 1992. Türk Aile Yapısı Araştırması, Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü Araştırma Dairesi.
- Ayata, A. ve Ayata, S.**, 1996. Konut Alanları, Cemaat İlişkileri ve Kent Kültüründe Kadınlar: Ankara Araştırmasının Sonuçları, *Diğerlerinin Konut Sorunları, Habitat II Ön Konferansı*, s: 65–70, der: Komut, E., TBMMOB Mimarlar Odası, İstanbul.
- Aytaç, S.**, 1999. Çalışma Yaşamında Kadın ve Kariyer, *Türkiye’de Kadın İşgücü Semineri I-II*, s: 7–23, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Ankara.
- Bahçekapılı, N.**, 2004. Kadın Mekânları, *Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma*, Cilt: **2**, s: 329–334, Yeditepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, İstanbul.
- Barışkın, E.**, 1994. Geç-Modern ve Post-Modern Yaklaşımların Kentsel Mekanlara Yansıması, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Başaran, F.**, 1984. Ailede Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Değişimleri, *Türkiye’de Ailenin Değişimi: Toplumbilimsel İncelemeler*, s: 144–160, yayına haz: Erder, T., Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara.
- Başkent Üniversitesi**, 2003. Türk Kadını ve Fırsat Eşitliği, *Stratejik Araştırmalar Merkezi Panel Kitabı*, Ankara, 30 Mayıs 2003.
- Batur, A., Cıbrıroğlu, Y., Dostoğlu, N., Erdoğan Erkaslan, Ö. ve Yapıcı, M.**, 2005. Mekân, Toplumsal Cinsiyet Roller ve Mimarlık, *Yuvarlak Masa Toplantısı-4*, TMMOB Mimarlar Odası Büyükşehir Şubesi, İstanbul.
- Bayazıt, N., Dülgeroğlu, Y., Yılmaz, Z ve Çıracı, M.**, 1992. Toplu Konut Standartları, Mekân, Fiziksel Çevre, Bina Ekonomisi, TOKYAD, İstanbul.

- Baykan, A. ve Ötüş Baskett, B.,** 1999. Nezihe Muhittin ve Türk Kadını (1931), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Beauvoir, S.,** 1974. Kadın I,2,3, Payel yayınları.
- Berkes, N.,** 1942. Bazı Ankara Köyleri Üzerine Bir Araştırma, Uzluk Yayınevi, Ankara.
- Bilgin, V.,** 1991. Yapısal Özellikleri İtibariyle Ailenin Görünümü, *Türkiye Aile Yıllığı 1991*, s: 41–52, Yayın Kurulu: Avcı, N., Kabasakal, Ö., Mete, M., Soysal, B., Şahin, M. N., T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara.
- Bora, A. ve Üstün, İ.,** 2005. “Sıcak Aile Ortamı” Demokratikleşme Sürecinde Kadın ve Erkekler, TESEV Yayınları, İstanbul.
- Bozdoğan, S.,** 2005. Türk Mimari Kültüründe Modernizm: Genel Bir Bakış *Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, s: 118–135, Ed: Bozdoğan, S.; Kasaba, R., Tarih Vakfı Yurt Yayınlar, İstanbul.
- Civaroğlu, A.,** 2004. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın Mimarlar ve Yapılı Çevrede Kadın, *Mimarist Dergisi*, **14**, 44–46.
- Çağatay, T.,** 1990. Modern Aile ve Sosyal Problemleri, *Aile Yazıları 2: Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme*, Bilim Serisi 5/2, s: 95–141, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Dandekar, H. C.,** 1996. Kadın ve İskan: Geçmişteki Düşünceler, Gelecekteki Yönelimler, *Diğerlerinin Konut Sorunları, Habitat II Ön Konferansı*, s: 33–51, der: Komut, E., TBMMOB Mimarlar Odası, İstanbul.
- Darke, J.,** 1994. Women and the Meaning of Home, in *Housing Women*, pp: 11-30, Eds. Gilroy, R. and Woods, R., Published by Routledge, USA.
- Dedeoğlu, S.,** 2004, Sindrella'nın Pazara Yolculuğu, *Neoliberalizmin Tahribatı*, s:254–274, <http://www.metiskitap.com/Scripts/Catalog/Text.asp?ID=11263&BGID=10>
- Dostoğlu Türkün, N.,** 2002. Mimarlıkta Kadının Rolü: Dünyaya ve Türkiye’ye Genel Bir Bakış, *Mimarlık ve Kadın Kimliği*, s:9–25, Boyut Yayıncılık, İstanbul.
- Dostoğlu Türkün, N.,** 2005. Dünyada ve Türkiye’de Değişim, Kadın ve Mimarlık, *Cumhuriyet Döneminde Kadın ve Mimarlık*, s:29–46, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara.
- DPT,** 1989. Türk Aile Yapısı, VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Yayın No: DPT: 2165-ÖİK: 338, Ankara.
- DPT, Kadın, Çocuk ve Gençlik Özel İhtisas Komisyonu,** 1994. Kadın Alt Komisyonu Raporu, Yayın No: DPT:2358-ÖİK: 426, Ankara.
- Dülgeroğlu Yüksel, Y.,** 1995. Konut Mekânı Kavramının Tipolojik Temelleri, İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.
- Dülgeroğlu Yüksel, Y.,** 1998. Göç, kent ve gecekondu : kentte mekanın dönüşümü sorunu yaklaşımlar üzerine yazılar, Der: Dülgeroğlu Yüksel, Y., Kerem, Z., Birsan Yayınevi, İstanbul.

- Ecevit, F. Y.**, 1995. Kentsel Üretim Sürecinde Kadın Emeğinin Konumu ve Değişen Biçimleri, *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*, s: 115–158, Yay. Haz: Tekeli, Ş., İletişim Yayınları, İstanbul.
- Efes Pilsen**, 2005. Türkiye Kadın Profili, Talat Matbaacılık, İstanbul.
- Elliot, M. and Merrill, F.**, 1961. Social Disorganization, Harper and Row, New York.
- Eraydın, A. ve Türkün, A.**, 2005. Cinsiyet Ayrımının Sürdüğü Bir Toplumda Kadın Olmak, *Cumhuriyet Döneminde Kadın ve Mimarlık*, s:1–20, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara.
- Erdumlu, G.**, 1991. Konutta Arayışlar, *Türkiye Aile Yıllığı 1991*, s: 294–296, Yayın Kurulu: Avcı, N., Kabasakal, Ö., Mete, M., Soysal, B., Şahin, M. N., T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara.
- Erkaslan Erdoğan, Ö.**, 2004. XX-XY Tasarımında Baskın Gen: Cinsiyetler Arası Mücadele Alanı Olarak Modern Konut Tasarımı, *Mimarist Dergisi*, **14**, 59–62.
- Erkaslan Erdoğan, Ö.**, 2005. Türkiye'de Kadın Mimarlar ve Cinsiyet Ayrımcı Çevre Sorunu, *Cumhuriyet Döneminde Kadın ve Mimarlık*, s:60–82, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara.
- Eroğlu, Ş.**, 2000. Mutfağın Modernizasyonu: Mutfak Tasarımında Kadınlar ve Kadın Mimarlar, *Arredamento Mimarlık Dergisi*, Boyut Yayın Grubu, **03**, 86–96.
- Esmer ve Diğ.**, 1986. Türkiye'de Hane Geliri, Hane Halkı Harcamaları ve Hayat Standardı, *Türkiye'de Sosyo-Ekonomik Öncelikler, Hane Gelirleri, Harcamaları ve Sosyo-Ekonomik İhtiyaçlar Üzerine Araştırma Dizisi*, cilt **II**, TUSİAD, İstanbul.
- Eyüpoğlu, A., Özar, Ş. ve Tanrıöver Tufan, H.**, 1998. Kentli Kadınların Çalışma Koşulları ve Çalışma Yaşamını Terk Nedenleri, *20. Yüzyıl Sonunda Kadınlar ve Gelecek*, s: 207–216, Ed: Çitci, O., Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını, Ankara.
- Genim, S.**, 2007. Tepebaşı İstanbul Araştırmaları Merkezi, *Mimarlık Dergisi*, **331**, 51–52.
- Goode, W. J.**, 1963. Industrialization and Family Change in *Social Implications of Industrialization and Technical Change Conference 15-22 September 1960*, pp: 240–241, Eds. Hoselitz, B. F. and Moore, W. F., Chicago.
- Gök, F.**, 1995. Türkiye'de Eğitim ve Kadınlar, *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*, s: 181–197, Yay. Haz: Tekeli, Ş., İletişim Yayınları, İstanbul.
- Gökçe, B.**, 1990. Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme, *Aile Yazıları I: Temel Kavramlar Yapı ve Tarihi Süreç*, Bilim Serisi 5/1, s: 205–223, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Göksel, B.**, 1993. Çağlar Boyunca Türk Kadını ve Atatürk, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Gür, Ş. Ö. ve Aşık, Ö.**, 2004. Diotima ya da Kadın, *Mimarist Dergisi*, **14**, 47–53.

- İlkkaracan, İ. ve P.**, 1998. Kuldan Yurttaş: Kadınlar Neresinde?, *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, s: 77–90, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- İlkkaracan, İ.**, 1998. Kentli Kadınlar ve Çalışma Yaşamı, *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, s: 285–302, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Johnson, L. C.**, 1990. Gendering Domestic Space: A Feminist Perspective on Housing, *New Zealand Journal of Geography*, **90**, 4-20.
- Kağıtçıbaşı, Ç.**, 1984. Aile İçi Etkileşim ve İlişkiler: Bir Aile Değişme Modeli Önerisi, *Türkiye’de Ailenin Değişimi: Toplumbilimsel İncelemeler*, s: 131–144, yayına haz: Erder, T., Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara.
- Kale, N.**, 2004. Cumhuriyet Kadını ve Eğitim, *Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma*, Cilt: **3**, s: 349–365, Yeditepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, İstanbul.
- Kandiyoti, D.**, 2005. Modernin Cinsiyeti: Türk Modernleşmesi Araştırmalarında Eksik Boyutlar, *Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, s: 99–117, Ed: Bozdoğan, S.; Kasaba, R., Tarih Vakfı Yurt Yayınlar, İstanbul.
- Kayasü, S.**, 1996. Kadın, Evde Üretim ve Konut, *Diğerlerinin Konut Sorunları, Habitat II Ön Konferansı*, s: 140–145, der: Komut, E., TBMMOB Mimarlar Odası, İstanbul.
- Kayasü, S.**, 2005. Kadınların Kentleri, Kentlerin Kadınları, *Cumhuriyet Döneminde Kadın ve Mimarlık*, s:21–28, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara.
- Kıray, M.**, 1982. Toplumbilim Yazıları, Toplum Bilimleri Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.
- Kıray, M.**, 1984. Büyük Kent ve Değişen Aile, *Türkiye’de Ailenin Değişimi: Toplumbilimsel İncelemeler*, s: 69–78, yayına haz: Erder, T., Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara.
- Kıray, M.**, 1998a. Değişen Toplum Yapısı, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Kıray, M.**, 1998b. Kentleşme Yazıları, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Kırılmaz A., Kılıçaslan İ. ve Yücel S.**, 2006. Türk Kadınının İş Hayatındaki Yeri, www.empoweringwomantr.org/tr/calismalarimiz/calisankadınlar.ppt
- Kongar, E.**, 1985. Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Kongar, E.**, 1996. Türkiye Üzerine Araştırmalar, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Kongar, E.**, 2006. Siyasal İslam Konusunda Toplumbilimsel Çözümlemeler, http://www.kongar.org/makaleler/mak_si.php.
- Kurnaz, Ş.**, 1991. Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Lagrange, R. M.**, 1992. Denetimli Bir Özgürleşme, *Kadınların Tarihi V: Yirminci Yüzyılda Kültürel Bir Kimliğe Doğru*, s: 419–450, Ed: Duby, G.; Perrot, M., çev: Fethi, A., Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.

- Linton, R.**, 1959. The Natural History of the Family, in *The Family: Its Function and Destiny*, pp: 49, Ed. Anshen, R. N., Harper and Row Publishers, New York.
- Madigan, R. and Munro, M.**, 1999. The more we are Together: Domestic Space, Gender and Privacy, in *Ideal Homes? Social Change and Domestic Life*, pp: 61-72, Eds. Chapman, T. and Hokey, J., Published by Routledge, USA.
- Markham, U.**, 1999. Baskı Altındaki Kadın, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- Merter, F.**, 1990. 1950–1988 Yılları Arasında Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Nişancioğlu, Ş. T.**, 1996. Kadınları Düşünen Konut Planlaması, *Diğerlerinin Konut Sorunları, Habitat II Ön Konferansı*, s: 81–89, der: Komut, E., TBMMOB Mimarlar Odası, İstanbul.
- Ogburn, W. F.**, 1934. The Family and Its Function, New York.
- Ogburn, W. F.**, 1953. The Changing Functions of the Family, in *Marriage and the Family*, pp: 74-80, Eds. Winch, R. F. and McGinnes R., Holt Rinehart and Winston Inc., New York.
- Ongun, C. S.**, 1936. Yeni Kadın, Tercüme Külliyyatı Dün ve Yarın, İstanbul.
- Öktem, S.**, 2004. Türkiye Cumhuriyeti’nde Modernleşme Hareketi; Karabük Demir-Çelik Fabrikaları Yerleşim Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Önen, E.**, 1990. Ailenin Grupsal ve Kurumsal Değişme Boyutları ve Bir Örnek Olay, *Aile Yazıları 2: Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme*, Bilim Serisi 5/2, s: 507–514, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Özbay, F.**, 1984. Kırsal Kesimde Toplumsal ve Ekonomik Yapı Değişmelerinin Aile İşlevlerine Yansıması, *Türkiye’de Ailenin Değişimi: Toplumbilimsel İncelemeler*, s: 35–68, yayına haz: Erder, T., Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara.
- Özbay, F.**, 1995. Kadınların Eviçi ve Evdışı Uğraşlarındaki Değişme, *1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*, s: 129–158, Yay. Haz: Tekeli, Ş., İletişim Yayınları, İstanbul.
- Özbay, F.**, 1996. Evler, Kadınlar ve Evkadınları, *Diğerlerinin Konut Sorunları, Habitat II Ön Konferansı*, s: 52–64, der: Komut, E., TBMMOB Mimarlar Odası, İstanbul.
- Özbay, F.**, 1998. Türkiye’de Aile ve Hane Yapısı: Dün, Bugün, Yarın, *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, s: 155–172, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Özgüven, Y.**, 2004. Türkiye’de Kadın Mimar Kariyerinin Başlangıç Serüveni, *Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma*, Cilt: 2, s: 363–371, Yeditepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, İstanbul.
- Parsons, T.**, 1949. The Social Structure of the Family, in *The Family: Its Function and Destiny*, pp: 173-201, Ed. Anshen, R. N., Harper and Row Publishers, New York.

- Rapoport, A.**, 2004. Kültür, Mimarlık, Tasarım, çev: Batur, S., Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.
- Safa, P.**, 1936. Bizde ve Avrupa’da Kübik, *Yedigün*, **8**, 7-8.
- Sami, Ş.**, 1996. Kadınlar, haz. : Doğan, İ., Gündoğan Yayınları, Ankara.
- Saunders P. and Williams P.**, 1988. The Constitution of the Homes Towards a Research Agenda, in *Housing Studies*, Vol: 3, No: 2, pp: 81–83.
- Sayar, Z.**, 1944. Boğaziçi’nde Bir Yalı, *Arkitekt Dergisi*, **151-152**, 147-149.
- Soygeniş, S. E.**, 1995. Konut Yerleşmelerinde Konut Tipoloji ve Yerleşim Örüntülerinin Değerlendirilmesine Yönelik Analitik Bir Çalışma, *Doktora Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü**, 2001. Türkiye’de Kadın 2001, Ankara.
- T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü**, 2006. 2006 Aile Yapısı Araştırması, <http://www.aile.gov.tr/tr/?Sayfa=Detay&Id=2006122862127>
- TBMMOB Mimarlar Odası**, 2006. Üye Dağılımları, <http://www.mimarlarodasi.org.tr/index.cfm?sayfa=genel&sub=304>.
- TDK**, 2006. Aile, <http://www.tdk.gov.tr/TDKSOZLUK/sozbul.ASP?kelime=aile&GeriDon=3>
- Tekeli, İ.**, 2005. Bir Modernleşme Projesi Olarak Türkiye’de Kent Planlaması, *Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, s: 136–152, Ed: Bozdoğan, S.; Kasaba, R., Tarih Vakfı Yurt Yayınlar, İstanbul.
- Temel, A.**, 2004. Çalışan Kadının İmajı ve Rol Serüveni, *Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma*, Cilt: **2**, s: 227–233, Yeditepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, İstanbul.
- Tezcan, E.**, 1998. Çalışma Yaşamında Kadın-Erkek Eşitliği ve Avrupa Birliği Çerçevesindeki Uygulamalar, *20. Yüzyıl Sonunda Kadınlar ve Gelecek*, s: 173–206, Ed: Çitci, O., Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını, Ankara.
- Timur, S.**, 1972. Türkiye’de Aile Yapısı, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Toker, A.**, 1999. Türkiye’de Kadın İşgücü, *Türkiye’de Kadın İşgücü Semineri I-II*, s: 65–71, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Ankara.
- TUİK**, 2006. Türkiye ile İlgili İstatistikler, <http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do>.
- Tunçsiper, B. ve Sürekçi, D.**, 2004. Çalışma Hayatında Kadın İşgücünün Ekonomik Bir Analizi, *Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma*, Cilt: **1**, s: 95–103, Yeditepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, İstanbul.
- Ünsal, N.**, 2000. Mimarlık, Konut ve Kadın, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi**, 2006. Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı, http://tr.wikipedia.org/wiki/Cumhuriyet_D%C3%B6nemi_T%C3%BCrk_Mimarl%C4%B1%C4%9F%C4%B1.

- Vikipedi Özgür Ansiklopedi**, 2006. Mutfak(Oda), [http://tr.wikipedia.org/wiki/Mutfak_\(oda\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Mutfak_(oda)).
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi**, 2006. Tampon Mekanizma ve Mübeccel Kıray, http://tr.wikipedia.org/wiki/Tampon_mekanizma.
- Wolfe, D.**, 1959. Power and the Authority in the Family, in *Social Power*, pp: 99–117, Ed. Cartwright, D., University of Michigan Press.
- Woolf, W.**, 1992. Kendine Ait Bir Oda, AFA Yayıncılık, İstanbul.
- Yağcı, Y.**, 1998. Kadın-Konut Etkileşiminde Rol Oynayan Tasarım Parametrelerinin Belirlenmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yanikkaya, B.**, 2004. Kent ve Kadın: Değişiyorum, Değişiyor musun?, *Mimarist Dergisi*, **14**, 63–66.
- Yazan, Ü. M.**, 1997. Türkiye’de Kadın ve Sosyo-Ekonomik Analizi, *Sosyoloji Dergisi*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, **4**, 191–203.
- Yumuşak, İ. G.**, 2004. Gelişmekte Olan Ülkeler ve Türkiye Açısından Kadın Eğitiminin Ekonomik ve Sosyal Boyutu Üzerine Bir Değerlendirme, *Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma*, Cilt: **3**, s: 291–300, Yeditepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, İstanbul.
- Zihnioğlu, Y.**, 2003. Kadınsız İnkılâp, Metis Yayınları, İstanbul.
- Ziyalar, A.**, 1989. Aile Genlik İlişkileri, *Türk Toplum ve Gençlik Sempozyumu Bildirileri*, s: 127–137, Devlet Bakanlığı ve Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

EK I: TÜRKİYE’DE KADININ DEĞİŞİMİNİN KRONOLOJİK LİSTESİ *

1869	Kızların eğitimine ilk kez yasal zorunluluk getiren Maarif-i Umumiye Nizamnamesi yayınlandı.
1870	Kız öğretmen okulu olan Darül Muallimat açıldı.
1876	İlk anayasa olan Kanuni Esasi’nin kabul edilmesiyle kız ve erkek çocuklar için ilkokul zorunlu hale getirildi.
1897	Kadınlar ücretli işçi olarak çalışmaya başladı.
1913	Kadınlar devlet memuru olarak çalışmaya başladı.
1914	Kızlara sanat eğitimi veren İnas Darülfünun açıldı.
1921	İstanbul Üniversitesi karma eğitim vermeye başladı.
1924	Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edilerek, eğitim birliği sağlandı ve kız ve erkek çocuklar eşit eğitim hakkına sahip oldular. (3 Mart)
1924	Teşkilat-ı Esasi yani Cumhuriyet Döneminin ilk anayasası çıkarıldı ve bununla ilköğretim zorunlu hale getirildi. (20 Nisan)
1925	Kılık-kıyafet Kanunu çıkarılarak erkek ve kadının giyimi modernize edildi.
1926	Türk Medeni Kanunu kabul edildi. Bu kanunla, kadın ve erkek mirastan pay almada, mülkiyet edinmede, boşanmada eşit haklara sahip hale getirildi. Tek eşlilik bu yasa ile kabul edilip, çok eşlilik yasaklandı. Ailenin geçimini sağlamaktan erkek sorumlu tutulurken, kadına da eğer kocası izin verirse çalışmasına müsaade edildi. (4 Ekim)
1927	Ortaokullarda karma eğitime geçildi.
1930	Kadınlara belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı verildi. (3 Nisan)
1933	Kızlara mesleki eğitim vermeyi amaçlayan Kız Teknik Öğretim Müdürlüğü kuruldu. (10 Haziran)
1933	Kadınlara köylerde muhtar olma ve ihtiyar heyetine katılma hakkı tanındı. (26 Ekim)
1934	Kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkı tanındı. (5 Aralık)
1935	17 kadın milletvekili ilk kez meclise girdi. Yapılan ara seçimle bu sayı 18’e ulaştı. (8 Şubat)
1936	İş kanunu yürürlüğe girdi. (8 Haziran)

1937	1935 tarihli ILO sözleşmesi kabul edilerek kadınların yeraltında ağır ve tehlikeli işlerde çalışması yasaklandı.
1950	İlk kadın belediye başkanı Müfide İlhan, Mersin’den seçildi.
1965	Kat mülkiyeti kanunu çıkarıldı.
1966	1951 tarihli 100 sayılı ILO sözleşmesi imzalanarak eşit değerle iş için kadın ve erkek işçilere eşit ücret uygulaması kabul edildi.
1971	İlk kadın bakan olan Türkan Akyol, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’na atandı. (26 Mart)
1985	Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesini (CEDAW) imzalandı.
1985	5. Beş Yıllık Kalkınma Planında kadın konusu ilk kez bir sektör olarak ele alındı ve bu konuyla ilgili politikalar üretildi.
1987	Devlet Planlama Teşkilatı’nda Kadına Yönelik Politikalar Danışma Kurulu kuruldu.
1989	Kaymakamlık sınavına kadınlar da alınmaya başlandı.
1990	1926 yılında kabul edilen Medeni Kanun’un kadının çalışmasını kocasına tabi kılan hükmü, Anayasa’nın 48. ve 49. maddelerinde yer alan kadın ve erkek herkes çalışma eşitliğine sahiptir hükümlerine ters düştüğü için Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edildi ve 1992 yılından itibaren de yürürlüğe kondu. (29 Kasım)
1990	Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü (KSSGM) kuruldu.
1991	İlk kadın vali Lale Aytaman, Muğla’ya atandı.
1993	Türkiye’nin ilk kadın başbakanı olarak Tansu Çiller seçildi.
1993	Türkiye ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı işbirliği ile “Kadının Kalkınmaya Katılımını Güçlendirme Ulusal Programı Projesi” uygulanmaya başladı.
1994	“İstihdam ve Eğitim Projesi” uygulanmaya başlandı. Bu proje doğrultusunda “Kadın İstihdamı Geliştirme Projesi” (KİG) uygulanma konuldu.
1995	Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından ilki Urfa’da olmak üzere kadınların durumunu iyileştirmek ve kalkınma sürecine adapte etmek için Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM) açıldı. ÇATOM kuruluşlarının sayısı giderek artmaktadır.
1997	Kadının evlendikten sonra kocasının soyadı ile birlikte kendi soyadını da kullanabilmesi Medeni Kanun’la düzenlendi.
1997	Beş yıllık zorunlu temel eğitim süresi sekiz yıla çıkarıldı.

* Kronolojik liste hazırlanırken Göksel, 1993; T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 2001 ve Tunçsiper ve Sürekçi, 2004 kaynaklarından yararlanılmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

Ebru Akyol 05.11.1982 yılında Iğdır'da doğdu. İlköğrenimini Iğdır Kurtuluş İlköğretim Okulu'nda, ortaöğrenimini ise M.E.V. Iğdır Anadolu Lisesi'nde tamamladı. 2000 yılında Erciyes Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi'nde mimarlık eğitimi almaya başladı ve 2004 yılında buradan mezun oldu. Aynı yıl İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Mimari Tasarım Programında yüksek lisans yapmaya başladı. 2006 yılında T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nda mimar olarak çalışmaya başladı.